

Brambora
participialem' vazy Lindov

"Velmi ujadua' a fro Lindove skladbu a sloh
typicka' je jeho zaloba zbracovati souveti'
vazbami fiedhodni' souzemi; dnes nemove uzli
a i tehdy jeste neobryzeli"

[antona' na vysh' vazy
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM participialem']
vliv nem. a latiny

typ: "Pozichadno od Eweze, glo jeho telo spusteno"
(Zate 1919, 60)

Brambora, O uetkyzih j-ovzih zolastnostech vasi'ch
spisovatehu' Lindov, vazy participialem'. NR 26, 242,
243-244

Brücker, A. — germanisany v čis.

„Čes-li dušim čitím, zvláště demagogou, humoris“ si její obraty
nejdříve do němčiny, als rozumel, oč vlastně jde. Čech může
mísati slova německá, vyjádření zprvu a proto někdy
nebezpečně; čemu on nemůže, a co vlastně rozhoduje, jest
něm. způsob spojování slovan. výrazů, a dávání něm. významu
slovan. výrazu.“

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM
Družice, 27. 7. 1911

preal. W. Weingarta WČJ 56
Weingart: „frilů obří“

Brunetiere - Lazeni spis. franc.

ovčič

franc. se lazni pominu argot
i oc' spodiny laza' svou expresivnosti'

Revue des deux Mondes

Oct. 1881

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Buben - hráza j-a

Cožem můžeme říci, že

"jako u nás také ve Francii nářky nad hrázou
a úpadkem j-a spisovatele jsou upřílišněny a
že není třeba věc brát tragicky, neboť podobné
skřivnosti se objevily za všech dob."

Oj - ově kultura a písničkář ve Francii,
SAS 2, 36, 187

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Buláčel, J. - něm. jazyka částiny

114 "počet shod mezi částinou a němčinou je větší nežli mezi částinou a třeba j-y komparativu"

[Překlady]

115 "Tato kapitola shodných vzezření mezi čes. a něm. ... může na první pohled pozorovatele činiti dojem, jako by částina z valné části byla filozofickou němčinou"

"výraz společných psycholog. a etnograf. podmínek nebo i shoda natvárná"
stc. jsem ještě angl. I am writing

Je čes. filozofickou něm., NR 18

Bulín, H. - pravnicá' čístina

212 "Lpala chloubov naši' rěci, jak gla čístá, přirozená a sázdem rozumitelá"
"Čes. pravni' (i ten, který' německý rozumí) jiseť tak, že jeho čístině
niEdo nerozumí, a rěc, jiz' jiseť, p' sebou jsouť jismeny, a toli slovy
a dokonce jiz' ne věkami. Je bídno přiloženou věmō' uou, a
čce-li j'Edo rozuměti, musí si z' čístině "překladu kepr
hledati jistěme' uem. slovo, ať rozuměť."

213 "bídny' překlád uem. abstraktních výrazů a sroubovaných vět, se slovy
ne vedlejších věta'ch jeví na souci, ať čtenář jina' štěd i hnev"

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
H. Bulín NR 2, 714, 212-3

^{trajen}
čistruost publikaci odb. C-ry v 80. l. 18. stol.

Dobr. kritizuje publikaci Všeobecného ^{řádu} soudního (Víděna
Praha 1781) od J. V. Zlobického - Literarisches
Magazin I, 1786, 117-120

Sám si lichotí, že rozumí oškl. Můžeme
" však upřimě doznat, že slyšel z soudcem,
netroufal žli si podle těchto překladů rozhodovat
velký případ, neboť čtená místo jím
sme srozumitelná, nejsou tedy, vezmu-li si na
pauze německý original."

Cit. podle H. Buhla, Josef Dobrovský a česká terminologie
právni, Josef Dobrovský, 1753-1953, 253 449

Burian, E. F. - jevištní řeč

"Jevištní činnost by měla být vědecky zhodnocena
a uzákoněna. Existovala by rovněž teorie, podle
níž by se mohla bezpečně zjistit kvalita či
nequalita jevištní práce s textem ..."

in Daněškalův předvolec ... 7/4, 74

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

~~804~~

~~Archiv~~

Bruus
hodnocení čítání v r. 1871

provolaání Eonise Bruuse (Zelený - autor) k spolupráci
církevní:

„Kdožoli bedlivě si všimá literárního rozvoje našeho za
posledních desetiletí, toho nemůže být tajem, že, Edeleto písem-
nictví církve umozstovnu a rozmanitostí, hledív nad doby
minulé předčí, takže náš fond více požývá přirovnání
k němu a září se tou měrou, že jest opravdu obávaní se, aby
v něm pravý duch církve, zvlášť nevyhynul a nezbyl
z něho leč pouhý prázdny zvon.“

„Spisovatelé naši, nabývají při posavadním zřícení škol našich
většinu dílem nedostatečné znalosti jazyka světského a při nejvýšce
nědomostí obecné i odborné světské zvláště jazyky cizími, zejména
německým, přelévají výsledky cizí v řeč naši obraty cizími, jež
fráčasto duchu jazyka našeho docela se fríčí. Obraty talové

Brus
Kritéria správnosti v Brusu M

„aly ueridlem správnosti jazrove' gľa správná' rěc
staršich dob až do čase Komeuského, zejména tedy
čistěna elancra' tak rěcna', aršak i ulawa obecná'
lidu československého a, Eda ta ueršaci', i analogie
ostatních jazvů slovanských“

Brus M VI MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

ČCM,
výzva Sboru MČ k napráni' Brusu

ověřit

ČCM 1845 — německá stránka slovan. nář. čestiny

"Neupravíme toho, že mocným německým vplyvem Slovanský nář. jazyk svého strádá, zateknujeme a vzdycky dále od nich se odchylujeme. Ať se právě to stane, což napraviti sbor jmenovaný za hlavní sobě povinnost a i kol pokleklá i čestí pomocí učenců a dobromyslných literátorův Císařskobavnských došle se naděje."

MORAVSKÉ

ZEMSKÉ

MUZEUM

ČCM 1845

ČCM
M2 va Sbornu MČ & např. i' Brusku
- o Slovákisuntch v čer.

ovčič

ČCM
1845

"Naveduť řekl i v tom p. Záborský, že čím více
budou Slováci fo círku psáti, tím se více i živlo
Slovendůk do čestiny přelýp."

ČCM

1845

319-527
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

výzva Svorné matice církve

ke složení První j-á církve
CCM — vsaz spis. čet. — 16. stol.

"Jazyk, který se psal u nás: Velešlavínova, Kocínova, Komen-
ští, který se psal Kraličá a Trocháčova pravdy
Boží přednášeli, jest u nás jazyk říšskému. Že zde
hlavně o formě jazyka u nás, bez vlivu naší
každý rozumí; neboť co do latky cili. matice, nemohl
a nebude i naproti tomu on v těch nezáleží
něž evropské. Každý den nově a nově se psal
früher."

~~Hattala, Bro~~

CCM 1845, 319

[pověřit]

Citat ^{ČČM} — historie českých

o vyspělému literárním
dědictví spis. českých

Slowo o české udrodnosti

ČČM 19 1845 261-2

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Citát DCM

narrat ^učestiny do
dofiní (titulatury)
epistolár. styl

Mijnme velikau až posud nerownalost a nedu-
slednost w titulaturách w dofině českých, jak
s osobami rovného stavu, tak zvláště s pový-
šenějšími, užívajících. Příčinu takového zlého
netěžko se domyslet. Nezáležejí totiž w ničém
jiném, než w tak dlouhém zanedbaném řádku
řádku, jenž u stáru ^{tohoto} ne urozených, ale u všech
jen pověkůd vznesenějších co spustí byw w obo-
vřezej nedivou, že nyní do věci všedněch
nových ne dosti rychle může se uhravit,
ano názorů, čímž naši starj oudy firmované se

Časopis učitelů českých - početování učer. terminologie
viz ČLČ 69, 46 (14/11 '30 1589b-1590a)
text je obřeten

v Břambora NR 30, 35

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

ČL 24

- mašerovitna čis.-něm. z foliantů'

s. 4

viz NR 8, 217-8

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

ČL 24 - mašanovština čes.-angl. z amer. předstí!

č. 6

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dědeci^{v.} - kultura-jazg

matérična - „pohľad zdedení po predcih“

„K Tomate ~~počítač~~ dedičov, nepatru jen dušim bohaté
rozvinutý jazg, skryj podo drahocenný nástroj
umožňuje vyjadřit a domyslet ty nejrozšířeni,
vyplynut a sdělit věci krásy světa. Jde
tu o celkové bohatství výrazných projevů,
které byly v našem j-e dosud vyvořeny a
svým množstvím ^{řadou} vydávají svě-
dectví o pozoruhodném kulturním vývoji českých
j-ových společenství.“

434

Dějepisná listy č. 19 12/5 '22 - proti nedovolenosti

74

"slova vyhledaná především z literatury, výraz i slova, vyjádřená v jazyce dělnické a farmářské úředních úřadů."

"obavna' slova"

- eady řizdena, uštupena, domčená
snad se zavědne i slova -al: autal, rotal, batal

prizazna u. prizaz

75

tamnejši, zdejší úřad, nota l. vaře nota, kaře nota
noje

zmenovaný - hleděto za tu osobu!

odpadají hláskám, řidávají se roby, dráti slusky

obnos, vyplačeti na pořádku

dávati komu místo, výraz pros hizrove současť

odstufují se řadísy

Česko slovo 15/12 '23 → úřední činnost

"K budování veřejné práce administrativní, již od začátku naší republiky, mely a mají velkou konsolidační význam, nalezení bez sporů a definitivní úprava úřední služby a úřední terminologie. Tyto věci nemohouly v žádném resortu státu správy takové pozornosti, jak by se bylo slušelo a jak by se bylo dalo očekávat."

navrhli na zřízení "skupiny pro úřední činnost" v ministerstvu vnitra za účasti všech resortů
po 7 městech nem. jmenována

"Snad není třeba připomínati, že naše úřední činnost nevy-
níká vedy zvláštní společenství a dohodovosti, že nevy-
pune lidskou zručnost a neopřeva zvláštní činnost. Je třeba
kvalitní práce, než se jisté věci vezijí a začnou. Pak
bude těžko vyplňovat."

cit. Nid 3, 24, 12-13

Uspokojivý stav j-ové kultury

"Druhá star j-ovská vyjadrovanie nemá po mnoha
stránkach uspokojivý. Prejavuje sa to najmä v nižších
(i nízke formálnych) složkách spis. jazyku, tak
že treba v jeho složkách vyšších, nevytvárať
výjavy a ve slohové vyjadrovaní. Rozhodli sa
že predovšetkým povedomí vorec v ulavenej podobe
j-á a najmä je i v jazyku vorec jednoduchých
frázických slov."

Usnesení prezidia ČSAV 23/9 '66

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

CVN - germanizmy

"Naši bychom bez sou. řádku českých slov, která
za tu dobu postupně ztratila edysi běžně užívané
rakvy německé až na samu obraz j-a. Spis. paz. je
v tomto procesu odstranil naprosto. Nadále jich
užívá vedle řeči lidové jen částina hovorová,
ovšem jenom jako zvláštního charakterizujícího
prostředku šertovného a ironického, leckdy pak i
s výčutí značně vulgární." "

66

Janyčovičův Couček Cs. rozkladu

29/9 46 první pětiminutová relace
v r. '56 zhruba 2700 relací

přes 10 tis. dopisů

První výběr '48, '49², '51³
Druhý výběr '55

NR 39, '56, 297
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Jazyková route -

sahájem v Čs. rozhlase 30/9 '46

předchůdkyní' G. Jazyková' poradna

'36 - duben '42

vedl prof. K. Hodura za fonoci J. Kubis

úř. Čes. ad. věd a umění - vzrušl '45

folkl. TČP '46

a TS

geb - Ort, geb - Tráv, Tráv

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Jaz Sloup — purismus

"[purismus] le' na tradičných jazykch fvečích a
odmíta' fvoj nové bez zreteľa k soudavným dorozu-
mivaciám potrebám a k funkčným stylovým roz-
dielom""

livodec, Jaz Sloup 13

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Jaz Slovy - proti purizmu

Nh "si klade za cil aktivne ovlivnovat j-ove' chovanu'
uživateli j-a a formovat nazory na nej, priklonovat
puristicky ladene tendence na j-ovou spravnost,
tzn. nazory ve sve podstate a dusledcich vychazejici
z chapani jazyka jako jevu statickeho, v sobe dy-
namickeho, vymocovat nedoveru z uzivani ve-
sternich novich jazyk. posthodu" 4

Jazykové slovníky, 12/
Vodca

Jednota sv. Církva

"pěstovati lásku k j-u matce
škole a jeho příslušníkovi"

valná' hromada 16/12 '23

starosta Jan Borecký

výbor: J. O. Hruska, Jgu. Herrmann, V. Břetůš,
Sylvia Jiri Karlick, B. Saloun, J. Kliment, J. Káňka,
Václav Lešča

revisori: V. Foch, Fr. J. Janoš

úhradníci: M. J. Sárcká, F. Oberpfalzer,
F. Stejral

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Nuč 3, 16

Krok 1/1 1821 — výzva k napsání činnosti

2002

„Činnost“:

„Zdá by se dosavad nepokročile vystavení činnosti od největší
a tamté strany srozumitelně se neodmítlo, a srozumitelně vědec-
skému prospěchu nelho? Zdá by se nemohlo nejprůhodnější zacítiti vy-
pracování Zprávy činnosti, totiž: slovněka barbarismů a
solecismů činnosti zprávy činnosti nebo alfabety činnosti vystavením
řádků slov a uhlavem zprávy činnosti, kterých Čech z nezručnosti
a nezručnosti svého j-a mater. užívá, a které od j-i činnosti
neodmítne se vyjímají.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM s. 160

Kroš I. 4, s. 135 (autor?)
1823

Cizí slova

"Naši řeč nevěba novými cizínami oblézovati, vybráz
ji raději ciziti od starých, tam německých, tu
maďarských, onamo latinských. Kdo finiče dělá,
ten odjíma řeči její individualnost, to jest
usurpuje ji pro talovou. Tím způsobem můžeme
ovšem bohatou řeč míti, ale nebude více slo-
vaudrá, nebo pívodnost její zmažeme a scizo-
lováme."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUSEUM
[Prezentace Pálková
slovníku]

cit. Haller, Problemy jazykové správnosti II,
'30-31 24

B. 7 J. L. - první jazyk

"... že aby rozluce bylo povoliti, musel by se jazyk
kaš' československý, teprati tak, že by z něho urdka
vedoucí, jazyka' a nerozumitelná' byti měla,..."

Nič 6, 95

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Baari J. S. - kareci'

Dacini naše kareci' lid. nema' z'adnou fr'ezarnou noc,
fr'ezare je s'ez karecz z'ezazens novicami, c'ebom, v'jetku
vojaz, delnič v plzeňské S'edovce, sousedními k'etmi
školou ad. ad. a t'hodové se novot d'ytaji a s'
bolno'

Bořis. J. Zubatému z 2/3 1923

otiskem NR 7, '23, 112

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

NR)

Cassius (Kolman) - uřed. certina

"Šimlonec [naši, mladi' a šrepci], každý je své stopite
vedle staré šišny a vaše mladi', šrepci a zdnavi'
sini' ubohé, staré karoubě' tabouny vedle va's ještě topor-
nějšími, ještě smetnějšími."

Venkov 9/8 '23

podle Nuč 2, 147

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

slava ^{Čuřín} v době obror. Klicpera

„Hodnotit. orkem místo a funkci jednotlivých
slov v tehdejšímu slovníku [doby Klicperovy]
je dost obtížné.“

Čuřín Klic 156

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Curin
jazyk Kličperov a učitelov

„Učili o novém jazyce, jež šlo známou prvního období
obrozené literatury, šlo zároveň i bojem o obal.
Je to vše vidět i na V. Kl. Kličperovi.“

218

Učitel uvažoval v jistém smyslu na Kličperu

V tematice i v jazyce zpracovával učitel to,
co šlo už v národních zárodcích a jednoduchých
typu před učem“

Curin, Kličper a učitel, NŘ 37, 54, 208-219

Cizí
vedl. věz v dram. Klicperových

ve veselohrě Žať — asi 16% vedl. věz
v tragédii Soběslav 36%

"vázne' by jrou jaro celek blízko stylistickému
ideálu dolů"

Cizí klic 167

MORAVSKÉ

ZEMSKÉ

MUZEUM

v 2-zprac. Žať (1858) slovo 25%
intelektualizace textu

f. 185

Cwiin
Složita' souvětí u Klížery

„Vznikají také složita' souvětí, která jsou v dra-
matických dílech v rozporu s úlohou dialogu.“

Cwiklic 167

[pro 10. a 20. letá]

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, E. - Germanisung

"Germanisung vubna' jse ten, Eds kua' jstle'
jine' jaryky mimo netucinu a uize' cov-
nabati."

Germanisung a znalost netuciny
NR 16, 32, 153

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, K. - cizí slovy

- 19 švestka z Perie
kudla z Francie
"Pro původnost" nezaleží totiž na původu jazyka na inteli-
"mité zážití."
- 20 "Cizí" je pro to, co je u nás "třostejně", do čeho se autorské
a na čem nemáme vlastní účast. Z tohoto hlediska
je velmi mnoho národních herců, domácích produktů
a celých idejí, které jsou jenom "cizím blávnem" 4

Cizí slovy
kniha slov, 769

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, K. - čestna

"Těž přece mluvíme o radosti, kterou mi sdělal známé tělo Emizé.
Křáť jsem si s Erásmem bařněmi a přitom jsem v nich našel
veseloule více, než by mi dala čebba nejjednodušší. Křáť jsem
si s ostrovní, mite ji do těžkých hlavolamů formy i smyslu,
a přitom s radostí nejjednodušší, s fyzikem a vdečnosti, jsem
si uvědomoval, jak je krásná a bohuť, krásná a ueryčpa-
telná, tvárná a libezná, krásná, ueryčklad zádá od
mi jiné barvy, jiné zvuky a spatru, jiné amatatečnosti
a jiné slohu; obtoji-li neřeky i přeladit vedle
originálu, po to její vřech
v předul s franc. poesii nové doby

cit. podle NR 15 192

Čapek K. - cítiva

Koutě.

"A ještě musím pochválit tebe, tebe, óvra' věci, jazyk z nejčistších
moci vědomí, j u z nejoblíbenějších všemi významy a odstíny, věci
nejdokonalejší, nejcitlivější, nejradencovější. St ke všem věci, které
znám nebo jsem slyšel mluvit. Chcel bych umět napsat vše,
co dovedeš vyjádřit; chcel bych užít arfon jediněkrát všech
krásných, ušlechtilých, zivoucích slov, která jsou v tobě. Učed,
jsi mi nešťhal, jsi jsi jsi selhal, venčla'zeji ve své
šurde'blane dosti vědomí, dosti povaletu, dosti porázení,
abych to vše přesně vyjádřil, husel bych zít steny u zivotem,
abych te plně formel, zapsal uředo vesle'idl vše, co jsi;
jste jsi před námi, tajemně, jsi jsi jsi a glua' daleky
vylle'du, budoucí vědomí národa, který vstoupí."

LN '23 ?

LidNov 19/3 1927
cit podle NR D 192

Čapek, K. - demagogie

"Zepto by možno dojíti j-ovou analýzou k diagnos-
tice demagogie. Zjistilo by se neepochybně že
demagogie musí být po stránce řeči usměrněná
přítomá pokud možno nepřesná; musí jí snadno
do hlavy, ale nesmí přelikat k faktům, aby se pod
její formulace dalo subsumovat co nejvíce mož-
ných náhledů, zájmů a předstáv. Její zřetelné
prostičky jsou mluvnice, srozumitelnost a citová barva
slov přeměna výřeků v ustálená hesla a
rychlý rytmus, který násilně podléhá nebo čtenáři
přes vyslovené nejasnosti nebo nesrovnalosti,
a tak dále.

Stylich G. Linguistika, S. 1,
7, 351 8 = V zájmi do, 29, 8

Čapek, K. - demokracie v j-e

Lingvistický rozborem by bylo dále možno stanovit
hluboký rozdíl mezi j-ovými systematickými předzovami
cím a předzováním j-ových slov, mezi j-ou dítka-
torii a j-ou demokracie. Stačí natočit si mošle
v rádii a naslouchat hlasem slabě a jejími před-
stavitelů; pak lze zjistovat jak čistě zájmové, z vy-
běru slov, z jejich vzezření a přednesu vzniká vy-
raz autority, moc, kolektivního faktoru, vůle a roz-
hodnutí, nebo například výraz veřejného rozjímání,
doložování a předzováním, který více méně
odpovídá systému parlamentárnímu.

Stylych byl lingvistou, SAS 1, 25

= Vrajt Slov, 69, 9

Čapek, K. - fraze

„To se rozumí, tedy neformální přednáška; spíše by mohla formou
škola - nejen výchova dětí, ale i výchova učitelů. Vychovat
učitele, aby si stejné osvědčili frazi, jako si osvědčí „pravopisné“
chyby. [...] Zřejmě je to také pro širokou vzdělávací spíše ještě ude-
l frazovitosti a z diábrů j. Ale i ve veřejném životě,
v politice, l-že politiky máme udeť boj proti frazi - udeť jinych
zájmu také v udeť udeť zájmu udeť udeť. Positivní lingvis-
tika by se musila stát tak širokou politikou, kritickou
národním životem, plným kulturním aktivismem.

Lid Nov 7/2 '32

cit. podle jha NR 16 90
in Vrajec slov. Ze života slov.
1969, 205

Čapek, K. - chvála čistiny

Řeč a literatura, LN ^{20/}3 '27

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, K. - lingvistika

"Když byl lingvistou, dělal byl pravidelně podobně
tož, co lingvisté' prouží: odjačiziva: vaskou dial byl,
par lidé' ulpět, a hloubal byl o tom jak dlouho, až
by se mi ve slovech a vzbáih, věhách a řadencích
zodavilo vytušit učita' obecná' pravidla, zárony, třídy
a systémy."

Když byl lingvistou

MORAVSKÉ
SLOVNÍKOVÉ
MUZEUM

1/35, 7
- V rapti' slov, Pka '69, 7

Čapek, K. - ulmeny' jazek, jeho 'cazen' nic lidi mezi sebou

- 203 "Ale Edyž tedy je ten osivem' jazem o nasi' nec, rad' byh' firišil se svou trošičkou do uly'na. Nejde mi o nec' literarni'; myslim' dokonce, ze' je zivnejši' bohatej' a
- 204 'vaznejši', nez' jaron' june' ji dostali do rukou' ^{zde se mi nejvíc líbí, než se jeví, že se jí dostali do rukou' a domy' jazyk' je plossi'} jilovnejši' a chudši', nez' byl' jazek' uar'ch' babiček'. Podoba' se vic' a vic' osoupanym' hracim' kna'ubratem', ji nepřile'kavy, nekou' b'at'ni', fotovzdela'ncem'. Rozumi' se, ze' je to v'ic' novin', k'rove' b'ry, polit. schizmi' a tak' dale. Li'ca' se na osoupanu' novina' ^{ok'raj'ce} ze' ve chvatu' k'umalist. prace' u'ni' j'ed'ny' ~~na~~ na lepsi' vyjadrovani'. Nevo'zte' tomu; na vaf'ra'ni' cl'anku' u'ni' novina' asi' tolik' p'oddy, jak' Edyž nec' u' k'oumu' f'ov'idal. Ve v'et'rine' p'ropadla' by' ji f'ov'idal lepe, nez' ji u'p'is'e; zejmu' ^{na} vyjadri' by' ji p'ostoji'. 7-om' handicap' novina' kv'ip' v'otom', ze' namozze' f'ice, co' f'ral' u'z' nejv'ic' dvac'et'rat' a p'oste' castoji' v' tom', ze' by'va' nucen' f'at' a v'eci, kterou' dobre' u'k'na' a et'ne' rozumi' j'eu' u'af'lo. Jo-li' nucen' p'apsat' u'el'olog' na smut' u'ar' sp'is-ly' k'rotkary' vy'v'et'love' - kni'chovohrati'st'ne, od u'z' jak'z' v' u'ic'et'le' n'ad'ly, ob' u'ic'ze' f'at' j'ineho' nez' osoupane' f'raze? V'antu' si' polit. ulmeny' a j'rami' s' jeho' f'atalni' f'obichou' v'ic'et' p'rof'nat' a zvel'icovat'; co' bude' z' j'a, et'ny' si' z'v'ysne' na u'el'ka' a f'udra' slova, auz' j'ini' rozumi' co' e'li' u'el'ka's? V'antu'!

Čaput, K. novota

telefon

21

" vyualézat, yolutvarit, yodustjavovat novota,
tato činnost je nehomocně přirozená "

Novota

Křižka slav, '69

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, K. - přísloví

„lidová moudrost vedle tisíců pravd sděluje
jště jednu nevytěženou a bezesporou: pravdu
o relativnosti všech hodnot a pravd.“

Prísloví. Krit. slov 1969, 73

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, J. — slovo — vliv

" Slovo se ujme spíše než myšlenka. a také má
více veřejného vlivu... Omyl, hloupost nebo lež
neracikují myšlenkou, vzbízí už slovem."

Kritika slov, '69, 13

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čapek, K. - úzus

over

"[Tvůrčí spis.] potřebuje vyústat z matečn^í pídy nebo
stavet svou stylou architekturu na fevných zábladech.
- Ty nám ueda' běžný úsus

Lid. nov. 4/12 732

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čarek, Jan

„Vonné a podtajné v zasnění vyřezávám,
lipové dřevo tvé, má rodová řeč i měkka,
modlím se slova tvá a do tmy nasloučám,
jak pramen tvůj v balvanech stěra.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čech, Sv.

0000

ni skutek utřetí nesmi'
vinou naši' uak' rěc'

Spisy 10, 202

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čechy, sv. - čestná

"Pokusť se vybraviti naši mě bašnicou do země
a tropytnějších hran, dodat jí větší elegance
a svělosti a vyloudit z ní delikátnější oděbný
barev."

"Val jsem se s vaší ženou a fili' do té práce. Byla
doba, kdy brněnil, šlédil, filoval jsem o jedine
šlode celé hodiny, kdy jsem jí dvacetkrát zručil
a začal frati znova, než konečně jsem se domníval,
že mi alespoň trochu té uhlazenosti a svěstnosti, které
mi tanuly na mysl. Co jsem i vyplněn a obetoval
těto snaze!"

Národní listy 1883 - ke 40. narozeninám
J. Věhličeho
= NŘ 31, 66

Čech, Sv. - cit.

„My chceme, by se v pyšnou řečtun proměnila
naše řeč.“

Eisner Chardau 586

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čech, S. - čistota ja

„Spisovatel at' ohledá se po výsledcích studia jazyka
u nás, a zde může z nich čerpat po stránce vyřizbení
svého jazyka, necht' užívá f. ch v děcíně; sbažkové jové
přímosti a čistoty pak nevážeť rozmach tvorčích du-
chů party f. ch a měkč na zřeteli; že světou-
cí řeč spisovná stále musí býti novými a novými for-
mami a že v boji s slovenou správnost uctí-
vě libery lečdy musí uctívati jobičatku živels a osivujícího
ducha.“

Sebr. spisy XXIX, 127

podle F. Škorpě NR 22, 265

L. Toum. rod. NR :

„Přáklady S. Čecha na j-ovou správnost a ořdem v jednatě sou-
hlasné, zvláště s jeho protestem proti zblácení omezení“.

Čech, sv. — Germanismus

F. Šteječek o Čechovi: „nebýt proti germanismům, které si
získaly za četa v obecném i spisovném jazyce řádkové
oprávnění, že je nemohla nahradit žádná vazba
domácí, zejména šizní, kde obecnému cizí a
neobvyklá“

documentovalas na základě toho,
Šteječek Čech bezúspěšně

F. Šteječek NR 22, 38, 263

Sv. Cech - lidový jazyk jako obroditel
spis. češtiny

- 262 " Literati vnařili do kute se svezim' kelenu, venova z cisti
tez jeho prirodnejsi, jadrnejsi hlakol. J filologove od
uvrtujich stranu si mu dale filneji obraceli se k žive' utlume
pod slameu' mi stichami a ucha'zeli tam folclady, etne'
doud ani edale za usou' jadrny a z nich' usobe' bez
foch by nevy'zosteny' kapdou se staneu' folclenu, na ues
neubel jest tak' vlogu' vlv' jazyka spisovneho jako na ulad-
sit, Ano, jest to boz a tu chvili zda' se, ze mozno spisovndnu
jeu' předpovidati. Edne' v'edator, ze totiz vlivem' skol, novin,
kute a hovoru vzdelauciu' formenahla nec' edo'vou vy'zide'
i z posledni' horde' svefuce. Ale edoz v' nestaveli jive'
263 Vzpomekati, ze za melis uladi' srtat' na jazyk' puvratni,
nepokua' slova ted, potom, take, honey apod., Etra' se
/.

Coch, br. - ukařství

" ... neb kdyby sebral byl, nejchudší na své té
sířeni, národa učto jíž, tím spíše by
řazalo srdce, vší silou mu třepet, by
vbrzdou jím se vyroval. 7

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čech, Sv. — uaběrčina

ověřit.

Tu není smlouvy žádné, zde má cenu, platit naše
"něc."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čech, W. - jurismus

- 259 "Jsem rozhodně proti výmyšřovému slovu, škra' se již zalostivě
u všech nových křesťanských. Nová u nás l-ra má také již svou
faktu, nejen doba Velislavova. Celý duchovní život a vůbec
život stal se subtilnějším a složitějším, takže nyní i paříž
tému se přizpůsobiti. Velislavova doba byla hlavně z latiny,
260 fondace to někdy byla něco svěbova, nyní však mají na
srdy paříž vliv ostatní živoucí j-y.

[zakřídě Čechovy]
MORAVSKÉ
ZELENSKÉ
MUZEUM
F. Štepec, NK 22, 38,

Čech, Sv. - synonyma

„K ualozikénu rozvoji spis. řeči jest potřeba, aby poskytovala dostatečný materiál ke sbírání frází. Čím více vhodných slov pro řídící pojem nebo jemu rozdílné jednotné pojmu, čím více vazeb téhož smyslu, tím lépe. Uvězme obyčejný spis. nejaberho místa, na příklad hrade Krávo Blatná:

{ Na bránu } klamně vchází ^{jest} řádění, ^{jest} řádění pracovaní sňt s monogra-
mem krále Vladislava II, uad ^{jest} u vyřina se } vřeba se řáděnou
strichou. V prvním uad vori na sever ^{jest} vřez Huderka,

{ v přizemi věže ^{jest} MOJAVSKÉ
ještě přizemi ^{jest} HAVANSKÉ
obráhaje. } by. lidu mořna. Před Huderkou

{ ^{jest} řáděvala se } starozitna studna v okolních uvořil stavěnil

{ ^{jest} řáděvala se } obřemí soud, lemmí úrad, pivovar. Nejstarší část
řáděvaly jsou } rozliřnyh } dob řáděvaly - V práci
hrade řáděvala z řáděvaly } řáděvaly }

Čech, Sv. - živý jazýk

"Každý živý jazýk má a rozvíja sa ustavične
dľa svojich vlastných, vnútorných zákonov, a to v ústach
samého ľudu, ktorí na ňakade, a ve studovane
učiajich páni, ani jazýk físemný, ač nemá-li
pravé zotrúti v sešle, nebyť nové mumi, ne-
može se uzavrati tomu živému frondění - "

Sebr. sp. 24, 77

MORAVSKÉ
ZENSKÉ
MUZEUM
aut. jedn. F. Štefčík NR 22, 258

Čechová, Rozčena - spis. čes.

v dopise Štejcovi z ledna 1920 (otiskeno v Internaziu
v studii NR a uaxe neci, 24).

"Vim, že některým chybám dovoluji. Zda' se mi brutalitkou
předefranční strany gramatičtí utišlovati volnou
něč vždy a všude ..."

Zubaty: s takovými spisy se sotva kdy dohodneme

čís. v Zub NR 8, 77

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čelákovský - česk.

že ne pram' jás zleho ducha,
Všech cizích slov se svezeme,
A sva, ac' moudrem jazyka, slademe,
Jinim s nesuritelne' slouzi' chvate.
Vobrocemez jeste o kramukos dale
A d'ine vezli jideme,
Jazyk sobe zcesteme.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Einver Chrást 1910

Čelakovec - makština

„Každý dobře zvedený člověk povinen jest
snažiti se, aby j-emu svým útlivím čístem
a pravidelným, avšak, co možná dokonale
a výborně.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čelákovský, F. L. - uaterina

ovčič

"hoch proklamují" neteční světobcane, že možná jest
milovati pohnostejně vsady natody a vsady jny; cit srdce
naseho vřdy klaví vlast' nade vše konciny sveta, jazyq,
svěaj vřde cizozemdyj. Jestliže každ' vzdělau, člověk
bohatství rozumu svého vřde cení nežli přičoli toho
světa zboží, jřž medli možná nevažiti sobě i toho,
č' pomoci mu jollady ducha odevzdávaue jnyjmu,
kasi vlasti; potomstou, se vřde u stichytilmu vlastnostu.
srdce svého. Co jest to cizozemda, č' obdržene znaq
člady u mluvitost, č' i vol lidi cizih? Aa slova
vlastensde mlavy přivádějí namu vřdy ka mysl vše
to, co nejlže se č' ka naseho srdce, kame' milostne před-
učky řemito sloz dostevají myslěny naše vřazu živějšho,

Citát Celakovský

obrana čestiny proti
jinotov. frškem

My nechceme myti hatlaninu ze
wsech slowanskyh narěčej, ale chceme
myti gazyk gazyk předkové
naši ubuwili gazyk i my ubuwjme
a pjšeme.

~~Stat.~~ ČČM VIII 1834 450
Celak.

Čelákovský, F. L. - pečeň o uar. jaz.

ověřit

„La předmluvou a první svatej povinnost Eladů se'ci o uarodai'
jaz. Každý dobrý zvedný člověk povinen jest sraditi se,
aby jazem svým ulehčil ~~čistě a pravdělně~~, ano co možná'
dobrou a uhoru

IV, 40.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[jako motto ? BNR]
[jako motto u Pulce]
mluvme a jedme správně.
česky! 29, 3

Čelákovský, Fr. L. - profesorská čestina

ověřit

Páni foror! Kdo profesora nám zcítí dohovale,
Uramorovou rochu ten v oclněnu mti bude

27. 1837

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čelakovský, Fr. L. - rozumitost jazyka

ověřit

„Jazyk, vyšed z uadvěného ducha lidského a
pln jsa foerie jake život, foetuje, Sde um
libo. J murine fci tom rozumitoku fropé-
taku a rozplyvakú se jelo sfokojiti sedce
sue, jěbli jenom hlavni froud jome foetali,
hlavnim zákomú fěstú na stopu.“

MOHĚNSKÉ
ŽENSKÉ
MUZEUM

cit. v MB⁷ VIII

Čelákovy, Fr. L. - učta & citine

„Ještě každý vzdělávaný člověk bohatství rozumu světlo
vše ceny nežli ~~čistoty~~ jarekhotli toho světa zbraň,
jež medle neváží sobě i toho, či 'pomoci' my
jokady ducha odovzdávalus jiným, naši vlasti,
jokovstou, se všemi úspěchy ~~světla~~ vlastnostem
srdce světla?“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[Cit. podle Chloupra Pověry 6]

Čelakovský, Jaromír — o brusech

brusy, frage to chomouty na síji všech říšicích Čechi³

podle svědectví Strýčková

SO 18

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Česky, Ferdinand - germanismy
Vorovský, Karel

→ "čestna laputchova" = "čestna slovy německy
hrubě znešvarěna"

v době úpadku a v prvních dobách probuzení
tou "fobricku občane kulvi" český lid zvalaše
ve veslech a zejména v Praze

"nejlacnější a nejšrotější druh humoru"
viz "Meredy" a jiné sbory deklamací

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM
Střelba I, 1885, 18

Fr. Černý, Kosmografie česká
[1554]

pral. Zimmer z Puchova

"čistina nevybraná"

"mnoho tvání a obrátů vsafil z latiny, která
tehdy zaplavovala celou literaturu českou"

Fr. Černý, Kosmografie česká, LF 20, 1893,

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

4489

Cmejlova, S. - odb. terminologie

„Hranice mezi odbornou terminologií a slangem
ovšem je a vždy byla propustná. Umotva' pojme-
nování, která původně vznikla v určitém odborném
slangu či profesionální mluvě (nebo hantýřce,
chcete-li), se postupně terminologizovala
ztrácela nádech expresivnosti a charakter
nespisovnosti. Tento proces procházení slov
ze slovníku obratového, periferního, do slovní-
ků centrálních stále pokračuje.“

Jazyk pro speciální účely.
Su: Čer., ps: ji: znabe i: ueruate, 1996,

Čmejlova, Sv. - vědecký styl

Vzhledem k mnoha historickým soubojům
s tzv. »teutonskými« iubelebruačními stylem
je čes. vědec. styl charakterizován, kromě, ~~stare~~
jiniž se vyznačuje vědecký odborný diskurz
v protibladu k anglosaskeu: syntaktická složitost,
velký počet nominalizací, osobní soustředce,
passivní vyprávění a umoztoř modálních
Vrasu vytvářející složitou hypotetickou uoda
líku textu.

Jak psát odborný článek:
Jiř. Čer., jak ji znáte i znáte, 29/6,

203-4

D

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dalimilova kronika - obrana českých

Dalimil

[Líbavice]

"Bude-li^v vám cizozemec vlásti, nebude moci vás
jazyč dlouho trvati. Každý rád braluje s přáteli
svými, každý moudrý veradi se s cizinci. Spojmeť
sobě lid j-a svého, a budeť vždy hledati vašeho
křeho. Ma váš lid bude hledati viny a svýmu
rozdeli vaše děduy, kapli zemi lidem
cizinci a bude valetí s vašimi. Udeť se
cizozemci, česka hlava. Tomu váš uč' družá
hlava: kde jeden vládu, tu jeho slava.
Spřse se had na čedu zhrýje, možli Čechu
cizi dobře zprýje."

NR 30, 135

Dalimilova Kronika — obrana jazyka českého —

[Emil Oldřich]

„Radši si chci českou řeč užíti než císařovnu
německou učiti. Všeť každému srdce po jazyku
světlem, že vždy nebude přátel lidu mému a
bude německou čelou učiti a německy učiti
mé děti, bude j-a rozdělen, celé země
jistě zradem“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[NR 30, 136]

Dauš - Brničstov'

"Jazykovědná' teorie i praxe už totiž dávno opustila
stare' Brničstov', které bez přehlížení & oprávněným
potřebám a zvláštěm odbornému vyjadřování fosu-
zovalo a odsuzovalo užitečné jazykové prostředky."

Dauš ~~1863~~ 1863 jako' převodce po druhé' části, 64

763

160

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Daučí - Erkl

"Nemí abemensiích pochyb o Tom, že uvoř teorie
spis. ja a kultury, s kterou přišla na poč.
30. let, tedy vrátee po Erklově ~~úmrťi~~ smrti, skupina
lingvistů kolem Vilema Weabbera a Bohuslava
Havráčka, vědomě navázala na přílopnické
úvahy Erklvy."

Podemně odraz Václava Erkla,
ze Čes., ja a kulture i uvořte,
Praha 96 223

sem' gárona

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Danes, Fr. — etický fotky & j-u

"[...] vzťah, ktorý by chceli možno označiť jako etický
či morálny. Znamená to, že ľudia majú & svojmu mater-
skému j-u netu, vazi si ho a už sa nej odpoved-
nosť [...]" & j-u

Tento postup by sa nemal spojiť s postojem
tradicionalistickým; ten je obzvlášť ťažko uvažovať
a, neprijať jazykovú zmenu a novoban, pretože
staly, byť možno, morálny vývoj ľuďov & samé
prírodnosti sa dajú jazykovo j-u pro j-u společen-
stvo.

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM

v postojch uvažovaní & j-u.

Juz: Čestný j-u si zná i uzná
Jha 796 29

daně - individualní vešit

"Individualní vešit di idionymie
neboá dobrým soudcem j'ové spjatnosti
(i když se s ní často setkáváme); " 7

Malý frivodce, 135

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Daneš - je dvořlovná' pojmenování
"Snaha po jeduřlovném' pojmenování' je zářovnížm
jancem j-ovžm a musíme s ní ~~tedy~~ proto počítat.
Je třeba odlišit v jeduřlovných' případech
medu a hravou touhu po novosti od skutečné'
dorořmívací' potřeby.

Dani: Malý' řuvodec 140

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Daneš - minulost j-a

"minulost j-a nemůže rozhodovat o jeho přítomnosti,
avšak formou této minulosti nám často vyvětlí to,
co se může zdát z dnešního hlediska neepochopitelné"
do Karlovyh Var / Varu

Daneš malý průvodce po cestě, ^{vybítí,}
dnešní

1964, 189
'57

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauet - ulhoveuy' parz

"... většina z nás (a snad všichni) ani pořádně nevíme,
jak vlastně vypadá ta věc, kterou rozdoděnně ulhoviíme."

Dauet Prir 26
'60

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dancs - "mocni napodobivost"
"masovy vy'sryt"

"nepri' prostred' (slovo, v'zba, fraze), s'by' byl dosud
v j-e v pozadi' nebo s'by' se u'ivalo jen pro lezibostu'
s' vlastnim zam'rem i u'ci'arem, zac'ne se nap'ednou
objevovat ve velkem, masove ... - nejprve u' ml'adeze
a pak u' rozkladov'ch report'eri' a u' novin'ari'." 7

Dancs Pr'vodce po d'ne'mi c'isti'e,
1960 45

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Tautó, Fr. - národní princíp

Jedyn nákladem a pojítkem duševního nádeho
společnosti jiná váží, národní princíp (který
jme zdedili z 19. století) a stává se jím
občanstvo, zejména to, že budeme ochotni
nechat upadat, popř. kamínout na národní
zájry, vzdy představy - stejne jako jiné národ-
ní zájry - cenné a osobité kulturní bohat-
ství. N

O podobě užívatelní E ja
ZEMSKÉ
MUZEUM, Praha 96, 29

Danes, Fr. - neologismy

„Je to, pravda, uedz fohodlnejši' (a libivejši')
utvorit si nove' slovo (friebas nevhodue' nebo
chybue') uesli hledat vhodny' vyraz v fribohate'
zasobe vyjadrovacich prostrediu naseho j-a;'

Převodce F

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Danes - nedokonalost j-²

"... jazyk ... nem' nástroj uatoh & ideatne dokonalý,
aby to při práci s ním občas trochu nezaskřípalo."

Danes, malý přívodce ... '64, 218

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Davěš

neprávnost

"Se slovem neprávnost spojujeme veškerou významovú
rys úřadovnosti, chybnosti, sdeřto na neurčitost
či vágnost, popr. nerozhodnu heluřt uvažujeme
pro ředeo. Slovnatni část a s tímto jenem
je třeba ⁴ předat."

Davěš: Právnost a nepřávnost v j-e
a v píči

In: Čestrua ... 96 85

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Danes: nova slova

[...] měli bychom tvorit nova slova jen tehdy, kdyz
je to opravdu potrebné pro pojmenování něčeho,
co dosud v čes. názvu nemá. Přitom je vždy
třeba uvážit potrebnost čes. názvu vedle názvu
v cizím jazyce, avšak ve své široce užíva-
ném. Z toho lze již vidět, že srovnání z obou
stránkami vidu.

napiš sestřičku v určitém genetice
za splícení

Danes: temerli pojmenovávat
In: Člověk ... 96 83

Daveš — pravopis

Od pravopis. učaratele 1886 do 9. vyd. pravidel '26
zmeněna pravopis. podoba asi 1100 slov a tvarů
Prav. '41 : změna u 1200 případů proti '26

NR 361-124

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Danes příměstí

"[...] úkřem příměstí či věřící vyjádření byla u edy
podmíněná subjektivně, lidé ležely formulují své vyjádření
zámerne neurčité, sledující tím úřady svůj cíl a
zájem."

Danes: Příměstí a nepříměstí v j-ě
a věřící
In: Vestník ... 96, 84

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauš - přímot

"... přesné užívání slov je pro j-ou vyjadřo-
vání mnohem důležitější než technické
důbuvosti pravopisu a tvarosloví

Malý průvodce, 102

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Danes - přímocárst v j-e

"... nemůžeme souhlasit s tím, kdož chce vidět
v j-e jednoduchou přímocárst a soudí: je-li p'dem
jeho správný, nač připouštět, že i dubí může
být někdy správný, nebo dokonce vhodnější?"

Vealí přímocárce je druhá částina,
1964, 247

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauš - purismus

"Nefoučene' mentorské' hartusení není ... E nicemne
dobré, mate pu a brávi' vzájemnému porozumění"

Dauš mal' přívodce po desíti čístine, '64, 60

58

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Davěš - jurismus

"V tom, co dřívější brusiči a juristé podládali
vždy jen za nebezpečný a zločinný «cizomluva»,
stává se teď přirozený vývoj & mezinárodnost.
nosti."

Veřejný předevzetej pro dnešní (čestně),
264, 263

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauis - spis. paz.

"[lidé] pocítají spisovný jazyk jako něco umělého
a nepřirozeného, do čeho se člověk buď musí učít,
anebo čemu se raději vyhne, nechce-li být osobou
dojmem strojenosti, nebo snad i nevědomosti."

Dauis trůt 24-25

57

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauš spis. čes. x běžné uluv. jaz.

"Pro čes. j-ovou tradici je [...] příznačný poměrně
velký rozchod mezi tradiční spis. češtinou a
jazykem běžně užívaným."

Dauš: Koliš je vlastně čeština?
Ju: Čeština ... 96 111

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dauš, Fr. — správné užívání j-a

„ideálním by bylo, aby správné užívání j-a
vyplynulo u každého učiivatele z dobrého
pochození složitě a stále se vyvíjející
soustavy vyjadřovacích prostředků a
ze zájmu a z vědomí odpovědnosti
k urodunkmu j-u.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Průvodce 9

Další - tvoreni' nových slov

"Za první bychom měli tvořit nová slova jen tehdy, když
je to opravdu potřebné pro pojmenování věcí, co dosud
v českém názvu nemá."

vážít: Čes-název - název cizího prvku
sestřít v nuclear-genetice - splicing

"Za druhé se tvorec nových pojmenování musí roz-
hodnout, podle čeho vlastnosti, podle kterého pří-
znaku nebo okolnosti daný je nazve, neboli musí
zvolit vhodné pojmenovací východiště."

"vlastnost, která daný předmět diferencně charak-
terizuje"

"bílá záhada"

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
"vhodný slovoformy základ"
"vhodná přípona"

Umění pojmenovávat

je: Čistina, jak ji znáte i neznete,

'96, 83

Danes - úrodni jaz.

„praviste' mi nechteji' priznat' pravo na volat'ni'
jazyloni' postredy, jimiz' se lisi' od ostalnih
funkcionerov' vster' spis. ja a kerz'ih nezlytue
potrebuje & fluciu' vjih volit'ih urdu'“

odb. Comite pri minist. spravdnosti

pravilci + zastapci uradu + jovi' odb.
min. dopray - vyko o srozumitelosti, pridjisi
vecnost, jamost, presnost, jednolacnost
vytknat' se nezodpovednych cizih slov
vyknavit' & vzec' chajpaj' - vne' spravdnosti

Do Jazyk' urudu' NR 33, 49, 179

Davěš — úzus

"Je-li stará poučka v rozporu s živým jazykem obyčejem
dobrych autorů, řídme se tímto obyčejem."

Davěš Malý, *Průvodce*... 1964, 204
59

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Daveš - vývoj spis. j-a

" Čím podrobněji se člověk seznamuje s rozvojem živou-
lím moderním spis. j-a, tím bezpečněji se přemýšlí
o dynamice a dialektice podstatě tohoto tak důležitěho
společenského jevu, o věčném svazu dvou sil ovládnutých
jeho fungování: jehou jevu ustálenosti a kvaly
o ustálené změny (at už p. jejich fragmentu společenská
fobie, či ochotnost a vnitřní nepravdivost v sousta-
ně jazyka, anebo jen lidrá, leavost a napodobivost). "

MORAVSKÉ
KRAJSKÉ
MUZEUM 296

Dauer!
Zvolené formy - jejich vzhled

„Členění formuly a intonace umožňuje repertoárem svých základních prostředků i možnosti nepřímých modifikací a variací těchto prostředků zpracovávat j-oví vřaz upřesně do velmi jemných jednotek. Tyto prostředky dodávají výpovědi bohaté plasticity, reliéfnosti, jsou jakousi nadstavbou, obohacují j-oví projev o jeden »rozměr« .”

Dauer, Intonace a veta ve spis. čítko, 257,
MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM

127

Daurat, Al. - Kazem' epis. fran.

over 10

"La corruption générale du langage ... commence à devenir inquiétante. L'argot, le jargon sportif, le parler populaire, que des évolutions fiévreuses et précipitées - on pourra en juger - ont tellement éloignées de la langue classique, ont acquis une profondeur si impérieuse qu'ils menacent de rejeter dans les oubliettes le français traditionnel." Une révolution totale menace de submerger la langue qui double, triple les étapes avec une vitesse toujours plus rapide. Il n'est que temps de serrer les freins et d'organiser la défense du français.

v. Freduk. La défense de la langue française, Paris '12
[obrana jazyka francouzského]

argot porušuje zvlášť a uhlazuje fran.
"Enise frank. kultury"

"Obecná zbra jazyka ... zacinajete, že jazyka! Argot, sportovní
hauky, lidová ulva ... a tak vidality od klasickeho jazyka

Daurat, A. — 'Iloha jaz'ovedce

Le rôle du linguiste est de constater les
"faits, non de les apprécier, encore moins
de chercher à les influencer."

La langue française d'aujourd'hui
s. s.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Debrunner

overit

Falsch und richtig gleichen der Schere des unerfahrenen
Gärtners, der die jungen Spößlinge, die unnütz scheinen,
mit roher Hand abschneidet. Der wissenschaftliche Beobachter
weiß, wie nützlich oft diese jungen Pflänzchen sein können,
und läßt sie gewähren.

cituje Debrunner a Dočlaba, že květiny mají ze svého jazyko-
vých výimků zvláštní radost: „semena ludouci spávanosti“
seu richtig a falsch se může uvídat jen v uvozovkách

neue Jahrbücher für das Klassische Altertum,
Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik
25, 1922, 203

Debrunner - správnost jazyka

lingvistické domněnky a možnosti o j-ově správnost chystání
zdiscreditační j-ová folie

Prof. J. Wustmann, učeb. knihovna v Lipsku

Allerhand Sprachschwierigkeiten 1894, 7. vyd. 1917

moderní jazyk se obrací k funkčnosti, oběz normování
dřívejší změny studijní dějiny j-ové, počítá budoucích změn funkce
j-ová psychologická, upřesňuje její pole o normu

Neue Jahrbücher für das Classische Alterthum

25, 22, II. Abt., 201-204

auf folde NR 7, 23, 86-87 (0-er)

Kouhán, Fr. — novinař. činnost

~~274~~ „opravíme se“ stěží na úpadek j-a“ „předsídlíme j-a“
„novinářské“
noviny časi' ulhnu široký vstev národa

„školačky vadny“ jaze tisku

malá spis-u' mezi novináři; redaktor nemá čas na

literární činnost

zlepšit vyučovací metodu na školách

požadavek: čistý jazyk a sloh

MORAVSKÉ
KRAJSKÉ
MUZEUM
Lékařská fakulta, Zvon 38, 37, 125 n.
cit. podle NR 24, 37, 280-271

Slouhy, V. - básnický jazyk ca '20

„Jich [básnická] forma & j-u je ani tyž, jazyk byl
formou ^v malých škol & přírodě do jejího, tráse se
zasvěcovaly bresleutem flakty a kopírováním starých umění.
Naši básníci nemají přímého vztahu & živému organismu
řecí; udobývají svých výrazových prostředků sami z jeho
přirozených a prostých funkcí, vytržují je jedou od
druhého jazyka, který edy si sice vyrostl z živé řecí,
ale časem si nemělosti a nešťastnosti učet. básnický vytvořil
svůj vlastní slovník, svůj vlastní tvar, svůj vlastní fr-
zouk, vlastní zákony, co nejjednodušší, aly se rájás
básnický o formu stal ^{co} nejjednodušší. A zletba
teto » věštem cistiny «, jak nazval edy... řecí uměle
našich básnický Flakhaus, špi i na této sdrice vodu uměle...“
[F. A. Vondruš, kávrat] NR V, 80

Olouhy, V. — slovosledná licence v básních

„nepřirozené přestavování slov“
„slovosledná zvěle“

< s bařlivou touhou jahodových na stech >
< staré Edyš baje babice ... sdíle! >

V. Olouhy NR 4, 82 (P)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dvořák, Jaroslav - galicisany

Usilí našich gramatiků puristů představalo dosavad hlavně na obraně
j-a českého proti kusiny vlivem německy, proti germanismům. Doprsta
pravem; neboť vlivem německy - hřešivalo se a hřešiva' proti duchu
čistiny, nevoice. Ale vedle německy ~~sež~~ jiné j-y porušují ducha
čisté frazeologie a skladby. Tak lze v posledních třiceti, čtyřiceti
letech viděti čím dál tím patrnější vliv j-a franc. A příčina ho
obzvláště za naší politické samostatnosti. Děje se to státním sblí-
žování politickým i vlnou Eukharistie, nevoice pak záplavou předla-
du, formovaným kácením ~~čistoty~~ a to i lidem, kteří uznávají
vlastní oni originální, ~~ani j-y~~ materiál. ...

Tradiční naše laika z j-y v úvodu franc. Způsobuje, že jsme
"si dosud galicisany dosti nevědomali nebo fosuzovali je slovi-
vane. ba lze říci, že si v nich nechteli' uhladiti' spis-e'
zrovna libují."

nejčistější galicisany v novo české předladi
NR 46 65

Dvořáčků, Jaroslav - galicismus

- 65 " Galicismus vůbec je zpravidla mluvnou vlastností francouzštiny, evlaště
66 " pak nesprávné 'sápo-dobení' franc. názvů, obrátě a skladby v jiných
j-ích. Galicismus v čístečně 'uziváři' tedy chybí, objevuje se mecha-
nicizací přenaščením osobitých názvů a syntaktických zvláštností
francouzštiny do našeho j-a.
" Jazykové myšlenkové záležitosti v jistých formách, ustálených dlouhým
časem, v jazykových schématech, která se vykonávají u naší rozlič-
né a podle nich se skupujeme své představy.
image verbale (sr. VERBALE SKÉ LANGAGE, 341)
vypadáte špatně - ZEMSKÉ (une) manuscrite mine
gal. malte spatne MUSEUM
" Galicismus je bůžec, jehož tělo (mechanická náplň větná)
" je čisté, duše francouzská"
" Takové mechanické » otěže « (franc. calques) užívají tedy
materiální obrou slavných obrazů, z nichž každé je vzat z j-ího
j-a. V příkladě citovaném ('malte spatne' vzešší) je -/.

Dvořák, J - galicisms - přičiny

... přičiny galicismů jsou trojího druhu. V příkladech nejčastěji
chátrná kvalita franc. nebo češ., umohdy - obou j-a; fotom i
pohodli: příkladatel se nenamaha, nepřemyslí, jak by slovní
obraz (schema) originálně nahládl správným obrazem českým,
jak by vstoupil strukturu přetavil; a konečně (zvl. u věst. moder-
ních a u mladších spis-ů, kritiku, essayistu atd.) nedoma-
sná, upadnouti se jinak, než se upadnutí jiní, psati a
mluviti odlišně - krátka slovnost, afektace
galicismsy "forokupí organické" strukturu našeho j-a
obrazují i "jasnotu" **MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM** "skutečnou tehost"

J. Dvořák, nepřát. galicismsy
v uč. mladší

NR 16 166

Dobrovský - bible

"... kritika ... po festivalu rovnání těchto předkladů
[bible] nenaple ani nejmenší stopu ~~to~~
↓ slova ~~ne~~ překlade v celé čes. bible, aby z rýde
jazzuje nepřesně, shodu čes. bible s lat.

ulgatou, ""

Dobrovský 132 (1780)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - bible - čes. překlad

"Sroumal jsem filie čes. překlad one' doby [bible
ze 13. stol.]
na velmi mnohých místech se slovan.
14. stol. z
Církovím zvěním a nemohl jsem odložit nejmenší
stopu toho že by Cechové byli svůj překlad
z něho zlepšili nebo aspoň si z něho byli
vypůjčili něco vhodných výrazů."

Dobrovský 179 (1792)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovolný - Dalimil

"Drobné a hrubé jsou jako uadařby kmenům
Čes. národní zást proti kmenům, kterou nemůžeme
ale sílu vyjadruje, je u nás vlastněctví, protože
pohládá kmen za splněné nepřátel Čes. slov,
Čes. řeči a národa, a tak také s nimi vůbec
jedna. Nestydí se ani některých bývalých kř.
Sěj. č. řeči a by - jedn. 1 63

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

~~Josef Václav~~

• Dobruška - Libušin soud

• „libušin podvod“

Dobr Vyb 437-8

~~439-442~~

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrowský - vývojce 14. stol.

"Uneri slovy, šera' okuačují' umělečtá' díla a pojmy,
z oboru věd, se již' vyplývají' mnohá' vývojce
z latiny a němčiny, z čehož' novou vypočítá,
ze Čechové' vdeci za výši' vzdělanost' své' věci,
stejně jako svja' mravi' věřnou cizincem."

Děj. čes. věci a list- (3. vydání),
MURAVSKÉ 50
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský — cizí vlivy za Lucemburků

„Za krále Jana z Lucemburského rodu byl uapočítován
slovan Cechů všim tím novým a nezvyklým, což u jeho
dvora viděti; tak mocně podněten, že velká část,
zejm. vyšších lidí, našla tak velké kalibery v cizích
mravech, šatech, botách, v novém ústrojí tlavy a
v něm. řeči; jako bychy vypleli, že nyní, po vyvrácení
Tremplorého lumy, musí přestat být Slovany nebo
Cechy. Stalo se proto tak: Cechi jsou jako opice.
Slocht a měšťan ^{moravské} ^{zemské} ^{muzeum} ^{svobodní} ^{oborné} ^{připali}
dvorskou řeč, a jesti ^{to} ^{toho} ^{vanolá} ^{města}
v zemi byla obřekna němci, něm. řeč ziskovala
také zdt stále více vážnosti.

Děj. ces. řeči a lid. — Jell.

Dobruď - klata' bulla

doporučuje se spisov. Eurpřitŕn (čes. brate, dolnobalc.
Euržete, sas. vévody, brandenbur. mar. brabete),
aby se od 7. roku učili litál. a slovan; a
aby do 14. roku štýto jazý, zolatlí.

Dobruď = Dobruď 367 (1815)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - částina 16. stol.

"Slova našich předních spisovatelů obvoláte těch,
kteří žili v hlavním městě Bratřovství, je obecně plynnější
nejed. výraz výstižnější a přímější než v dřívějších
příkladech, protože často, než jistě jazyk měl dostatečně
bohatství slova, učilost výrazovou a lehkost v obrazech,
byli nuceni předat doslova a otroců. Vesměs
byla ^{pro} formální představa; příklady se objevují
často neúčinnějšími, ohlednějšími, volnou výrazu
ménějšími a přitom srozumitelnějšími."

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM 205

Dobrovizy - báseň

"Dobrovizy r. 1603 : » Carmina Bohemica nullam
adhuc gratiam habent «, 1782 možno dodatí :
od té doby se právě zlepšily."

Dobrovizy 154 (1782)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobruška - cív. po Zlé hoře

„... Čechy byly až do konce třicetileté války (1648)
v postavení, které nebylo nikterak výhodné pro český
jazyk, učence a kněze, protože většinou byli nekatolíci,
vyhnaní ze země a pokřtěné knězy z předchozích
stádně pečlivě vyhledávali, aby je pak spálili, pro-
tože ve všech českých knihách, které v Čechách
vyšly od 1444 až 1635, vešly podle 21.
pravidla pražského sněmu [Bohemiarum,
librorum prohibitorum] sacrosancti. 7

Dobruška 275 (1792)

Dobrovský - čes. l-rn v 17. stol.
-18.

"Ale cožpak by to také stašlo za uvažku naprati
děl o česke' literaturě? [...] Před sto nebo pade-
sáti lety k sobě mohli takto pít; ale dnes, za
jarného poledne, kdy záře slunce zaplašuje vde-
chny temnoty, možem daleko za náš obzor,
nechť již možem, aspoň podle domyšlivosti
zastupě našich učenců, s' dít takovou
obáru

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Böhm. L-rn auf das Jahr 1779
Dobrý 27

Dobrovský o stavu českých v r. 1780

pochyby o C

"Když zít Pohl v časové době, kdy celý národ
pečoval o vzdělání svých jazyků, měli bychom
snad dnes divod, alychom jej uvažovali. Nym je
něk o vř dals; kulture českých jazyků rozhodnuto;
jou tedy všechny podobné snahy neplodné. Umění
a vědám se zde v Cechách učí z latinštiny,
francouzštiny a fomyšské německé štiny; proto
nemí možné dals; vzdělávání českých jazyků. Kde
pěče musí směřovat k tomu, alychom uchováli český
jazyk, jazyk byl s jazyk je, a alychom jej neuvědili ne.
fr. mezinárodní vyuměl kovanostmi v opovření a uedělali jej
neformálně, (Böhmische und mährische Li-Kontur
auf das Jahr 1780; ab. podle čt. F. Vodňák, Uloha jazyka
7.

Hobrovitz - star čítání koncem 18. stol.

„Künste und Wissenschaften lernet man hier in Böhmen
aus latein., franz. und meistens deutschen Büchern;
daher ist die weitere Cusbildung der böhm. Sprache
nicht mehr möglich. Unsere Sorge soll nunmehr ganz
dahin gehen, die böhm. Sprache so, wie sie war und
wie sie ist, zu erhalten und sie nicht durch unmässige
Künsteleien verächtlich und unbrauchbar zu machen.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Böhm. Mähr. Litt 1780, 105-

Dobruška - ^{čís. v} 18. stol. - školy

[v 18. stol.] "ve většině gymnázií byli ustanoveni
učitelství, kteří donášeli své žáky, německy
a česky a učili je psaní a obou jazyků. Také
byly poskytnuty učebnice pro německé a české
školky."

Dobruška 156

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobroděl' - čestina za obrokem'

[čestina je] „mluveny'm j-em obyčejného člověka,
a ušlech. zároveň mluveny'm a spis. j-em
nejpravděp. a nejstarší části národa“

Geschichte der böhmischen Sprache
1797, závěreč. slovo

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobruška - Bernolák
citováni' dopisu Jana Zlobického
tuto novostu zavěsť fotkací
Dobruška 458

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovoly' o Dobrovolském

= „muž, který se síce mezi námi [vlastenci] nenarodil,
ale byl mezi námi vychován, píše česká slova
národní tře' ve věcech domácí l-ry ~~střední~~
vždy ležela na srdci“

Dobrovoly' 447

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský' - bible F. Durycha,
F. Procházky

"Čistota věci, která v této knize jasně je důstojností
každého slova přiměřena. Tato čistota však je
více ve volbě prázdných, jadrných, os. slov,
v ukvapené výpravě slovních a konstrukce
než v idejích; neboť ty zůstaly ještě
částičně [...] pod vlivem orientalismu."

Dobrovský 127 (1780)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sobrovský — indexy laick. knih v 18. stol.

"Indexy, dva bratřovládce z let 1729 a 1749
stejně pro pražský z r. 1767, jsou výmluvně dů-
kaz o volbě nepřítomné nevědomosti
laických soudců, kteří důvěry do nich vloženi
tak zneužili, že spis, který dříve byl vydán
na rozkaz bratřovládců a se svolením předchozích
arcibiskupů, zarádili do seznamu zakázaných
knih."

MORAVSKÉ
KRAJSKÉ
MUZEUM
Cesta kromělné kvečce
Slavia

Sobr. 217 (1792)

Dobrovský — zrušení Koniášova Indexu
1782

Dobr. Vyb. 223 (1792)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovodj' - Pol

"Kéz by bylo přispadlo povolání vyučovati Jeho
Velicestvo císaře Jozefa II. v čes. řeči a jemu
věkovati mladšímu člověku vzdělavému"

Dějiny čes. řeči a l-ry, Jedl.,

134

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Hobrovitz - Pohl

6067

Herr Pohl, der nun unter grammatischen Grübeleien grau geworden ist, zu belehren, würde vergebliche Mühe sein. Besonders da ihn seine grammat. Wissenschaft so aufgeblasen hat, daß er denjenigen, dem seine ungegründeten und unnützen Neuerungen nicht gefallen wollen, für einen seiner Muttersprache mißbrauchenden Weisting hält, und es durchaus nicht leiden will, daß man ihn deshalb tadle, weshalb er vielmehr Lob verdient zu haben glaubt. Mit diesem Glauben oder Wahne mag er sich auch kränken, wenn er dieses Urtheil hegen sollte.

1. *Dobr. Lob mag 3, 1783 (1787), 136n.*

Dobrovský o bibli. Fr. F. Procházka
(1780)

„Kzost j-ova' teto knihy jest hodna
důstojnosti. Rozličná slova...“

Dr. Böhmsche und wäherische L.-r.

II, 180
MORAVSKÉ
ZEmské
MUZEUM

Dobrovský — M. Šimek (Eukla jeho uobozisani)

Böhm Lit 1779 164

Böhm liter Lit 1780, 93n.
111n.

Lit mag 3 180

Rusovet' pro učitele čes. literatury, Vídeň 1785
"Drapé bídná, drapé chybná" Soupisace
<Šimek> "čitel provésti pětiny zly course
pauze prof. Zlobičevu"

Dobrovský 157 (1787)

Soborový - K. Thám (Obrana...)

„Tento obraný spis je, nepočítáme-li některá zbyteč-
ná a nerozumí se slova, dobře a čisté věci
napisán.“

Dobrý 156 (1783)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sobrovy - Zobiczy

knihka Všeobecného řádu soudního pro Cechy, Moravu,
Slezsko, Rakousy atd. (Praha 1781)

Sob. Lit. kn. 1

1112.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobruška - gymnázium

„Nejvyšší nařízení z 23. srpna 1816 ve prospěch
části / sledlo některé přílohy horlivé vlastence z toho,
aby pokračovali čerť jazýkové studium jeho prádelny,
předmet gymnasia / učil vyčováání. Proti tomu ne-
vhodně uva postupu vydala c. k. studijní dvoruit
Lomice dekret z 3. února 1821“

Dobruška 458

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - kritika gazda

- 177 1) stále' předložení & významové' strážce jemi, fidevsiem lexikálních
178 významová' přeměna
2) libozručnost

Jiří Saš 14, '53,

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovůz' - Zlobicůz' (Všeobec. nář. soudní)

over
dopln

" Slyšme Čechy častó si stěžovati, že cís. fiškladím
za soumí stěné co možná zřetelné byti mať, dobře nerozu-
mať ... "

" ... upřímně však vyznávám, že kdy ja soudcem si
nepronfal podle toho fiškladu Bechy fišjady roz-
souditi, ježto mnohým vndštem tepně rozumím,
sdzě vám original na formě Beu . "

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Lit. Mag

Tobrovský - cití slova

z domácností radi psalčet (podobně jako Koubanc)
latinskí příjmení slova rcc, Cyr. také rcc. slova
spis. děl. z konce 14. stol. příjmení (i něm. slova), mnoho zde -
mačula

„Solche Wörter, die die ganze Nation einmal angenommen,
denen sie gleichsam das Bürgerrecht verliehen hat,
muß man nicht durch andere neu gezeigte zu
verdrängen suchen“ Litzke 2 152

literati je zachoval cití slova, i pro Selsk. historické
domovosti (Röhm Lib 1777 329 n.

[Talova slova, která už jednou přijal celý národ,
jimž už nepřijel domovské právo, není
řeba nahrazovat jinými nové tvořeními]

Dobrovský - germanisuj

Waren unsere Väter, die doch sehr viel auf ihre Landes-
sprache hielten, und für die Kultur derselben äusserst
besorgt waren, mit deutschen Benennungen zufrieden;
woraus sollten wir es nicht sein? Es ist unbegreiflich,
wie man sich erheuen kann, eine Sprache, die man mit
größtem Fleisse durch 2 bis 3 Jahrhunderte kultivirte,
in der man eine unzählige Menge von Büchern
aufzuweisen hat, die gewals bei allen Gerichts-
höfen und Landesstellen üblich war, durch ver-
erfundene Wörter zu bereichern?

Böhm. Litt. 1780, 99-
Mähr.)

Dobrovský J. - čes. ve městech
"lexikograf se má stykat s venkovským
lidem, jehož řeč není tak zdražená jako
řeč těch, kteří žijí v městech"

Dobrý 73

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský J. - čes. ve městech

Soborný - neologismus

jeu "aesthetický spisovatel" a o.d.b. autor svéj tvorbě
nova slova

"Dieses Verdienst ist nur dem aesthetischen Schriftsteller
eigen; und auch dieser hat seine Grenzen"

Böhm Litt 1779 329

Nur dem Schriftsteller, der in seiner Muttersprache einen
besonderen Gegenstand behandelt, wenn es ihm an Wörtern
gebricht, ist es erlaubt, sich manchmal ein Wort, doch
nach der Analogie der Grammatik, zu erschaffen

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Böhm Litt 1780 105n.

"Tato zásluha, je vlastně jen estetickému spisovateli;
a také ten má své hranice"

"Jenom spisovatel, který poprvé v materině ovládá
vytvorí slova, je dovoleno, aby byl-li mu slova, která si
vytvorí slova, ovšem podle analogie gramatiky."

Dobrowsky - Salz

over

"Zudem sind die meisten neuerfundener Wörter nach der deutschen Etymologie ängstlich geschwiebet; gerade als wären die deutschen Zusammensetzungen zum Muster vorgestellt"

Dobr Böhm Litt 1779 330

"Die böhm. Sprache läßt sich nicht überall nach der Deutschen schmiegen; denn jede Sprache hat Etwas eigenthümliches. Nicht einmal der Lateiner kann die dt. Zusammensetzungen mit einem Worte geben, er muß sich einer Umschreibung bedienen. Wenn man so fortfährt, so wird man nicht mehr böhmisch, sondern mit böhm. Wörtern Deutsch schreiben."

Dobr Böhm Litt 1780, 100

Čertina se uada' vnde **chibat** podle vědění; neboť
čazd' puz' na' nect' svěho. Ani latinské vědění netučel' složení
příkladat jediné slovo, musí' si požadit' opiseu. Když někdo tak
jako aboň Dobrowsky, nebudeme přit' sěst, ale vědění čes. slov

Gobrovský - novotariemí

"Nic není v jazykozpytu zloubnějším než užití slova
"novotariemí"]

Dobruška 107

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovoľný - proti uvotareniu

"D. se stavi' proti tvorbení nových slov tam, kde má jazyk?
pro učebný pojem slovo obecně přijaté a každému srozumitelné";
stavi' se proti tomuto tvorbení jako proti zbytečnému j-ovému
zmenšování, které znamená nepřesah jednotlivce"

Jedl SAS 14, 175

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobroděl - novotareni

over

„Wüßten doch dieß diejenigen beherzigen, die so eitel
und stolz sind, zu glauben, daß eine Sprache, die noch
von Millionen Menschen geredet wird, sich gefallen
lassen soll, ihre Einfälle und Gutken für Gesetze an-
zunehmen. Nein, so tief wird sie nie herabwinken, daß
sie gezwungen wäre, sich ihrer Rechte zu begeben, und
die gesetzgebende Gewalt, die ihr ganz allein gehört,
grammatischen Stümpfern und Wortschneitzern einzu-
räumen.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Lit. Mag. 1781 (1786), 99

„... wěterš jicu tad domyšlivi' a zpyšneli, že věru, jado by
si nič, křem jistě mluvi mltomý lidě, nechala libit, že by se
jejich nápady a romary přijmaly za zákon. Ne, tak hluboce
nějdy nekleme, aby byl nucen, vzdat se svých práv a přene-
chala za konvokacím utoc, křem páni, celé jen je, grammatičij, in bříditel
a slovoobracím.“

Dobrovský - novotarci v lexiku

ovč

„Man hüte sich sorgfältig neue Wörter zu erfinden.
Nichts ist einer Sprache nachtheiliger, als das unmaßlose
Sichthun der Wörter. Man will ja ein Wörterbuch der-
jenigen Sprache haben, die schon wirklich vorhanden
ist, nicht jene, die man erst bilden will.“

ces. Dobrovský 73

Bobr Böhmerkitt 1779,
257

ma'me e fectiue chvatit' se na val'ach'ahus novjeh
slor. nic nem' ^{pro} videt' se na val'ach'ahus novjeh
novjeh slor.QUOTE je treba sestavovat slovnice p'eci,
ktera'uz skutecne existuj, ne takove, kteroz chcem
tefne vytvořit.

Dobroděl - obnovení starých slov

over

„Das müssen wir unsern Neuerern sagen und zwar laut
sagen, daß sie statt des Dichtens fleißig alte böhmische
Bücher lesen. Sie werden sich oft der Niiche überhoben
zu sein sehn, indem sie häufig auf Wörter stoßen
werden, die sie eher nicht gekannt haben und
erst erfinden mußten.“

MURAVSKÉ
ZEMLĚ
MUZEUM
Böh. Litt 1779 332

Magime našim obnovením píci, a to takto,
že (umělo) vymysleli slova, která jsou stará,
což k tomu slouží, že budou často zřejmě náznaky,
protože často nazývají slova, která dříve nebyla
a teprve nyní vynalézají.

Tobrovsz' - obrana certyny

nam. 25/9 1791 před Leopoldem II. na schůzi Golec-
vosti nauč: über die Ergebenheit und Abhängigkei-
heit der slowischen Völker an das Erzhaus Öster-
reich

oslava Slovanská, jeho moci, zastání frab certyny
Euzi vyd. nakladem Jatečným Šteruberka
ces. předl. K. J. Thama s Kraméřovžch novinač

7/1 1792

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Obz 66 513

Dobruška - obrana j-9

Chraň sebe, braň svoje, zastav zmužilce
vlast cirkou a pažb svoj.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

J. Dobrovský - ruská

Vergleichung der Russischen und Böhmischen
Sprache

срѣдма' рѣва & срѣдма' рус. слв

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sobrovský -
pesimistický závěr D-cho zerklen

v recenzi uvážené v Allgemeiner Literatur-
Zeitung, Jena u. Leipzig, 1794, No 105,
s. 837ff.

... Proto bude třeba se nutně škola vzdát
"na pouhou sebranou řeč ..."

"je nyní třeba se vlastní bloudi, užívá-li
se císařské řeči více než jen s obecnou vymo-
radou, zatím co její vnitřní síle a dobro-
volnosti práce pro umění a vědy málo přivdi-
laha, ..."

[Dobr. děj, 166-7

Dobruška' — jochybnosti; o budoucnosti čestiny

"Ob nun durch alle diese neuen Aufmunterungen, Bemühungen, Anstalten und Aufmerksamkeiten einiger patriotisch gesinnter Böhmen die böhmische Sprache, früher oder später zu einem wirklich grössern Grade von Vollkommenheit, als derjenige war, den sie in ihrem goldenen Zeitalter unter Maximilian und Rudolph II. erreicht hatte, sich emporschwingen werde, will ich, da diess von so vielen Umständen abhängt, die nicht in unserer Gewalt sind, der Zukunft zu entscheiden überlassen. Bei der seit 1780 bestehenden Verordnung, nach welcher keinem Böhmen, welcher deutscher Sprache nicht kundig ist der Eintritt in die lateinischen Schulen gestattet wird, ist es wohl kaum mehr möglich."

Geschichte 138-9
Spisy a projevy Jos. Dobrušského VII, 36,
771

602

Dobrowský - slovese k 'kapit' se budoucnosti cizky

" Ob nun durch alle diese neuen Aufmunterungen, Bemühungen, Anstalten und Antheilnahmen einiger patriotisch gesinn- ten Böhmen die böhm. Sprache, früher oder später, zu einem merklich größern Grade von Vollkommenheit, als derjenige war, den sie in ihrem goldenen Zeitalter unter Maximilian und Rudolph II. erreicht hatte, sich emporzuschwingen werde, will ich, da dieß von so vielen Umständen abhängt, die nicht in unsrer Gewalt sind, den Zukunft zu entscheiden überlassen. Bei der seit 1780 bestehenden Verordnung, nach welcher Keinem Böhmen, welcher der deutschen Sprache nicht kundig ist, der Eintritt in die lateinischen Schulen gestattet wird, ist es wohl kaum mehr möglich. "

ces. Dobr. Výt. 127-8 Gesch. d. böhm. Spr. u. Litt., 1792², 261 u.
Spisy a projev J. Dobrowského VIII, 36, 171

Dobrovský - skeptik [v Thámově obranně]

"Zda dosáhneme zde vystavených vzorů našich
fráček, nebo zda za nejlepších okolností je třeba
dosáhnouti můžeme je obléci, říká se
dala zodpovídati ~~niže~~ těžce."

Dobrovský 156 (1787)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský, Jos. - slovníkář - požárek na něj (8)
Dobrovský 72-73

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobruška, Jos. - slovník čes.
Dobruška 70-71

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sobowdy' - slowly writing

Röhm Litt 1779 250-

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - slovník

Es ist also die Leise von den Formen der Substantive, da auch die verschiedenen Bedeutungen durch sie bestimmt werden, für den Etymologen höchst wichtig, und für diejenigen, die sich veranlaßt oder berufen zu sein glauben, die Sprache mit neuen Wörtern zu bereichern, ganz unentbehrlich wenn sie nicht lauter Verwirrungen anrichtet, und die Sprache mit Mißgeburten schändlich entstellen wollen.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský, Die Bildsamkeit der
slawischen Sprache, 1799,

Je tedy nauka o formách substantiv, proto, že formy substantiv učeovat různé významy, pro etymologa dochování důležitá a proto, že do myslí, že mají podělit nebo jsou proláti & obolacováni jazyka určitými slovy, zcela nezbytná!

Dobrovoly - staroslověnský

"Jinak však byl v staroslověnské církevní škole
na vývoj četiny zcela nepřesný, nebo lépe
řeceno, užívání slovan. řeči a písma (oba
hlásky vyjímajíc) bylo celkem tak nedužné
že při bohoslužbě, na mše, v listinách
nežoužiti nikdy jiné řeči než latiny, ... ?

Dobr. list 174 (1792)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sobowiz' - Teruniz

„Wollte man ja mit Gewalt die technischen Wörter der
Künste und Wissenschaften ins Böhmische übertragen,
so müßte man einem Kenner der Sprache und Philoso-
phen zugleich dieß Geschäft auftragen. Der Grammatiker
ist zu sehr gewohnt Wort für Wort, das ist die
Schale herzugeben; der Philosoph, der Kenner zerbricht
die Schale und löst den Kern heraus. Er sucht
den Begriff der Sache durch eine geschickt gewählte
Benennung, nicht das Wort, auszudrücken. Solchen
Männern ist die weitere Kultur einer Sprache
aufbehalten, nicht dem Grammaticulus“

Böhmischer Leit 1780, 1052.

Hobrovský - novotanců v terminologii gramat.

over

v kritice uvedení & Latinské Řeči (Videa 1779)

„Hr. Uebersetzer wagte es auch, die technischen, in der Grammatik & üblichen Kunstwörter zu übersetzen und fiel ins Lächerle. Denn welches Böhme lachet nicht über die Wörter: Názvatek, Ohybatelka, Proháza, Trávoce, Zastavance, Oucásteuce und a. u. ? Welche vergebliche Mühe, sie in Aufnahme zu bringen; da die Lehrer selbst einsehen, dass dem Lehrlinge mit dergleichen erdichteten, chymarischen Wörtern nicht im geringsten geholfen sei.“

BohmLit 1779, 328u.

Dobrovský - úkus

„... obecný j-ový obyčej je v grammatice prvního kánonu.
dárcem, jemuž jsou podřízeny jak analogie,
tak etimologie, Necha-li úkus nejary případ neroz-
hodnouti, ~~formy~~ jak se máže etimologie a analogie dokladovat
svých práv. Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren,

I, 1786, 98

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - úzus

0005

„Der Grammatiker und Lexicograph soll den Sprach-
gebrauch als das Grundgesetz seiner Regeln ansehen,
und hat schlechterdings mit der Erfindung neuer
Wörter nichts zu tun

Dobr. Böhmenähr Litt 1780, 105

gramatik a Lexicograf má povazovat jazykovj
úzus za základem, kákon, syžeh pravidel
což nema' ovšem v rývalé' zámlim' novjeh' slov
nic dělat

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrouč - úkus

ovč.

„všechna naše práce má směřovati k tomu, čímž jazyk
zachováme tak, jak byl a jak jest, a uctívati ho
opovrhováním a nezmatenými nemernými umělostkami

Bilhumušev Lit 1780 705 n.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský - úkus

úkus

in } „Allein der allgemeine Sprachgebrauch ist in der Grammatik
der erste Gesetzgeber, denn die Analoge sowohl, als
Etymologie unterworfen sind. Wenn dieser einen Fall unent-
schieden läßt, denn erst können die Etymologie und
Analoge ihre Rechte behaupten

Leitung, 1781 (1786),
99

„Грамматика языка славянскаго, или старославянскаго, по древним
книгамъ славянъ, и по древнимъ
и современнымъ славянскимъ
и старославянскимъ рукописямъ. 22/7 1789

Dobrovský - neologismy

over

„Česka řeč, která bez toho jen málo a bezmocných
obratů má, neměřným tvorbám slov poskytl
se vydává“ [redacted] Bohum. Litt 1779, 329

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Angličtina
Němčina za Karla IV.

"Stalo se frískovinu: Češi poujaro ofice, šlechta a měšťané gmnější životní úroveň v hlavním městě přijali dvorskou řeč. A jižto beztoho mnoho měst v zemi již od přechozitěho století bylo ovládnuto Němci, němčina zadržala také zde stále větší vliv."

první franc' měšťan' práva od něm. radních v Praze

1341
Petr Zbravlavý; kolem 1330 - u dvora a ve většině měst víc němčiny než čtiny
Poháděj = 1/2 401

MURAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobrovský, J. - úzus

overit

11000 avšak obecný jazykový obyčej je v gramatice proměn za čas-
dárce, jemuž jsou podloženy jak analogie, tak etymologie

Literarisches Magazin I, 1786, 97

„Kdo chce, aby mu bylo v Čechách rozuměno, musí se řídit
j-ovým obyčejem celého národa“
Böhmische und mährische L-^r auf das Jahr 1780, 108

8 Tomu Jedlička, pl.: MORAVSKÉ

„Jazykový obyčej je pro D-cho především významným činitelem
v boji proti individuálnímu morotavení a proti j-ové libovůli
jednotlivců. Kdežto obecný j-ový obyčej j-a, jmuž mluví ještě
mnozí lidé, má právní zásluhu, odhání D. v jeho jedné
individuální zásluh jako nápad a rozmar jednotlivců,
→ gramatických bídlení a křebání slov (Lit Mag I 98)“

SAS 14, 53, 474

Dobrovsky -
knyha nechtou cirky

[křesťanská gramatika z 15. stol.]

slouží obecnému lidu za bratřích a oet ké' doly,
co naše dámy a slečny nechtou již cirky, jsou
nepobli'bení' otbou cirkyh služeb.

Dobr. děj. 98

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dobroděj - přejmání slov slovačských

„Ich kann es nicht misbilligen, wenn man aus andern
slawischen ~~Sprachen~~   ^{Dialekten} gute Wörter in den böhmischen überträgt,
allein man muß hierinn die Analogie der Sprachen
zur Fikrierinn haben, sonst richtet man nur Verwirrung
an

Lit. Mag. 1786, 94

Nemohu neschvalovat, když se k jiným slovačským
dialektům přejímá do češtiny dobrá slova,
je však třeba se uvažovat vešst analogií jazyků,
jinak se uatropí jen zmatku

Gobrovody, kulová - píče o paž

fic. č. a paž kult. 293, č. 1, 16

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dokulil - logičnost ja

... Edyly soustava výrazov'ich prostředků ja, jakož
už' vůbec byla zaměřena' jednostranně logicky, neměli
bychom si s tímto nástrojem ne velké většine životních
situací vůbec radit

Budu vás prosit... Jaz Kouř 2, '55, 317

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sokolil - zlyčnosť v j-e

"námitka, že slovo nové tvorené p- zlyčenie, že ho
nemá práva, je námitka veľmi osídla. Nemôže
totiž dôjsť k našim vždy objektívne existujúcu
technou potrebu nového slova. Veľmi z našim jiste
vystačí s tou časovou slova a j-ových prostriedku
všobec, ktoré jazyk je našim. Výboje v oblasti lid-
ské činnosti, techniky i kultúry nemajú však také
silné o zvrhnutí ľuďoch jevaného nástroje
neplynie a dorozumení, plynú je jazyk,
o účelne rozumným odobrením a umocnením
jeho výrazných prostriedku.
Jazykovej čoubeľ G. rozhlanu 2,
1955, 108

Dolák, B. - Germanisemy

O Euzce Karla Kleina frankma' vřivou zdrauřel
> nemocny'ch

"autor se vřivka' i Germanisemy, Euzce se
dasto frankma' tarouřto frukře, per henuři' 7

NR 20 149

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

^{Dolanský}
podrobný výklad Jungmannových názorů
na škol.

viz Dolanský - Heidenreich, J.

Jungmannova, slovesnost z roku 1845

Slavia 18, 147, 138-164

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dolní, Aug. Jar. - jazyk dítě pro mladší

77 "Dítě se učí ze všeho, a knihy, píseň, věm nejsou posledním
z chování a frustriací. Knihy psané nedbalým, nesprávným
j-ím děti nezdělávají, ale mají: mají jejich j-oví cit...
a vyžaduje je neformálně, ledabylost ve vyjadřování
j-ím a učení, mají i jejich charakter."

NR 10, '26

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Doležal, A. J. - příklady úprav učebnicových úloh

z Jiřasů
z Kerudů
z Erbenů

z hémecové

v sílance Jaro (sest. J. Keprta)
I-IV 1925-1926
I (III)

MORAVSKÉ NR 10 '26
ZEMSKÉ
MUZEUM

246-7

A. J. Dolžal - učitele' - kvalost učení

"... učitele' všick škol zpravidla svého vlastního jazyka
neruži'. A odtud musíme vykládat, od reformy učitelů.
... nedají-li učitelstvem publikace vzdělání školy,
necht si je učitele' - jde o náš matinský jazyk, "přední"
výskaz národnosti, - opatři sami - sebe vzdělání.
Uz to, šdly všick učitelé' (at školi školy)
prohodovali učitelstvom učivnicí (např. Gebauerova-
Orkova nebo Gebauerova-Travníková) a pravidla, ale důsledně,
tak, aby jim tato základní díla o učení je přela do
sve, znamenalo by to vesměšně mnoho pro jejich j-ou
vzdělání, pro výsledky jejich školní práce a tím i pro vzdělání
všich dětí v matinském j-ě. Tolik lidí dnes říká o své
lásci & národu, ale, prostě vás, jazyku nevědí a nevzdělá-
ny'm j-ou to lásku." (Masaryk.) 338,

A. J. Dolžal NR 22, 287

Dubek, E. L. - čistota j-a

[Mluví se o hřebelku na pažě, které si měl s sebou vzít
do Čech, když ho rodiče chystali do Němec]

Naš lid má jiu hřebek na probírávání jecí a hřebelka neboli hřebelka
na kovářství, aby se jim kusť cidila; na j-y jme jomed hřebelci nemeli.
Ale ve svých obrazech, na naši Čechy, pažě, na naši ruce, aby se uchová-
vala ve své slovaře čistote, na to potřebovali bydom ostrého hřebelce,
druh pažě tem, edoz ualozavě se u němcu včelipadli jejich čestvanu ofo-
uipři jtomu poplachovat si, vsta, črtu toluu ulnu, domáci, i jpráci
sve' čizáci "nejspěchty demu do naši milé matičiny. Talov, ten
neli bydom den co den j-y nemilovdne triti a diti, až by se po-
zdrbani němečjch škraloupů na nich udávala slovačka červena."

E. L. Dubek, Hřebelko, Mlč 2, 23, 1945

Drber, E. L.

uisti uázev, nápis, vnovalni' atd. — Germanismy

„Je to snad jen volnější způsob ukuveni, následek svobodnějšího
myšl. myšl. z. Svat-li si za republiky, Edoloti ukuvit a psát
jak chce, byt se tak i ušel, ušlo ukuvilo? Nemyslím jen
o tom, a výsledek? Je to nikoli svoboda, nýbrž otročina; že
za tímto uodním dues obraty se skrývá stará manýra germa-
nská; neboť všechna ona a jiná jsou podobná učením Jon Ambe-
Germanismy, dokonce předlady k uením, „“ 4

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E. L. Drber, Hřbit. 20, N. č. 2, 23,

146

Kurdil - brusičtvi - jeho podstata

ov

Kdo sebe brusičem nazývá, ač hledí pouze udatně starší spisy v je zachovati, uchvatil fatně ušev ten; neboť činnost jeho jest příliš udatná, spíše je brusičem, kdo jazyk vede i s novým věcem, ne laticem, učeně literárně činy. Vždy brounti je zjevnovati, ostříti, tedy hledí spíše s uel'bal'm prokóděnu uel'ny, aby uol'la více provésti než druhdy. Brounti jest ovšem část celého řestování j-a, sdežto uel' čine se uel'adává jedinou zřetělem zachováni, pouhým řestěni j-a. Ploveh z brounti je vře než človeh pouze staromodně. Uoda stara' uel' proto lofi, že je stara'. Archaismy, k'val' jednou zo' sem 7-ov'm, a zo'ž řestěni' bude zas jednou archaismem; zud'ndr pouze uel'la' nema' uel'ov' na ustavičn' neproměnu' řestěni'.

[proti Kosinovi]

Poetika I, 515
1881,

Durdič - háji' cizí slova ✓

"Co se týká slova samých, či lexikální stavby, nelze, nadsazovali jsme ji z choutek puristických. Můžeme obem slova nadělati dost, ačkoli ani jediného cizího slova neměli; nežly však lze cizí výraz přivést, jen blízko, takže on a výraz domácí přece nám označují dva pojmy, ac nelze málo rozdílu."

Přel. ignorovat x nevsimati si čeho

"Edo jemuji rozdíl mezi oběma reciti, tomu snadno byt. puristou"

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM DK 20

"Zvláště terminus technicus náleží více svému odboru než
mluvě, na's tedy volkej" f.

Durdič - teorije "dobrih autorov"

"Jako v firoditi ... - Zde bude rozhodovat ziva' skutecnost, totiž:
dobri' spis-e', kteri' o věcech důležitých a všeobecně zajímavých
hovoří a fejně budou frati, učenes i básnič. Za'dně' slovo kauptab se
jinač, než Edy se ho upal dobrý spisovatel a fočal ho skutečnē uči-
vat. Trvám, že mi není fočība, alych se obrazoval proti nepravdum
výkladu slov svých, jako bych každou spisovate'skou nevažnost
posuicoval na zdroj vyšších zvestí - že by snad spis-e' měli
zahodit uhlavnici, pravopis, sklobo a frati, jak jím se učiči' -
fratně uofoad, ja' bych čtení větší naroz u věcech těchto -
gramatika stajz na fejnem listě

DK 43

Durdic - o kráse j-a

"Krása j-a jest pojem trochem Eol'sany' j jedem ji Elade v tem, drubý
v onem žive, a mimo to má zvyč zde talon' vloiv, že velmi
nesnadno se vylučuje z francouzni zvonové stěny mlavy. kterému
jmu jsem uvyl, ten má jest nejvášnějším - jeho fířnosti a tvrdosti
jmi nejsou nápadny, a každý na cířím je slyšim uedý
i stěněný libozvuk co dojem nepřijemný... Pláti-li sdy Eol's
hlav, toliž smyši, jest to zde. V rozdílnosti soudie vidíme
co jest osobní gusto, o kterém se hádati nelze. Ale fířce jsou
některá všeobecná pravidla, kterých upírati může jensm
žert nebo zaleženost."

DK 21

Dundis - přijmout evropejské frazeologismy

" Obraty slov, které sledujeme ve všech jejich vyvinutějších,
tedy zejm. v něm., franc., angl., které mimo to v čes. zemi
jsou ještě, srozumitelné a nevyhnutelné potřebné, mají své
pravo: nevyhnutelné jich, nechtě by starší spis-č' jich nebyli
užívali. To hlavně platí o vědách oborůh vědy a spisovnictví,
které za naší moderní doby těžce rostaly nebo rostávají... "

" kedyž cizí fráze, proti němu k holi, jest fouls, obrat, figura
nebo obraz kulový [metafora nebo metonymie nebo
synedochy] a nepřítel v franciech duchem čitelné "

DK 19

Durdík - Germanismus

overit

"Z knihy Baxue, že by to byl germanismus, dlužno se vymániti, a já se spravoval zde voditelům, jež ovšem nehodlám činiti absolutním, že, co v němčině se objevuje, ale spolu ještě současně ve dvojnásobu nebo více jich (v angličtině, francouzštině, latině, řeštině), není vřadnutí majitelu němčině pouze, užrř nás všick sourodých a kooperativních dětí, a bydy germanismus v čitně nezabývá."

Předml. k Dějinám filosofie
nejnovější 1887

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Cardé - synchronai' přistup k jove' spravnosti.

"Spisovne' mi'nu'lych věku' možebz' pro' nás' sladny' vztahem - vy'bere'ne 2 uich,
co' jest' fctene' a osvovjme' si' to' ruova; ale' fova'zovat' ji' za' hranici';
Sam' az' cis. jaz. dostupiti' může, a' ze' oo' v uich' nem' vůbec' se
nemí' ani' vysly'chnouti, jest' fctena' foscet'lost. Spisovny' ^{česky' jazyk} ~~česky' jazyk~~
byl' před' u'nikem' Velerlovny (1599), našim' uynepřiká' pobrbakem
nevyhoví'... Ordem' jazyk' u'š' byl' dlouho' zanedbáván - ale'
proto' sluší' uyní' dbati' filiozji' v jeho' fctup, nicoli' o jeho'
covra'mí'."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

"... frál' by'li, aby' jeduost'raunne' theorie u'ám' uestě'zovaly' v'přoj
fr'ozemj', a volám' jím' o' svobodu...! Jaka' uotě' divoké' b'ne' se' na
u'š' život' se' v'ich' stran, uetřevě'ny'ni' fozměry' v'ě' to'lem' u'š' r'oste
a uyn' by'chom' chcteli' u'lovu' svou' udrě'et' jak' b'vala? ... Tak' frati',
jak' u'čebny' znatě'le' st'arjeli' spisov' ueli' a' jak' sami' u'drě'z' f'oda' -
v'aji', zda' se' u'ni' by'ti' u'af'osto' u'emožno' - Edy' jeduakne' o' vě'cch' u'ovj'ěl
DK 42

Durčák - chvála ^{lidova umění} kulturní lidu

"Kdo však chce porochovat: fěšnou cestinu, nechť jde tam, kde
naše funkční děj bez všech dalších ohledů rozpráví,
ano - Praxe břežba na tom ..."

"způsob jich [včetně umění] rozlečtých uvádek far v 56
- idealizovat kulturní lidu."

DK 32

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MÚZEUM

Durdik - kají nova slova

"Nova slova povstávají v každém j-e, tím více se to děje, Edz j.
dlouho by zanedbávali s nověm životno žívosti. Svět zaklen
by učinil foztup vřed, vytvořil mnoho nových pojání a
s nim nových slov, obrátu, složenin. Naše schází za tou fukčikon
v mnohých oborech, a proto musíme tvořiti znova. To není
včítka, učba fjednosti, kterou fávem byhom se hovořiti
meli."

DK 26

... fávě tvořiti nova slova ač jen ten, Eds vylomuje neb
arfon uvádí nové výřky DK 30

HERAVSKÉ
NEMSKÉ
MUZEUM

das

f Durdík, Všeobecná aesthetika, V Praze 1875, 74

"... dlouhé' obveti' (perioda) měž ... návěst i dověst co možná' stejne' dlouhé' (pravidlo souměrnosti), někdy však shlédneme při dlouhé' mnohočlenné' návěsti dověst zcela krátkou, jedinou vetu: souměrnost je porušena. Ale souhlas opět zjednoduša' se a vznikne znovu vyrovnání, které se stane, když ona krátká veta jest pádná', když má tak významný smysl, že váhu svou znači předchozí' členy návěsti."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Durdík, J. — slovan. výfajky

„Zvláste co se týče přírody, a sice mořských úžin,
horstva vyprázdně, máme bez obalu čerpat
odfinand, zejména z. knihovny i foliobny.“

Kallilogie, 26

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Dvořáková - Švehlová Jana - puristka

* V kapitole o j-ové kultuře [u J. Horeckého: Kultura
sloven. slova, 1956] mohla být též zmínka o brusič-
ských a puristických úvahách, které u odbojnické
hlavy často zaměňovaly se skutečnou jazyč-
ní prací. Tyto brusičské úvahy a odněkdy
udržují se částečně v široké veřejnosti i tehdy,
kdy jsou už odbojnické teoretické vyvráceny,
a je proto správné uvést je opětovně na
správnou míru

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM
NR 39, 56, 294

Dvořáček
vliv francouzské

„Tak lze v předních třiceti, čtyřiceti letech viděti
cím dalším patřejší vliv jazyka francouzského.
A přibývá ho obzvláště za naší politické samo-
statnosti.“

Dvořáček, nejčastěji v Galicisany v uc. Bladbi,
NR 16, 32, 65

Dvořák, Jaroslav - Germanismus

"... i v germanismech se sráčí povaha a nálada
doby. Filologové arcit' namítají, že tím pýže fustne,
že se už slovy 'purismus osudisady' et min.
stol. kvitl v opacny' extrém vj-ovu chorost.
Klevel vyristá z fedy, uat' sít' pripravene', z vyřene'.
Germanismus jest jev tabrika socialni' je potriebou
doby, skra' uiluje sít' slovo práve' tak, jako
vůškavou a beřivou hudbu jazzbandu! A proto
se rozrůsta' a buji. To proto, pravím, že germanismus
je uilý, tabrika družny', demokraticky libny',
z Eratla, proto, že má své osobité' kouzlo.
Kouzlo germanismu, Lid Nov 18/2 '27
= Nuč 6, '27, 111

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Perioda

Josef Durdik, Všeobecná aesthetika, V Praze 1875, 74

"... dlouhé' obvětí' (perioda) měž ... návěst i dověst co možná' stejne' dlouhé' (pravidlo souměrnosti), někdy však shlédneme při dlouhé' mnohobitenné' návěsti dověst zcela krátkou, jedinou větu: souměrnost je porušena. Ale souhlas opět zjednotvá' se a vznikne nová vyrovná'utím, které se stane, když ona krátká věta jest pádná', když má tak významný smysl, že váhu svou rovná předchozí' části návěsti."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - Allgemeiner Deutscher Sprachverein

"byl falanda němečičarůžijih » studienratu«
a uirdo si jeho exportaci nevšimnal"

Chrám 521

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - antipovísimus

"některí branci jení zcela bezdětní, ale proto nemějí
nebezpečný vliv na taroněm kulturním menšinám
stří. ..."

"Životní beslo čestný může být jen jedno: aby
den co den byla bez nejmenší výhrady na velikostní
úrovni anglický, francouzský, ruský, italský,
německý, španělský ..."

S čestnou nepokornou ctí žádost nejrozdumčanejší
"stanou se z vás lidé kulturní minoris gentis,
lidé z kulturní pastouky, lidé zoubkovi ..."

Chra'm 640

Eisner, P. — aronace

„... do pozitivního základního slova našim zahrátva
umělo jiných slov a tvarů materiálních, slova
se navzájem zabarvují, odlišují se podle skupin
a čeledí spojených společným znamením, jindy
podobným zvukem, zas jindy může být
slovo zabarveno určitým prostředkem, určeným
určitě spisovatelem, ba i anekdotou (trv.
slova - citaty);

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Brno 746 202

576

"Pokud Brusici ... (sami psali), psali tak, že pro jejich
 díky není přetvářlivý názor než »idolatrie
 archaismu«, tedy modloslužbu ucta & j-u starému,
 zastaralému, dnes již neplatnému, & vyrazim, jež
 j-ouj vývoj vzal dávno již z oběhu."

edice 19. a 20. stol.: stc. památka + úvod a přívodní
 texty vydavatele arch.

překlady: A. V. Šmilovský, Jan G. Kosička, Aru. Procházka

578

"Četli si Brusici napříč sledovali, že uapi jen malý
 "díl v národě a zejména v Spis-u, řekl byh přec jen, že
 jejich kult j-ouj stariny měl na čes. l-ru vliv značný,
 což uapi. zřofademý fenomén jen. záporovito."
 Chráim

Eisner - Brusil

- 590 "Právodivná' suňs' nejlepšich úmyslů a zoracepici se
fraxe, vidomosti a jejich výluč' interpretace,
dívotipn a slepoty, zpytanosti a » ouie dure«, jak
řikají Francouzi vedloslyhanečnu sličku: Brusil. "
- Hus, Jiří konstant z Lina linguae bohemicae, 1669 "
- " bezděčný romanťák zabluděný do minulosti
přivráženec dávno odlyté' teorie degenerace "
- 591 " idealizuje si lid; kulturní ukačeni " reformovaný typ j-ov' "
- " bezděm' zfabecnic " MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM "
- 593 " zije mimo bezprostřední život j-ov' " ,
neuznává " evrop. mentalitu j-ov' " ,
mohutné slovy a národní
- 594 " je to je intelekt netvárci, recibi' Brusil sám v sobě
fabricku j-ov' tvorby, noryli slova a vjemových i před-
stavových odstihů v nich. Hledá jazyk i autory j-ov' "

Eisner — Brusici

„Starší Brusici spatriovali v čes. » slabeho vědeck
model a rákou platný téměř absolutně. Sami svou
čes. podle tohoto modelu pítvorili až do j-ové
grobědy a svůj postup i způsob horčitelky
doporučovali všem lidem čes. říšicím.“

Eisner Archiv 634

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - brusičstvi' negativni'

597

"Brusiči vypleli z j-a listu cizouluvo a čarimluvo
opavdu šeredny'ch a zbyčiny'ch, protože nečoumy'ch.
Kato však rozseli matkové podceveni' z umoby'ch tvarovic
a rocemu nezavadny'ch vytýčili nespravne' směrnic
j-ové esteti' a kriti' z, formální autoriz a svědili ji

598

z absurdnostem (genitiv záporov!), přehradili se, formel
dosahli jejich vln, čistě nečoumy' pocházejovat,
pohoršovat, zvyčimězarit, poruštovat, soufruvat
ji do došlových chaloupel ducha i rázu, udělat
z ni opravdu linguam mortuam...; profylvali svůj
naš čas na pláne' plemy, sémant. fosurech už dovr-
šených a modčimtelných, vydatili autorové' plemy,
naléžajice pravě v plevách slatě zru' » učedníce'
mluvy; paralyzovali j-ové' tvůrce, jejichž uva' slova
byla duchovním výhledem, postáčovali, jdi jen uobli, :-/.

Eisner - Brusici - pozitivum

- 602 "Brusici nám naočrovali osbrazitost a podezřívavou
bdelost ve věcech j-a, parťové zvěni a podezřívání"
- 603 "postaci, aby přišel člověk s hlavou hlouduou a povolnou:
a zívost a podezřívavost, jež si hlídá j-a podle
měř a vah brusických, vzroste pak sama od sebe
ve zívost a podezřívavost řádu vyššího a opan-
du tvůrčího"
- 604 česky autor by měl nejednat - z milih pro sebe
běžít a pak je v sobě co nejrychleji a nejradikál-
něji fictovat, fricovat, zabladit.
Chradim

Etner - cit jazykov'

"jazykov' cit a ideal je velicina promětlivá,
mění se téměř s generací na generaci"

Chrám 546

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P - cizí jazyč $\leftrightarrow$ maberštiná

Leibnizovo slovo: "Ediž cizíčk j-í umiš,
"foliž duš' maš, uže na hlubinu věu".
Opravil byl je takt: v kolika cizíčk j-íčk
se znaš, foližat umoš, duši své
maberštiná."

Clasika > 46 205
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizí slova

"Já mám se věci tak, že cizí slova budou
namnoze, ba zpravodla nezbytná tam, kde bývá
o zjemnělé formě mirici intelektu na
pojemové hlubinné věci."

Chrást 4/11

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Číslo - cizí slova

„Sáháme-li ... k starému autoru, jím prodem
připraveni, se u něho najdeme také lečtiny
cizoklun dle zastaralý a vyhyulý. Takov
cizoklun - jako třeba halže, follovati, rumrejska,
knechti a stov jiný - přídává pak pro naše
vnímání autorové dleci na archaické reliquáty
a dojmovosti: takov zastaralý cizoklun
na nás působí „práci“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Chrám 76 395

Číslo - cizí slova

- 398 "Pokud by se j-ové hodnoty věřily podle toho,
do páře věry jí páže frost cizobulvů,
399 a to i jen cizobulvů zbytečným, dopadala
by úhrnů bílance i pro údoby předložené
člosti nevalné a dále se čis ve fronsih duem
čestny."

Chrám 76 398-5

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eimer - cizí slova

„... poukázání zcela obecné, že jediným skutečně
vhodným soudcem pro užívání cizích slov
může být jen učenost slova, tedy jeho funkce
v daném kontextu, v dané veřejné i vnitřní
situaci autorové.“

Chram 410

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizí slova

"Anež nově prohlásil jidnou, že z cizích
slov jsou uzbytá mnohá nomina, pojmenování
věcí tedy, kděto cizí slovesa jsou pro vesměs
karakteristická a tedy zbytečná."

"Taková úvaha je nepřátelská."

MORAVSKÉ
Eisner Chrást 417
ZEMSKÉ
MUZEUM

Esuer - cizí slova
pejorativa

„slova odjinud použila čestně, aby z nich vytvo-
řila specifická pejorativa pro odpadní ženy
a zpyk kulturní, společenské, pro lidskou tvář
v zahradnictví, závodních a kaluších
života.“

Esuer Chrámu 422
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizí slova - právo na ně v beletrii

"Především jsou nezbytná nebo žádoucí pro
výšledek odčin, pro asociace kulturní a
citové, pro vstávání scény vnější i vnitřní,
pro dojemnost textu, úhrnem - pro plynoucí
úspěšnost."

Eisner Chrást 414

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

číslo - cizí slova v lid. písni

"Krájá' slova a vselike' ciroulny nejsou estetické'
bráse a pozycen' čistosti lidové písni nijak
na úřku - ~~frabě uafad.~~"

Chrám 435

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizí slova pro vesbu prostřední fandrelu v lid.
"funkčue doborale" pr'sni

Chra'ne 4/35

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizí slova ve vědě

"... vědecká díla bude vždy mít větší množství
cizích slov než každá díla jiná. Vždyť jde
o rozšíření a zpřesnění pojmů, a zde pak není
nad cizí slovo, jež je obrazem jedinému obrazem
(v dané souvislosti) a jež nadto je citově ase-
p-
fické, jsou téměř všechny cizí pojmy
preparátem."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
srav. voda destiluje při 100° Celsia

lepe než předává

↓
"ruské množství"

Chrať 410

Eisner - eizi' slova ve vojcu. fism

"Funkce ku podivu dohonaly a nepredstivne
dobre dny je predesim vojensky slovnice
lidove fism" 4

Oram 435

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Cisner - cizi' vopru. vgraz,

"Vojáčik v čis- lid. fidiu nepochoduje, ny brzi
masirupe, neztrava' mu pochod, ny brzi marš,
nelubuje mu bubeni, ny brzi tambor ..."
cizi' instancce než si své cizi' názvosloví,
sumu cuique, di' j-ova' estetika lid. fidiu.

Chráni 436-7

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čimer - cizí vojen. výraz

přes z domazlic ve sv. Čuška Holare

žádnej uerí,

co je to střelnice,

žádnej uerí,

co je šístot:

šístot je střelnice

pro naše šoufance,

žádnej uerí,

co je šístot

"přesova křídla na
národnostně smíšeném

Chrám 436

MORAVSKÉ

ZEMSKÉ

MUZEUM

v Sraji

Eisner - cizí výslovnost

"nemí dnes j-a jen trochu vzdělaného,
aby v něm nebyli frískohovalci, slovafricjata'
z jazyka jiných."

* Eisner Chrást 46, 397

"... lze říci, že u nás jazyk málo slovafricjaty,
je to spíš národní, je národní kultura
je nepřijata" t. 392

Čisner - cizí slova pejorativní

"... je i velmi početný typ přijatých slov,
jež patř s postupným přibíváním zakládá do určitého
oblasti života patř j-ovčů, tak i společenského.

"vznam nabude přelucti zlehčování"
helotizování

^{nová}
"Vztrbena ^{čes.} tato slova helotizovala: pone-
chává jim život, ale považila je ušlechtilou
přizto občany dluho nádu, parozto j-ovč
heloty."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
ochodník & bander

Článek 746 403

Eisner - cizí význam

„Významový cirkulus ^{záleželo} ~~je~~ v tom, že se slovo
domačí, tedy nepřekate, mechanické uářadobou
slova cizího ~~fróoděje~~ významem, jakého nikdy
neměvalo.

Eisner Chrást 746 407

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizomluvy

"... jak cestue & ciz. dovedla vyrovnat se iskem
temi invazemi [cizidel fubis] a jak disciplinē
a na kolikery způsob uatohila s temi stobami
a fisisi hostu odevšad, především voad & uemidny."

Eisner Chrást 46 408

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - cizomluvy vznamové, vazebné, frastické

"Takové cizomluvy jsou často velmi na povážlivou,
jsou to velmi daleko vážnější než vnikání pouličních
cizích slov do j-a. Právě cizomluvy těchto typů
vyjadřují hojnou měrou u lidí, kteří a ještě fo-
zdejší; právě tyto cizomluvy nám salivají radost
z českých klasik."

Eisner Chrást 24 407
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. — cistrua

„Ja isat chbil tuntu erat pen definovat cistruu
jarožto panu souměru a ladu rožkou, jaro-
žto Fuora deukcho, sedne kubenji let ujaž
nepřifouknajícis, ad ani sa' delach; jarožto
byrost hodne na simply se obračep'ci a s pleť
sdrostahed hebrou, aby nejdrounejsi' Salon
de beauté, ruzem' di' em' dilna, donell z u'
s frochou cernu' eucruicreho umu udelat
kolouplou Erasavici.
je Erasavici, u' eoli Erasavce. neboť cistrua
je opravdu rodu žubelcho. Eisner Chrást 2/6 42

Číslo — čestná

"Kare dnešní čestná, uatroj podivuhodný, je vřed-
sem bleďať, tafať, vyvalčovať, zavrhovať,
zlovesti, blouďiť, vybojiti, vitéžství, frober,
láčne' dyckoviti, zochvíene' zvidavosti, fustov-
šre' neuasytosti, jez byla v fraotcih'."

Chráni 652

MORAVSKÉ v tuz [1916]
ZEMSKÉ
MUZEUM

Gisner, P. - čestina spis. ↔ Obcovaci'

"od těch dob [od první války] pokračuje
sblížení obou částí, a to ve velmi pozor-
hodné podobě právě sbíhající: čestina
spisovná se jalať se zobčatěním, z civil-
něním, přiblížuje s výrazem uhlav obco-
vacy čestina obcovaci' zas přijíma'
leccos z čestiny spisovné, "respisovňuje
se".

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Chrám 746 277

Eisner, P. — čes. — něm.

"Když věština byla ve smad filosofickou věštinou,
ale třebaš i jen j-emu co do ducha a jeho formálního
a obsahového propjení s věštinou i jen přibližně
podobným, byl by... přičítat z věštin do věštin a
naopak věci velmi snadnou. Školenost je zcela
jiná!"

Experiment s j-emu, Luvr 59, 733, 3142.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čisner - čistota j-a

592 "Zaujíždě' idealizováni' j-ové minulosti malo
dla' faktu, že jazyk opravdu čistý a »nepouštěný«
je pokus ani tak odbažit' jako živoucí lidšce
Vtalo frotte' baberi' 7

Chraťm

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Cisner - čistota latiny

"Jak to definuje Nietzsche v svém vědeckém
díle o antické rhetorice, vyloučila latinitas
všichny j-ové prvky nelatinští, načež urbani-
tas, tedy j-ová kultura města Říma, vyloučila
ze spis. latiny všichny prvky plebejští a
provinciální."

eliminovatby jak vlastnosti rustre
tak i ulany celke "chabry",

ZEMSKÉ
MUZEUM
Chráněná, 76, 342

Eimer, P. — defektní slova

rap. XXXI Vdovy a sirotkové

Chrám 49 206

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - j-ová deformace v lid. písni

"... jakže lid. písni má vzhleda výjme!
slouží deformacím. J-ová deformace je
znatelnějším j-ové normy, přičemž je vlivem
jedno, zda se formuje norma spisovná či
ne kodifikovaná norma u nás, lidová."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner Chrást 47

Eisner - dialektismy

"kade nehole ... se jeste nejspise shoduje s frasi
u nemcu, kde kazdy ma na vili, aby svou cis. dirci
vyšperoval slovy nebo i tvary nardcunimi. kasi
ji-ovi teoreticky staršho razeni to unohdy nejm
trpeti, ale i schvalovali. na tom uco je."

Goethe zavedl do nem. hornouem provincialismy
jenze platny j-oy em to cikat jen od basuera
"velicet, jeste spis od basuera epocha luto."
Chrám, 76, 343

Eisner, P. — dialog

"... Každý česky dialog, každá česká
první věc ve výpravové próze, a což teprve
na divadle, je kulturním problémem.
Koum se nechce do Sežlky jazykového veris-
mu, toho obepne Charybdis j-ové
konstruce, j-ové fišce."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Olomouc 746 273

Eisner - diferenciáty

"... vyppely' Sulbarui jaz} nemuze unť slovn'ih
a partick'ih diferenciácii ni edy dost, fra'be' v nich
spetiva' velha' cast jeho vyppelosti

Eisner, Cestina porlepena a porbedem,
1948, 97

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Duch čistiny - Eisner

Ukážeme o duchu čistiny, čistine, že takový
"duch opravdu je dovedeme bez váhání (neřky
nepřes) určit, že to a ono je » proti duchu
čistiny «, ale popsat a definovat toho ducha
nedovedeme, leda ulehme jeho přelom ... »
"Je to veličina pro nás cit realná, pro nás
"rozumu pouprava".

... naše citění uvádí toho ducha čistiny v bez-
prostřední spojitost s duchem čistoty, s podstatou
principu národního. Chrám 509

Či'sner - europeizace

"Čeština se bude - a patrně rostoucí měrou -
vyrovnávat s cizím a mezinárodním výrazem,
vznikne mnoho slov přijatých, mnoho kalen slovnik
i frastichyly."

"Bdělé pozornosti bude třeba tam, kde cizí vlo-
vává nevhodné základy principů občiny."

Chrást 644

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner — filologie

„Profesor je to, filolog, uedi, jeho panicka je kulava a
on si ji vzal z lady, a foto mu tak vydrzi.“

„On je porad vycka, ze se spansti s kazdym obydom;
ona zas na truc ho nefusti do loznice. Kdyzoli
panicka zas voliba, a je to casto, spila ji, s kym
mela toho zmebra. Muze jen dvacet let a fan
profesor v zmeckovi vykladá na fakulte a roz-
plyva se slasti, uelke svou panicku. Filolog.“
Cestina porlepen a porlechem

89

Eisner - frekvence slov

"... nic není pro jisté a slovo tak nebezpečné
jako jeho rozšířenost a hustá frekvence. Hojný
obětí učiní že slova velmi snadno termínem,
s čímž se slovo už připojuje »s odpuštěním«.

Chrást 46 320

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - galicisms

franc. Euchar v Prase firobi, cidi, Euchar
Opravdu à la française bašniči - proč by nemeli
být právo na franc. pojmenování 'Evych
Srníčků? Ovšem za stálých dohledů. 4

Eisner Chrást 1/15

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Germanismus — Eisner

107 " ... jednu dobu posedal vselchny cehre' lidi' je'si'ci'
& jahousi da'vrou vedoumi' a suedoumi' panicky'
strach z germanismu

108 " prave u germanismu je sterilizace taloue 'j-oue'
ranby zhi'zenu "

A brunic. soustredénost na germanismus je fosetilos -
typodle sudidel logy, je vsak zcela pirozenou
reakci' pudovou, jez obranené uiri & mistnu
slabin a nebezpeci.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Chrám

Eisner - germanismus

Rauber, Mörder, mordem, Vater, Fräulein,
der (Geschäftsreisende), der Händler

Když se tato slova poračují 'j-ovane očistkou
stala trůlavými j-ovými kazy, uvyvrhla
je četina se svého lina výběž ualžila s ním
další divotipněji: popadla strážku s chemičkou
barvívem a dala jim rúpecku jednou směřostí,
jindy opovrálivostí
"pejorativa, úplně nová slova s významem,
o němž se jim v jich vlasti ani nesnilo
a podnes nesní."
Eisner Charám 42

Eisner - germanismy afektivní,
pejorativní

„Kdo má v sobě trochu smyslu pro odstín slov,
nebude si přát, aby jeho koché z českých
odešli. Fou to v dnešním úzu vzdělaných Čechů
pejorativa opravdu dražocenná - za předpokladu,
střed se dnes už má rozumět sám sebou: že
nebudeme uvažovat o fabrikantovi, kde uvažujeme
továrníka, a o kadeřníku nebo rajčákově, čirými-li
se o člověku, ve kterém spatřujeme slušného
obchodníka, slušného obchodního cestujícího.“

Chrám 422

Eisner - ^{germanisny} německé cizomluvy v Brejččístvi

414 je třeba je využít
415 v neboť jsou disfunkční, v dějinách novodobého
osa cení nikdy žádná německá mluva ve své
platnost učenla

Chrást 4/75

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - germanický v P a R

" Slovníkové hybridizování německou je
taky folklorní a ruská, a to víc, než česká
spis - česká; ruská je formou ještě příměsí
tatardžem a především církevním j - em
slovanským."

Chvála 46, 157
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Einver - hájeví spis. j-a

Jakmile se ustává spis. j-a, nastává
nezřetlost hájeví j-a nejen proti nežádoucímu
vlivům z ciziny, ale i proti nepřesnostem
svého obsahu, proti hájeví. 4

Chara, '46, 342

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Hospodářská činnost } Cisner

„Lidé sedí v institucích naší hospodářské
samosprávy, ve velkých podnicích, velkých
bankách atd. jsou téměř všichni j-ové
barbari ...“

Chrám 499

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - hybridizace slovinštiny

"Slovinština ... měla po své obrození ještě víc
"lexikálních i syntaktických germanismů než
obrozenci čeština, starší učebnice slovinštiny
i slovník mají mnoho dokladů věru
řídlařůh."

Chrást 76, 1897

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - hybridizace slovan. j-i

"Srboccharwaština [je hybridizována] turečtinou,
a slova přejata z turečtiny - a tím zčásti zase
z arabštiny - značně zlehodila srboccharwaštinu,
přidala jí na rozlohu eváse, zcela obdobně jako
hybridizace mauro-arabská přidala na eváse
španělské, jako hybridizace francouzsko-normanská
znamenitě prospěla estetické stránce angličtiny.

MORAVSKÉ

ZEMSKÉ

MUZEUM

Chram 146, 187

Eisner, P. - Charakter des.

"že čistina nem' j-em filosofem; že v ni' nem' inferce
a ušazy, porušen' a rozvratu; že je to paž s voj
a že jaro takova' oduš opřeva' nepřibemym bohabovim
folladii sui generis jeditacim, že je to paž s uejen
kvoj, ale i paž s duš' hued na prvni' sekalni sym-
patichou a jmuavou; a že usivata a slouži' mu
ve funkci jarevoli jivici' detnou a utišenou."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Experiment s pažem, Lumír 19, 733,
3142.

Činovník - charakter národa

reiten, egno veli, aller à cheval, ~~je~~ jíti na koni
(dr. jechati)

„jaké je to nesmyslné počínání, chceme-li z jedinstlivé j-ové
zvláštnosti usuzovat na určité národ. sklony nebo nedostatky,
na kulturn. vyspělost nebo zaostalost, na povahové před-
nosti nebo vady. Je to vždy jechání na hrůzku oslin
rovnom do bran hlouposti.“

Čestina porlepem a jesechem,
ZEMSKÉ
MUZEUM
148 143

Eisner, P. — chvála cesty

in F. Oberplalcer: krásna', oisba', svata' nec' waberka'
Pla 145

J. Haller NR 30, 12

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. - chvála Čestiny

„Kráte v rukou sradivářy, a trápíte na nich járo
šumáři; zdědili jste varhany, a myslíte, že to je
flámsket, proč na tom vašem dvoře opravdu mnoho
hlavů králově. - Jste miliardáři, kteri si libují
v kaluzně a pastoušce. - Hanebně se vláda
s královnou Čestnou v zemi královny Čestiny.
Hanebně mluvíte, hanebně píšete ...“

Bohumír Černý Pa '45

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
= J. Halík NR 30, 15

Eisner, P. - chýž

"reagujeme na j-ouž' porlesch s tomu vešod' uetrou
nelibosti, diu i'ntimneji' zoladnost uarcho ja
je' porlessem skirana a zudsilivovana. A ja
u' dnucho vidu, tak zejmena u' toho soutra-punctu
[nezdovist' samohlavne' svantit' u' sloven-
firvadu] bezi' opravdu o nepluldi' zoladnosti
a fejentor' odby. 7

Eisner Chráim '46 45

Gisner - idiomy

"praktické postupy básně" patří má v své frastice tra-
dicí a ustálenou soustavu tropů, tedy obrazů,
básmičkých a básnických, může se převést
takového básnického "idionatismu" do j-ových
prostředí cizích projevů jakožto trojás v tom
kruhém j-e nejen možný, ale také estetický
vlastní hodnotný, tedy jakožto básmičký
výbor, ačoli s klasickou formou vorný je
vlastně o frastické krásku.

MORAVSKÉ
KRAJSKÉ
MUZEUM
Gisner Chrást 565-6

Eisner — italština

podle j-ového učebníka ital.

"... ozivit v dnešní italštině vyjádř' slovo
latinské není o nic menší barbarismus,
než zavádět do italštiny součásti užit'
vyjádřiva francouzského"

"... Kulturou Ital nemá snad nic v takové'
nenávisti jako právě cizomluvy francouzské,
překně proto, že v nich vidí vlastně velké
nebezpečí kulturní i politické."

MORAVSKÉ
ČESKÉ
MUZEUM
Chrást, 2/6, 343

Eisner - j-ovj cit

"J je tedy normální člověk v j-ovjím zapeti dvojím:
je zálet do své makristiny, a ab záletí G^l tuší, ^{uzší a}
je zálet do makristiny svého století, svého údobí,
ba své generace."

Chrást, 122

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. - jovj'cit časovj'

"K tomu, co nazýváme j-ovj'ne citem, patří i: zvláštní
cit časovj', podle něhož věříme, že to a to slovo,
ten a ten tvar, ta a ta hlásková zvláštnost
bude 'asi tak' ze stol. devatenáctého, fabrického,
šestnáctého atd. atd.,) anebo že vylynul
'asi tak' kolem roku X, že se sotva mohl vy-
slyšet před stoletím Y, že je sotva možný
u autora Z.

"Jinak je na ten časovj' cit v naší šepce chabě
společnosti jako na j-ovj' cit vůbec."

Eisner Článek 99-100

Eisner, P. - jova' kultura

Autor je fmedicem, ze jednoho fotobucel' pro cestru
nasich dob pou' cisti lidi, klari by ji vni'vali
opravdu a do hlubin - jiny slovy: ze nechyb' i
vytr'benost cistru, ale ze chyb' cesty u lidi
vytr'beni' j-ova' kultura.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Olomouc, 1. října, 1946, 7

Eisner, P. - Existence spis. j-a

"Jazykové rozřety nemí jinde tak kvacne, spisovny
dubtas nemí v demulu životě jiných učroclí
tak cise, aby jeho aplidace na ulehuve hovoroavu
brazdila & jazykové baridature."

Chráně 2/6 215

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Epouci - Kompozita
~~Kompozita~~

- 547 [Barvinnost Kompozit] bere se / z mibotavetio splyvaní
548 " představ a jých splyvaní sputetizace, jak ji epudobuje
fratvé složenina a jiu ova
" ve složeninách si libuje předevítu typ znalouj, edeato
básmiči vrazuě vukovi, duchovi, jísuovi, jivi
pomeruou abstinenci od složenin
549 " čes. básn. složeniny jsou jrouj fued, deformující,
jrou bezprostředně vztahouj součásti deformacií savy,
ktere' vrbáve jazyč básničy
Chradim

Eisner - kultivování j-á

„Podědit je obtížná kulturní jazyk zložitý, zřetelný,
křehký, zručný, vypracovaný je pro j-ové
a jiné levochy sivebrou, pro pořádné lidi velkou
závažnou. Hobbes oblige - dědictví zavazuje.
Plati zde nejen snad zachovat, plati zde
měrou nemensi: kumulovat a zdokonalit
jesti víc.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Chrám 130

Eisner - kultura j-a

75 "Edezo brusičstvi znamená u národů s nepřetržitým
a nerušeným literárním i jazyčným vývojem odrazem
téměř výhradně na jazyk belgických autorů století osm-
náctého a devatenáctého, musí se Čes. brusič, hledají
jazyk společlivě správný a čistý, odebrati do minulosti
další minulosti, do údobí předvělohorského, do doby
Václavovy a do středověku."
"Čes. purista je robitel a radikálnější staromilec než
"brusič u belgických národů."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - Kultura řeči

„Čes. vzdělanec je človek vzdělanější než Francouz,
Angličan, Ital jako společenské vřstky. Ale ve věcech
materialistických je tyž vzdělanec hlubokozec a barbar,
alespěť nežli vzdělaného Francouze, Angličana,
Itala.“

Chrást 633

[1946]

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - lid. prvky

"... lid, pored se sula'da' z provinciatiu,
je j-ovou studa'nkou vody zive', sde zto lide'
prazd'lych ulic, tedy zase lid, pou stora
a lichen naky morove'."

Chram 746 343

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - logická důslednost

Jg kapomínatel považuje zavražditi = 'zabiti' za
logickou nedůslednost? místo starého 'zajmouti'
'nevrátivost'

"Jelikož doklad, jak uarymou předváděním je staviti slova
jeho nové významové zaměření, a jak nemožno je
předváděti na jazyk sudidla logické důslednosti"

Eisner Archiv 133

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - logická povaha češtiny

čeština je "jazyk dosti neúspěšně logický, jazyk,
v němž je těžko nahradit myšlenku a mínění
opětem foukylá slova"

Eisner Clradu 542

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P — logická paráda

74 " Řeknu-li, že někdo ~~stojí~~ ^{sedí} s fodepřemnou bradou,
je to něco logicky, neboť člověk takto sedí,
si opravdu oštra bradu o ruku. Řeknu-li, že

75 někdo stojí s fodepřemnou boty, je to nesmysl;
ědo takto stojí, neofďira' si boty rukama,
rybíz naofad: oštra si ruce o boty. Ale
mnohým nesmyslům jest jazyk, a jít na
lidskou řeč s lebereem "logicky" je počítání

~~nesmysl~~
posetile."

Eisner MD 74-75

Gisner - mararoustina

od libereckých starousedlíků

Sokolové, fríš und fraj

uaji pěniš tureraj:

paedivle a ybršbunž,

to je pěniš Hwony'buuž

Chrám 639

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. — město a uluva

„uluva velkoměstské dlešty je neměně
dřestí j-ovčho národních, než nejzacho-
valější národní. Ba, jdu dále a pravím:
uluva velkoměstské dlešty je ještě vj-
šnější národní než uluva národní.“

Chrudim 246 204
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P.

XXX. Mezery

Chrastka 49

1992.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - ^{uzesery j-ove!} obejto se bez j-oveho prostredku

"kernatm v j-ovjeh věcech slova prozlučepičho nad
farové 'obejdeme se'"

"kernu-li vědo, ~~že to a to slovo je zlytečnē~~ a že se
obejdeme i bez něho, tordi' věc dvoji', dáva' vsak
dvoji'me tvrzem' souřadnou mlavnicou podobu dvoji'
že matkovou. Věc, bez které se obejdeme, nemusí
jstē nikterak byt' věcí zlytečnou, ale zto ovšem každá
věc zlytečnā bude zároveň věcí, bez které se obejdeme.
u pejorativ. germanizaci (macher, kreftari, suft) nikrozí'
nebespečí, se vylakē ^{bez slova}

"zfestinji', kuzozniji' našim život o barevnē a tvarové
a představnové odstiny"
"pro to diferenciaci"

Chraim 1924

lisner - uodni slova

"Pocerte, aby chom si rozumeli: nejsem dítě, vím, že
pou slova jako chřipka, příjdu, vlezou do lebečníku
dutin, do cerebella ~~raději než~~ do cerebra, vyřadí se,
kruží."

rajimav

Cestina forelepen a fofockem

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

348, 351

Eimer, P. — národní píseň

O národním píseň, že doved
neustane, ~~že je životem~~ dvojím — rukou
hovorovou a jím spisovnou.

Chráněno 246 217

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner — německá slova

grunt, láu, mastal, šend, vychábat, lácaly, Esiry,
forman, hastroman, lajolič, fěrtoušal, žentle,
loktuse, vantrož

X franc. faber, galán (ka)

Cestina poklepem a foslechem,

748

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - německé výpůjčky v řeči vesnického lidu
grunt, šend, fěrtousěd, pentle, fabor,
frajiz, frajprenda, hambaly, žudr
lácaly, šišky, mařbal, hastrman,
vantrody ...

Čistina podle písem a poslechem,

48, 97

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - neologismus

128 " nové slovo vznikne, jakmile se intelekt střetne s novým
faktem formami vnímání nebo vnějšky."

129 " Proti slovnímu neologismu nijak nesvědčí, že se nové
slovo nenajde, že zůstalo omezeno na člověka, který
je stvořil, že se z toho slova stane hapax legomenon
slovo jen jednou se vyskytující at' u určitého autora,
at' ve veškeré literatuře."

Chvála

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - neologismy

"čím vyspělejší a konsolidovanější je jazyková kultura,
čím nosnější norma a zákon, tím bohatší budou
výpravy za novými slovy a slohem, což zase"
nemí možné bez odchylky od normy, tedy bez
porušování normy, bez deformací."

Chrám 532

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - neobesky v brás.-l-ře

"Každá deformace je věc odpovědná, a odpovědné
je i každé flození a otcovství. Každá deformace,
každý novotvar musí být plně funkční, nesmí
jej autor zplodit se svou sublimou levností
nebo nevědomostí nebo neuvědomlostí." 4

Chrást 535
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - ^{recenzovaný} novotářem v krásné l-ře

527 "K takovému 'novotářem' jví j-oví purismus
nedůtklivou zdrženlivost, ne-li odmítavou
nelibost; soudí, že jde o j-ovou neřazen, o schval-
nost, o nezrůzene' dychtění po fúvodnosti;
míní, že kdo opravdu zna' marxistinu, může
velmi dobře vystáit s tím, s čím vystáily nej-
lepší hlavy a nejlepší pera."

528 "Redukce, že takový tvůr [trav' basku] má stáit s vyrazo-
vými prostředky, jíz u nás hotové u jiných, odmítá
knu již o sobě perva na život;
"Yarvile jazýk stane i jen na chvíli, začne zahubvat
- s ním myšlenka, duch - tot' právě 'epigonství'.
"A pro nikoho není jara'holi 'skromnost' ve věcech ducha
"a tedy i jazýk, jazýk a proto i ducha barovjue nebez-
pečně jako pro národ malý." Eisner Chra'm

Eisner - obrození

„... Sámim tomu jsem se nemůžeme zarmout, protože
pro cíle Kollára ... mnohdy - ať ueradi - smiče
nepřeláči me. Tribas utme, že jde o smičnost
vzniklou tepu pouzru v'vojem, že to pou disbede
toho horečného hledání, vynalézání experimentů
fouání, toho fievratného j-ovels varu a
v'ru obrozeniške bez učed bychom dnes nemeli
čestnu tarovu, fadru matke - fobud bychom ovšem
meli v'šel nepilou narodni vzdělanost
tarovu, aly Suerka drovnání s narodni
kulturuani duera.“

Chrást 1/6

Cisner - obrození českiny až do 20. stol.

"Restaurace českiny i po stránce nebyla pravidel
výpláči prostých brala po celé devatenácté století
a vydávne přes práh století dvacátého. ... O tu
prodlouženou taneční hodinu se postaral pořadatel
výbor teoretici obápnějších se vědou, jež vědou
nebyla, lidé vesměz hodni, ale špatní muzikanti."

Clerd'm GB

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čičer - obrozenia' čes.

"fodivejte se do obrozenia' textu a uzamete po každé
znova, jazyk dobrodružství, jazyk tápa'ny v uhlá'ch
byla tehdy každá druhá' věc - tak huské byl jazyk
prostoupen germanisny, ale i čes. provincialisny,
regionalisny. "

Chrám 637

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Esner - ocista ja

radikalni ocista od cizomluvi nem' ani zudrou
umocnenho kulturniho zivota, ani vyznamem,
ze by narodni kultura byla jedualz opravdu
narodni, jedualz pro ostatni svet nejale
vyznamna. 4. prilik: madar-jarisunul
Chraim 475

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Slova uravně {odsudiva} Eisner

"těch nemůže být více, dost, proto se sláveji,
kde se da'; není to frejch ..."

lump, ganner, hochstapler, šuft ...

Eisner Chrást 1884

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - opravenost cesty

"Jazyk každého z t. zv. malých národů bude
žít, dokud jeho jedinečná soustava propovová bude
sloužit propově jedinečné soustavy a organizace
interne. ... Jediny živobylé opravěním
a opravěním cesty v očích lidstevních
dějin je, že cesty lze vyjádřit a využít jen
cesty a že cesty je duševní, duchový, mravní
fakt nezaměnitelný s fyzickou - státní
na světě."

Chrať 654

Eisner - poëtisung - Komposita

"noupi' jaz. básn. si uaford' vytvář' a vymaha'
ložení i talové, jere' by normalni' čestina
opravdu nesueola. A selhávaji' stáři' domněly,
že tu jde o vliv j-á klav. a německy, tedy
o »Kompozitní' salz«.

pro dobu obroz. i vliv rus.: zpodobnění

Eisner Chrást 542
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner — poezie

„Básmi'š, baždí' pravý' básmi'š, je uadberny'ím
znáči'tnovatelem slova — je jím už' brát', že
je jého přelohodnotitelem.“

Chraku 533

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - poezie

513 " Rozhodnutí padlo, a padlo ve prospěch poezie: věda
našich dnů jí s autoritou a přehlasností, proti níž
nemí už opravdých protivníků, přitáhla j-ova páva,
jež si poezie domněl obořovala jen jaksi proti zárovn
francému i nepřaneému, a za prudké a zatracující
revole vědy ještě vedá své."

"... jazyk vpravdy je zcela jiná soustava j-ových protivníků
než jazyk sdělný; nejvýraznějším j-ém je jazyk poezie;
jazyk poezie je soustavně porušován, deformován spis.
normy & účelům funkčním ..."

514 Již Jungmann "nastolil radikálně nesmlouvavý program
a uměle nesmlouvavou fraxi básnického slova do
hranosti odlišného jeh od ušlechťeného hovoru, i baš od
nevýrazné a jen sdělovací ušlechťenosti"

Eisner - fohlavnost jazzy

"můžeme ... co do fohlavní výstavby sou-
covové, a tím i tvarové rozlišovat jazzy
nadobro bezfohloví, jako je anglická
j-y s malou dávkou fohlavnosti, jako
je němčina, j-y s dávkou značnější
- jsou to j-y románské, a konečně
j-y důsledně fohloví, což jsou v Evropě
j-y slovanské a s nimi čeština."

"erottický náz" "Eisner Chrást '46 378
čestiny

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - zastaranost obraz. j-a

"J-ova' zastaranost netvorí na našich klasických
z dob formérné nedávnych sláčnou fabrikou, žež
j-om príjmu možný sláčnou krásu dôkce u klasickí.
velkými l-ry; na našich klasická z poč. stol.
deväťdesiatého - vyjma per Madhu, Němcovou, Erdens
a Valachová s Havelicem (ale posledni' tři nepou
již počátk 19. stol.) - j-om u nás j-ove' strouž
u-li celých horsko. Ocitáme se v paradoxní situ-
aci, že Struh, Hus, Chalcedy, že Dalimil, Kufciz,
Hradecy, Legenda o sv. Kateřině j-om u nás do jisté
míry j-ove' blíž než mnohy' bud. tel ... 4

Chradim 196

Eisner, P. - formalist ceitiny

"Hovorová' cistina je jazyk nazvadue formaliz. Bolud
sahaj' me' polkedove' zrudnosti, je o hodu formalisti'
nez' italibina, nez' nez' frantua, s'fane' lobina,
portugalobina, nez' rusbina, srbocharvobina
a bulharobina, nez' anglicobina a rumunobina,
a take' nez' polobina ... Z' j' a, j'imez' j'ime' s'p'el
kubvit, je' tak' formaliz' j'avo' cistina, j'eu' j'ete'
nemocina, a to s'p'is' j'ruka' a severni nez'
od j'ihu. Ma'ne' zda' se' mi, obdouce' j'azy' si
esteticky' ideat' formalistis' proulovani'.

Eisner Chrám '46 53

Eisner, P. - předpony a přípony

"totéž -ové předy nejen významotvorné, ale
především též odlišitvorné"

zapomenouti - po -
srov' - nasinech'
salun' - pozaralech'
sout' - záleout'

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
"AF up' poznamená, že předpony a
přípony: mají významově velkou podíl
na výšší irrovanosti veskeré j'ové soustavy."

Chrást i Forz, 46, 69

Eisner - přepych v j-e

"... právě j-u se přepych vždy vyplácel,
vždy svědčil o jeho jemnosti, citlivosti, kráse."

Cestina foliátem a poslechem,

24/8, 207

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - parismus

„... at se po Evropě podíváte Lambert, nebyl
ani jediný radikální vyznavač cizomluvy
prosměrnějšorhu vidcem, filologem, myslite-
lem nebo dokonce spisovatelem. Je to profe-
sionální činnost možná hodně podřad-
ných.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Chara 415

Eisner - Jurisimus

"A nepříčinně tohoto jakéhle idealu j-ovelo i životního
dialouprávitosti a chalučnickosti jako theoretické usměr-
ňovatele j-eho vývoje u nás. Pokud by záleželo
na nich, zůstala by četina opravdovou lingua
rustica, ac sami nic takového vědomě nechtějí."

Eisner Chrást 617

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner — Jurisimus

²⁰⁰⁰
„vzpomenou-li si na tu anarchii ne snad nepřidají, ale předpovědi zpozdilých, zvrácených, pošelbých a nejapných rad pro cestou k dobročinnosti“, začínám se divit, že od působení prvního brnění byly vůbec naprány nejedné čisté luty, a dokonce nejspíše luty dobrých.

Eisner Chrást 612

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. - Purismus v kuchyni. názvosloví

„Purismus v kuchyni. názvosloví je vždy uklamující
indexem, že se v té zemi nejlépe vybrá že se v nich
jeu způsobem lidových tvorů nedostojný
váží hlad ...“

Chrám > 46 291

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Gisner - jurismus u Němců

597 Allgemeiner Deutscher Sprachverein

1889 41 němec. intelektuálů pro jurist. vědom

Fontane, Hays, Curbin, Harmac, Neumann, Delbrück,
Virchow, Willanowitz, Emil Schmidt (konjural)

Chrast

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - purista

"... sámtuo byti puristou. Už proto, že má smíle
i s svým vlastním jménem, neboť purista není zcela
složeny s brusičem, slušnější purista by se vám
za »brusiče« dříve poděkoval, to už raději velmi
raději zrouluvem purista.

Eisner Čes 65

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - furi ste'

pro posuzování slov uističea, deštičea

"Dni sice, právě oni, horovali o rozumu 'Era'se uluwy',
jako pronášející u nás drabů frosty lid. To tehdy
kdysi se drze sájali na j-ovani archi bětturni dohy
nebo onoho autora."

Čestina forefem a poslechem,
1948, 197

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čisner - rozsah čestiny

"Ta divotnost představy: ničdo nezna, nezvláda, neumá
čestinu v celistvé její neobsažitelnosti! Neboť je to pryč,
ať tak jeden milion slov, a není lidského mozku,
do kterého by se tolik vešlo."

20 000 stran (50 řádek na stránce)

Čestina podlepená a poslechem
1948, 246

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - selbš' jazě

181

"čes. má rda selbš' jazě", než něhve' dwešni' j-y jazě,
nem' jeste do te m'ry profračov'na, frohčěba,
profiltrov'na, proděstov'na, jako spis. francouzština,
angličtina, italština, španělština, němčina."

Chrást

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erdl, V. - spis. jazg

„... je to loinc, spolecna' ruc' celeho ces. naroda, vytvozena'
spolecnou prací vyuzivajících vsi-ú celeho naroda.“

„Kdo porušuje jednotu spis. j-a vsího, uznaveho
a srozumitelneho, pise nejvetsi kulturni brich na
potomstvu.“

NáC 11, 131.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner, P. - spis. x kovor. úzus

"... v našich dnech se rozptýlí mezi oběma území,
spisovnyň a kovoronyň, zvrhuje také' tíu,
že se kovoronyň úzus modeluje podle spisovnyho.
Asi tak za poslední čtyři desetiletí melna
lidová a vůbec kovorova velmi zespisovněla,
relativně ovšem."

MORAVSKÉ
Chrám 46 275
ZEMLSKÉ
MUZEUM

Eisner - j-ova' správnost

"J-ova' správnost je požadavek nepřesný, protože
to je vlastně požadavek záporný: absence zbyteč-
ných chyb."

Chrám 646

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Číslo - syntax

648 "čes. skladba je trochu tuhá, nepoddajná, jěduo-
frdná, starosvědá"

649 "nam za věc jistě, že česá' skladba dobudována
nemí"

"i bude se tvíroí experimentovní budování
čes.-autori vstahovat i na skladbu"

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Chrást

Čelákovský - sfatný paž

knoby spis jme na svět vydali
z foule lady & jazem.

Oh, edplyte psam nechali

Proč? - Nu, z lady & jazem

in Eimer Chraim 646

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Číslo - věda

„... věda - a to je její nepravší lidstva 'spavilost' -
nemí v poslední podstatě nic jiného než postupně
přirodávající ovzdušný velkých ovzdušných menštin, tedy
nerovněný pochod & nerovněné daležetěnné postavení
gravy absolutní, ...“

Chrást 600

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - výpisy z doroznále zciscbene'

"Lucerna se ma' & sotilne' jako grunt & pozemku,
jako Esajt & zaveti, jako forman & vozlovi, jako
hastman & vodni'lovi, jako labor a pentle & stuhain,
jako šentyš & výčepu, jako legnut & branci, jako
lychtar & obecnim predsta vedenim; edez v'ude je
cizi slovo sloven čestějsim.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner Č. 179

Eisner - vyspelost cestiny

" Ze na vyspelosti cestiny, na její schopnosti zvládnout
a pořádkem dovést, zvládnout kosmos závisí vzdělá-
nost národa -- o tom si snad nebudeme vykládat;
na vyspelosti cestiny závisí však alespoň nepřímě i
vážnost každého čes. slova v cizích řečích "

" j-ová vyspelost, j-ová kultura " - maximum
světové kultura j-ové "

" Velze argumentovat, že jsme národ malý, náš jazyk
nemusí tedy snad mít větší sílu, co má větší sílu
kultura. Měli bychom taková slova, která by byla
sebevražda, kultura v' měně, duchová pastorek
a p. d. "

Chrám 640

Eisner - vývoj spis. jazyka

4. též v jiných kulturních jazyce, jako co do
významových odlišností, významové aplikace a
rozhraničení věz a funkcí u předstl. slov
nemalé rozdíly mezi spis. j- em 2. pol. 19. století
devatenáctého a j- em dnešním.

Chrást 146

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - význam slova

"Jednoli odrazováni, že to a ono slovo znamená
vlastně něco zcela jiného, než co do učebních
vůlůdání, je absurdní, protože se ten nový význam
vžil a ustalil..."

Eisner Chrást 1918

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Časov - významové změny běžných výrazů

"hojně užívaná slova mají pro relaci časové,
místní měnící radikálně význam ve všech
jich, již proto byly přeneseny o restauraci
převodních významů u sloví záhy a
posleze hotovou drozdičtádou."

Číslo 143
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Eisner - nadrašra v žen. mláde

už zřídil Lord Chesterfield 1754

rudiment želi, awfully pretty, terrible nice,
srast rásoj looky, mesig Klein
v každém věku i stavu

Chvála 7/6 385

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

^{šrouba' ušliva}
Eisner - abstinence žem & cizím slovíkem

- 385 "žena se cizíh slov straní z pohledu zcela
386 jiných než brněnských a jazykové záchovávají!"
"značný rozdíl mezi vzdělaností úrovní a
specializovanou činností mužskou a ženou
(cizí slova se berou převážně z odborné
specializace vědní)";
"Takové cizí slovo je pouze odborné"
je pojmová čísta bez citové intonace a naplněná";
Chrást 46 386

er - čestina - jazyk konkrétní

"Čestina je jazyk konkrétní, směřující k výrazu přímému
a jednoznačnému, kdežto němčina je jazyk celou
svou povahou abstraktní, opisný a obsahuje velký
počet slov mnohoznačných (tím se také vykládá nesko-
povitelnost německé filosofie, že totiž ^{slova} nemají nejsem
dost určitá, aby vymezovala konkrétní význam
naprosto nepochybně)." 5

er Nč 11, 26

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Urban - cizí citaty

"nemáme' užívati' cizích citatů, frazí a rčení, jimiž
stavíme na odír' nejen svou znalost' cizích j-ů (někdy
dost' pochybnou), nýbrž chceme i materiálům j-ů dání
něco z cizích ledu a vůně. Jde-li o dokumentární citat
z originálu, má ovšem j-ův kmen' svou důležitost
slovoan i historickou."

Urban NR 21, 57

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[Urban], K. - cizí slova

"... historie a zručnost dává za pravdu těm,
kteří v užívání cizích slov zachovávali míru danou
jejich skutečnou potřebou a jejich užítím a
rozšířením. Učolem skutečným je pak ... , aby
se pokusili nové vynálezy cizí slova spočítat,
že starších pak ta, kde se o to nejvíce váží,
zajem anebo edže si to vyžadují skutečnou
potřebou."

STRAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUSEUM
No 25, 74, 28

Urban L. - cizí slova

"Slabou strukturu Evropanů bývají cizí slova, jichž užívají i tehdy,
když za ně máme shodně uhlavní postavení u nás v jazyce
svém. Je v tom - podobně jako v jiných podobnostech a vlastnostech
- jisté sbrojenost a umělná záležitost po zvláštnostech."
příklady ze Šaldy, A. Kovář, K. Seimny, F. Götzke, A. M. Pišy

O ciz. slohu Evropanů NR 19 136

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

54 od doby Huronjch většinou negativně

zátkou cování cizích slov

"Byly to většinou poprvy asimilované joviči vlastnictví, žer' i káže bloudilo nebo přepálo, ustrácelo nic z asimilovaných přechytek, stryhuji Glos prováreus."

"Nesdělmi' jaz'kovitá, štera' uvidy, zase až pětis' blakovolná a oclotue ne jne'ne j-ove' vyřičenosti a slohovitá rozlišování cizí slova do j-a přijímá, neměla by zapomínat, že k' funderi' a ud- fesi' i schopnost vyjadřovat se možná v některých případech, což se v životě od j-a zády."

"Jávně ... cizí slova jen trochu hlouběji do j-a pronikne, kde pak často už jen proto konstatovat, že takový výraz vznikl do j-a přivodně jako chýba a že si v něm vydehl' práva na život dává, než se u nás podařilo jej vymýtit. Nejméně u nás se tedy bojujeme proti tím cizím slovům, štera' do j-a patří v mnohých případech v u nás užívaná slova."

55

odpovědnost spis-u, kritiku, uvažování a politiku j-ova' kritika

dělení: 1. Cizích slov užíváme, nemáme-li dostatečnou zálibu slov vlastní, dale z j-ove' hlubokosti, pohlednosti a upeřetivosti, z poddajnosti anebo malé oddělosti proti cizím slovům, poprvé u nás, se spíše j-ovi' s podobou na podobu, z jiných z uvidit' kým joviči vzdělání" aplikovat, jancaly, fajnovy', forita ...; lajtuotiv, slyšpřeba, wassiti' d'ot

56

2. "... při rozloveních těchto názvů, při tak zvaném »bavení« , kde cizí slova, u nichž volala, mají vlnuovat dojem nemocné a rozmarne' zábavy" "zároveň zvlášť v uvidit' kým ulavení" i uvid. proz. roci fepiče' a argobere' "na pels' baf' e' sily do amtu"

3. "Cizích slov užíváme k slohovitá rozlišování a odlišování (i' d'z' smat' přivodně do j-a vznikla jako chýba) uiti' recht' proces"

4. "když se chceme oslovit' a páníši vyjadřit, káže se u nás dáváci' slovo zda' už pětis' vidim, opobčování, proti' nebo uvidit' kým smith, relace, a k' učit' jalt' /."

Orban, L. — fráze

Fráze bva' často přirovnávána k chorobě. Nejlépe
by tu snad vyhovovalo odumírání, chřadnutí, ja-
kyž klytne ušiu. Atrofie hypertrofii. Odumírá tu
fráze to, co je v j-e již vyžité a vyžité. Je to
gazyř odložení, vetes, jaz k z počátku jen deval-
vování, ale později také zpravidla inflacím.
Jeho vyřazenost je sebina, nemá síly evolační a
obrazivé. Jaz k jde jazyky naprázdno.

O frázi, NR 32, 48, 39

Urban - fraze

- 65 "byva' polla'da'na za tyfich' znači dves'm' společnosti a doby, za vřed
na j-u, ba dokonce za neomylné' svědectví' uvravnih' úpadku"
"vznika' zneuznáváním' alebo zneobováváním' j-a"
vědomé' x nevědomé'
- 66 "Dufekovou lži' je fotou' jen' individuální' zneuznávám' vědomé', Sd' ma'
stane' zločinství' zájem' na tom, aby' dušiče' svoje' věci' znal' nebo
odlamal"
"inflace, která' nejvíce' zasáhne' slovní' oblast' citovou a pathetickou"
tráista také' rád' x zájmové' tendence' a stranické' zlépuzi
a zhoršuje' rád' uavivě' a primitivně' rozdělují' vřechu' na černé'
a bílé. Textum non datur
- 69 "Y nejoby' slezi' a nejoby' čepce' frazovitý' vřez' ma' svou' frazovitost'
jen' od' publicního' uznávám' nebo zneuznávám', nem' to' vlastnost' ima-
nentní', nýbrž' zřekana' a může' zase' jominouti."
- O frazi a frazistech, NR 19

Urban - Germanismus

- 68 "Cizí slova a » ismy« mají vůbec z frází vždy velmi blízko. Nevzdělánímu alebo málo vzdělánímu člověku zavaňují vždy vzdělanost, proto jim chce ordobit svou ulnu, at jim až rozumí nebo ne. Tak si vysvětlíme na příklad vznětých užitých germanismů. Nej-
dříve je u nás zplodil jako příkladovou chybu, a ačoli s jistotou
níboum nebylo jasno, jaký je její význam, přece jen se líbily
svoou nesrozumitelností a novostí. Jejich oběta rostla a šířila se
takže se jim po nějakém čase dostával v újcu významu zvláštního
jazyč. užití v suém organickém celku. Bud' je
jednoduchá a se sebou zlobí, nebo se s uím smíří a dá um
jednou novou funkci, ušit. Totu je už ordem těžko z ja je
zpykati. S tohoto hlediska by bylo možno každé germanismus
spravedlivě, edly k funkci ja nepřátel i udržování tradice
a svěratnost i osobitost ne vyjadřování.
- 69 O frází a frázistech, NK 19

Erbau, K. - chyba

"Víteš »chyba« nebo »vada« lze o slohu užívat jen
ve smysle funkčním, avšak při tom musíme stát
nad rozmanitými styly, a ne se dívat se stanoviska
jednoho z nich. 4 6/11

NR 22, 35, 1296

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erban, K. - Erštin' jme'na cizinců

"nemí pravdu vážně přičiny, pro kterou bychom měli Erštin
jme'na cizinců překládat. Namísto že řadové jme'na se
cizím zřetel v našem j-e, neobstojí; to bychom potom
do j-a vůbec nemuseli přijímat cizí slova, která jsou
tak často i se svým původním významem pro jazyk
daleko zřejmější než Erštin' jme'na cizinců."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Královské Erštin' jme'na cizinců ?

NR 16, 32, 275

Erban, L. - Existence jmelna

„cizí existenci jmelna nepřidávat ani upravovat,
vyjímatě ovšem změny, stouplé vzhledně jmelno,
výslovnost nebo seloutování.“

Deska & deska NR 17 200

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erben, K. - vlastní jména

„Co je přeloženo (nebo upraveno) a vřelo k, uchme
na našich mapách a v našich knižkách přeloženo
(nebo upraveno) s event. původním zněním v závorce.
Nebude ignorovat a náležitě čekat, co si vydobýlo
svou tradici, když nám státní v praxi vznikají
často při fotičce.“

DOBRAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erban, K. - solocismus

„Užije-li ... básník nesprávné frázování nebo nesprávného
řádku, nemůže v tom jistě a jasně vidět estetickou
chybu. Chybou je to jen tehdy, udele-li se talový
výraz funkčně oprávněnit a prokázá-li se, že
vznikl jen neumělostí, nedbalostí nebo nevědomostí
autora.“

NR 22, 38, 216

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erban, K - správnost a spisovatel

vnitřní zábrany jva a umělecké tvorby jsou pro balení
okadem lyti a uelbyti, Edleto jova správnost v sluchu
dile ma' asi tarovou konvencí zvažnost jako
franzos

cit. podle NR 15 165
= Lid. Nov. 10/4 '31

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Urban, Karel - vzdělání j-ové

" ... čím méně j-ového vzdělání, tím větší sčunování
vámi frázdujícími a nebo nejasněnými slovy, tím
bezradnější hloučení je chabě vedlé konstrukci

Lid/Nov 10/6 32

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erbau, V. — ~~článek~~ ^{svůj} čestně

Asi parafráze myšlenek Platonových (o slove utváření
a o pravdě slova, Lid. nov. 5/2 39)

Jazyk je více jen sociální, ale naturální jazyk je především
jen úrodný, a proto zájmy úrodné osobnosti a duchovní
tradice mají být udrženy všem zájmem jazyka. Ať se
jazyk šíří, vzdělává i učí jinde a od jiných, ale ať
v sobě nikdy neporušuje to, co je mu imanentní, bytostné
a podstatné. V praxi ovšem není vříd, snadně uvolně-
nosti, zdali se takové základní na ležícím zobrazení
oří jazyk obohauje, či září. Proto vždy bylo a bude mnoho
sporů a bojů mezi organizovateli a stránci j-ové
existence. Jsou to trávní spory úrodné a plodné, protože
jinak by nebylo v j-ě vývoje, který je guterzou všed-
tezí a antitezí.

V. Erbau NR 23, 39, 89

Exben - klas. cís. je Sestericem správnosti uč. (overi)

"čirý jazyk a l-ra jeho starší" je fontem ^{základ} ~~učen~~
~~je~~ vědeckých pravidel gramatických a syntactic-
kých ustrojí jeho, a jediné měřítko správnosti
i nepravosti čistiny novéjší, jak spisovne
tak i žive, pokud se totiž nacházejí ustrojí
dotyčné ?

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Olom 1855, s. 212
392

cit. podle H B 227

Erben o učení se jazyku ze starých
Sfiri-ů

"... spisovatelé vynechali nemají žádné své
vlastní platnosti a ceny, u nás každý v tom
jeu potud jímů lži může dočimněm potud
se tomu ze starých sfiri-ů učil"

[Průdek pod nřrou n na Nařalovm Sřlaclbu]
Obzor, ¹⁸⁵⁵ s. 212
cit podle Svob Souř 78

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erben
Erben dopomenuje nasledovat
jazg 16. stol.

(overit)

Ji pravek Halkov cime mladý:

dohlady brát "ze spisů talovích, jimiž se jim' spiso-
vatele, ač chápí-li správně frasi, spravovati umí.
Mimně totiž spisy staré, & jazg hleďíc za klasické'
všec uznane, až do 17. věku jdoucí... Dohlady pak
ze spisův dob užitých, že by měl spisovatel do souce
pomyjet, netoliko proto, aby se vyvaroval všelichého podezření
osobní i národní libosti, neb nelibosti své & jistým osobám,
ale hlavně z právního, že ve věcech, ježto se týkají vnitřního
úskopí a formy jazga, spisovatelé užití nemají žádně své
lastní flatnosti a ceny, nebž každé v tom jen potud jimie h'ki
už do souce, pokud se tomu ze starých dobrých spisů byl

novici.
K. J. Erben [unintelligible] 18. 2. 1878

MORAVSKÉ
ČESKÉ
MUZEUM

Erben o j-u 17. stol.
o j-u obrozen. a foobrozen.

overit

"... co v 17. m^len psalo, toho jiz opatne uzivati
slusi, proto ze tu cestina v^{ci}jsim f^{ci}obrozenem
jiz valne raziti se foobuzala.
Dokladi par ze spisov^u doh^u n^udyjsih mel d^olouce
formy, ~~neboles f^{ci}ob~~ ... hlavne z p^{ri}cinu te, ze
ve veci jezbo se tycaj^u vnit^{ri}ch^u ustroj^u a formy
jazyka, sp^{is}ovatele^u n^udyjsi^u nemaj^u z^uadne^u sve^u vlast^u
platnosti a ceny, ~~neboles f^{ci}ob~~ kazdy^u v tom^u op^u foobuz j^uin
lyti^u mize d^olouci^u, foobuz se tomu ze st^uar^u
dobrych sp^{is}ov^u hl^u n^udyjsi^u. A f^{ci}ob nab^urat^u E^u f^{ci}ob
vody ze st^uar^u, kazdy^u j^u touz^u m^uerou z^u c^uob^u f^{ci}ob
sam^u do^u mize^u f^{ci}ob
mohe

Er^u

Obzor 212

Erben - současní autoři

"Dokladně ... ke spisu dob novějších ... by měl spisovatel dokonce pomíjeti, netoliko proto, aby se vyvaroval všelijakého podezření osobní i národní libosti, nýbrž i libosti své & jistým způsobem, ale hlavně z praktické, že ve věcech, ježto se týkají vnitřního ústrojí a formy j-a spisovatelé nynější nemají záduť své vlastní slabosti & cizí, nýbrž každý v tom jeu potud jmen býti může dohodným, pokud ke tomu za starých dobrych spisů byl naděil. A proč nabíráti se jím vody ze strouhy, když ji touto měrou z čistého pramene svého dosti máme?"

gondel Škaldy j-a cizích, Vospřiliv Obzor 1855
Ha Habovj
S. 212

Exh. V. - analogue

- 46 omezuje se na skupinu slov z sobe' fabri' c'elk
- "Výkon ten je hne' suazší, č'ím pou' jednotlivé' skupiny slov v naší' jazyce' s'ohledem' č'ím pou' společné' znaky slov v této' skupině' výraznější' a č'ím nejví' a č'ím jasněji' slví' v naší' jazyce'
- "Č'ím méně' je zásova slov, podle' určité' tvorby, hne' větší' je možnost' s'ponožiti' nepřímého' vztahu, že' vznikne' analog. novotvaru neboli' chyb' "

šet' dělná'

hojné' v řeči' lid. X u vzdělané' složitě' : vzdělané' ušlechtilé'
 "nejméně' slova skupině' jako' společných', slova opidivnělá', islovaná',
 anebo slova skupině' oddělených' od jiných' skupin značy' jako'
 výraznější' nebo' v poměru' ke' zvláštní' společně' jen' ušlechtilé'
 3 fl. dadi' → daji'

47

řaz. spis. se všírá' analog. novotvaru
 "Č'ím je výraznější' j-obj' cit, č'ím ušlechtilěji' pou' skupiny slov a tvorby' v'zdělané' ušlechtilé',
 v'zdělané' osobitě' ~~řadí' se' k' skupině' společně' znaky slov v této' skupině'~~ (uzivám' tvorby'
 hne' silněji' je odraz v jazyce' ~~řadí' se' k' skupině' společně' znaky slov v této' skupině'~~ (uzivám' tvorby'
 společně' a formálně' novotvaru) i v theorie' (bodem' potí' d'č'itě')

Y.

Čtl - archaisiny

44 uváděny do spis. čestny z uvolněny k j-a soucas.
Jed v ukw. předvítel příklady stě do uč. nauka, ale umohé
zůstaly archaisiny

45 "absolutně učením j-ové spornosti nemůže být přes fraxe spis-u
stě sebe dokonalejšíh ..."

"pro generaci starší, vol. předjuzmanovdou, mohla uiti a uela hč
16. stol. do sebe ještě jistou zovou působivost" starší č-za se čla

47 Branci zafomulati da to, že se i vč spis. předlohi ukwz uuečy, v vč
49 normativní jazlonida nemá právo nabrzovat výraz sebe nepravdy^u

výraz. příklady spárujícíh z j-a starš. č

(přít. smulu → profci puví ču)

čistě může velč autor, ale obec čenat. unu výraz přijmout

Čtl

[Eol]l, [V.] - archaismus

"Archaismus má smysl, jde-li především o zvýšení doborých
zbarvení, iluze starobylosti, jakýz věku."

"Slovo staré může poskytnouti za odměnění představy,
pro něž v j-e současně schází přilehavý název,
může poskytnouti básnickou odlehlost, kterou jinak hledá,
může, jasně vyjádřeno z hlubin zafouknutí, působiti
i svou novost, má-li oporu v ostřejším folkladu j-a."

MORÁVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

— l. NR 8, 173

Erll, V. - archaismy

[přes josenov. jich]

„Odchyly toho způsobu vnikají do j-a neorganicky,
fotičtější jeho vlny zřetelně, nedomyšlené i besedčiny
oživováním výrazů zamlžených, mylných korektivací
(jeř), omylem jednotlivci zaváděnými jednoduchostí
dvaceti stran“ Vald. 4

Erll NR 8, 210

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ortl - archaismy

„nemí jochybnosti, se dohlady z Koumenseho, Zerotilua,
z bible a j., jiniž mašk dopovazi nédy tto vraz,
lze postlādati zpravidla za zřetelných správnošti,
ale pokud je nemí možno opiti o dohlady z spisovatelů
ně. u'nyštne a vědomě nearchaizujících (jako Val.,
Winter a j.), nebo je naprosto vydávati za zřetelných ulavení,
jichž by se měl přidržovati dnešní Čech a jež by
měly být vzorem správné řeči.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E. NR 10, 21 (v nec. 2-yd.
Mašková Strouha)

Ertl, V. - autorita kodifikátorů

"Právni úrodný povahy, sloví se k individualismu stíjí co
stíjí, k umínečnosti až do malichernosti, k libovůli, k
kde to jen trochu jde, a právních názorech, že o věcech j-ových
může rozhodovati a rozhodovati arfou pro sebe každ, kdo se
nancil cizí mluvit, nestací jen autorita impouffici!
U nás je třeba i autority řízení, t. j. autority, která jsouc
záložna na prvých zákonech a zásadách vědeckých, měla
by zároveň i tolik moci, aby mohla staviti hrubé
Právní j-a, ...

MORAVSKÉ

ZEMSKÉ

MUZEUM

NR 6, 99

E[rtl] - V. Brtnič (Očista, Zvěstování 1/9, '20)

„... brus ve Zvěstování je téměř typickým příkladem přežitelské a discreditačního bracišství, proti němuž N. R. vystupuje stejným právem jako proti j-iné anarchii.“

[autor] „příliš přifomlná / jednodušá ochotného dítěte, které z ne-
znalosti s plevelem vytrhává i ušev. Nic snazšího než
z učitelů dosavadních bratrů, opravou a radou vybrati,
jak se to právě autorovi hodí a zdá, radu chyb a oprav
a složití z nich brus nový
u Brtniča „oživají“ anebo spíše žijí ještě všechny ty předované
argumenty starých brunců, kteří ustrnuli jak z hlavy: „
co se jim zdálo zřetelné, slo žatné, co se ueshodovalo s jejich
logikou, slo žatné, mohla-li se tak- věc nte dvojím způsobem,
rozvažovali hned, co z oběh je žatné“
E. NR 4, 54-55 - /

E [XII V.] - Brusici

„Jejích práce nese jen zlé ovoce; nejen že sami jsou neprosfějí,
olepšují se jí z neznalosti o jeho bohatství a uaplínají
jeho fošladnic, vlastním smetím, ale uvádějí zároveň
neznatelů, kteří v upřímné snaze o gratulaci, yáž
příjdu hledat u nich fondem, podrobněji jejích
důvěru s takovým formálním všem bez rozdílu a
obrášají svou autoritou, které si j-ová vidá, zdisre-
ditována v praktické starších j-ových diletantů
libovůli starých Brusici, v posledních letech tak těžce
svou dola.“

E. NR 7, 278
(Britka Bura Klenotova)

FiH, V. J. - Brus

- 268 "Pro Brus je dnes rozhodnací konjunktura. V našich lidech, pokud
to nejsou zrovna žurnalisté nebo umělecká radová přívědčina
269 o své dobohalosti, probouzí se j-ové svědomí; začíná se chápat
že žurnalist vlastního je a jeť zmluvou s kulturou a společností
zaneclbaností, a na vrch strachu se projevují boule vytrstí
nejed z druhu j-ové zlobivosti. Za nejlepší prostředek k tomu
se pokládá odebrání Brus.
- "Brus... je dobrým nádeem - je-li ovšem dobrý - jen tomu, kdo
"kdo je v počestnostech, který se dvojnou tvání, výrazí atd. na
něj nebo kdo pona se přiblíží je správný, anebo tomu, kdo
mu poděrním, že by ten nebo onen výraz mohl nebyť dobře
čistý. Ale nejistota, rozpor, poděrním předpokládají jisté
vědomí, jakou zualost, třeba jen kusou nebo nedostí bezpř-
nou, neboť nezualost učed na rozpacích."
nami

E[...], V.] - buržoazni

270

[~~buržoazni~~] Nemoguć je društveno, objektivno a videti, sparnosti
pomeni s j-u, kito buržoazni

271

bud' svo' anatemata prejavali; a neko jini' zase, vidouce
suešnost a namost uferisene' buržoazni, » liberalni a od
leca s ekstremnih požalovan' stvarali; a tak, ko jiden bez dovolni

~~dobroval~~ zavrtival družby, » indolentni' » stepni bez dovolni dovol-
val a gl' z toho ze vrbis na konec opravdove' zmatem

j-a konec souci. hde' pristali buržoazni abati, vidouc, buržoazni
je stal družbeni nesobnosti blazna, autorita ulovna teorije

gl' podryta a hestem doly se stali, ze je v'edci dobre,
cimun je rozumet. Tak hestem deche' a diletantstve' mistro

vahu' n'eci dosahlo cete pravne opacnosti; jaz s gl' pouckahu
sam sobe, divocel v'ic nez s'z jid' s'ku ... "

NR 7,723

E[KL, V.] - brusičovi

[jazyk] „si vytvořil své bohatství souznačným a
podobným výrazu foto, aby jej malicherně brusičovi,
nechápaní jeho fotič, z nicotného důvodu a
ledajákůh naša duš zase o ně obživoval“

E. NR 7, 274

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - Brunštrk

"nem' hochbunsti, že je v těchto starších formátech j-ové
gradnosti mnoho zdravé zrnů, neboť ujednání z nich je
dílem dobrých znalců ois. j-a, ale je v nich i mnoho
diletantství a také mnoho úplně plyvných z nespr.
užerů, které měly o j-e starší generace. Proto při
příjemné její formě není možno být dosti opatrným
a kritickým."

„francouzský a jednostranný purismus“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E. NŘ 10, 23
(v rec. 2. vyd. Umlínova
slovníku)

E[stet], V.] - brny

„kaže ~~že~~ o užitečnosti brny ať takových či ovařek
mávná doot. sčepičce, hlavně proto, že brny od-
Elizyji' jen zevni' a docame' fuzna' j-ove' uzdravoty,
a ne kemoc samu, stva' se dá' lečiti. jen hlubším
j-ovnu' vzdělávkou a praktičnu' fěstováním j-ovno
citu ...“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E. N. 10, 28

(v rec. Maňkova Slovniku)
2. vyd.

Enkl. V. - brusy

„Poslední brusy, foveolické nálade spolčenosti; Etená extrémními
výhledy brusů jejich libovůli a častou nešhodou podlévala důvěry
a úcty k jejich vřkladím, a nemajíce se oč první opřít,
snažily se delati ústup k soudobému ussu, jak k to právě
nafadlo, ...“

Mgr. V. S. Zoubek

Nr. 3, 262

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exhl - o 3-ýd. matič. Prusa

„kvačič se foddal vlivu názorů Bartošovičů“

Exhl, NR^o 1, 17, 38

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - brusičské principy

„Naším brusičským hřevem a uamovze Gvoa' dosud zdušebnuta
samerem čistoty a správnosti j-ové dvoji svedectví: řeč
lidová a drubě j-y slovan. Co žilo v ústech lidu, a zvláště lidu
ve východní oblasti našeho j-a, nezasažené, jak se říká, vlivy
cizími, mělo už tím počet j-ové reformace, a přednost před
sebe starším výrazem spis. Stry, při poměru, G f je zdaleka,
výraz cizí. To také, co žilo mimo to i v jiných j-ích slovan.
jmenovité v polské a v ruské, bylo uade vbi pochbeno;
dobře slované, a tedy i dobře cizí.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

NR 7, 23, 1

E(kl) - brusičstvo

"N. L. již neohlédá užasala na nešťastlivost, libovůli, ba
nevědomost dožadující » brnění« a užasala také cest
a funkce, již má užívat; ten, kdo chce žít dle
jazyka a státnímu na oči vrozí lepru inkubenci. Je to
ovšem cesta trochu méně pohodlná a mnohem zdlouha-
nější, ale bezpečnější; kdybych brusičství, které pohodlně
ofeňuje a přejímá z brusu do brusu, se však heslu očisty
j-ové víc stádo, než prospěšná, protože ofeňuje a ofeňuje
pyraceni bludů a nápadů brusičských, které jist fou-
nosti vážně práce na foli j-ovému práve to, jako boj
proti žadům j-a, podléhá důvěře v očistnou práci
vůbec.

E-NR 4, 55

Orth, V. - Brusici - leve' štábla

„Leve'mu štáblu Brusic' štáblu, kterému na odsouzení některého ze dvou
souznacujících výrazů eoděšil zpravidla stačilo, bylo-li lze jedno z nich přelo-
žití do něm. Bez změny, i když uvažoval bylo hledati ve výrazech
nepísaných (dialektických) anebo strojených a archaických, zdá se
vždyť podlehnouti, podlehati něčemu vůbec ničes' jemu, ...“

nař. BR¹, BačO 1894

NŘ 3, 261

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exkl. V. - cizí fruct

sledovat vývoj slova, "f. j. založený" na dohladech z j-a
círfaňik a doplňujících mizerá'ch. Sde dohladů uatodou ueni,
podle zásad přirozeného a organického vývoje v'šamového.

Zarahl-li do tohoto vývoje neorganický vliv cizí, propoví se
vzbočenkou z plyaulé a souvislé čáry vývoje, ueserou
kežs vyplnitelnou zkratka formou. V tom případě teprve
možno parz ukuviti o germanismu nebo o uečerství
výrazu vůbec.

NR 3, 263

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exl - cizí slova

"... bylo by snad bývalo spis- i ještě více Ee cti, Edly
se byl v příjadech, Edle nebeželo o slova odborná
a nepřeložitelná, v užívání cizích výrazů ještě
více omezoval"

[o K. Lydovi, nástrojová ocel a její Salení I,
Praha 18]

MORAVSKÉ
ZENSKÉ
MUZEUM

E. NR 3, 19, 51

Erfl, V. - cizí slova

„Živem naprosto nezdravým, ač slovo chorobným, je uemírma'
zatíba autorova v slovech cizích, jimiž se zřejmě snaží
[alois kucha: slovní práce]

1321
dodati světmu slohu modernosti, vybranosti a učenosti...
Tím se stává, že se jeho sloh ... v framen slova smyslu
bylo cizími slovy jako slyš čeruy...

E. NR 6, 123 (Op)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl, V. - cizí vlivy

„Tvrditi, že se to neb ome mohlo dostat do věstníku je
vlivem cizím je možno a Bedárens, třeba i o cizí
větší stran je kelenský, jak to Edvard Gebauer, ale jde o to,
dohledat to.“

NR 5, 221, 59

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ente - arizovaný v čes.

"Čechy bývaly podle slov Velestarostů už v dědání
spítalem všech nedochůdíat a živoušiči z Ríšě"

NR 2, 18, 270

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exk. V. — cizomluvy

"... příznivou fídkou pro vničení cizomluvy nebyla,
jak se někdy myslí, doba újady, nýbrž naopak
doba ráznosti a úsilí o rozmach kulturního."

NR 127 č. 10

= NuC 7, 17

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Estl, V. - cizomluv

Pravděpodobně cizomluvi (at' jsou to germanštiny a' rusštiny a' cožoliv
jiného toho zřídka) jest najisto zjev nedobry' a škodlivy'. Bravíme
se jim; ne proto, že se jimí porušuje svoboda jazyka, jak soudivali naši
romantičtí lingvisté, ani proto, že jsou to výraz přepate' z ciziny,
kol. od Němců, myšl' proto, že to jsou chyb, odchylky od spis. tradice,
vznikající z neumělosti jednotlivců a ohrožení jednoty a tím i nář.
moci...

Ale pravděpodobně cizomluvi je zjev škrobeny' a nebrání se mu dokonce
základny' jazyk. Naopak: čím více se používá jazyka vyšší kultury
všech národů a hovořitelů jeho l-ry, tím přirozeněji jsou posilovány
že vnitřní cizomluvi; neporoušují ciziny vazy je vsadom nářečí,
i slovanštiny od světa a omezení v svých prostředcích na úžl'
obruh jazyků demotio zřídka. Cizomluvi v spis. j-ě jsou z největší části
vedlejšími produkty styku domací l-ry s l-kami ciziny, a to jsou
kultura dostatečně vyspělá, soběstojná a z vlastních fondů samo-
statně us tvorní může jich být uchráněna. Proto přirozenou předou
pro vnitřní cizomluvi nelze se lečdy myšl', doba ujednání,
myšl' naopak doba nasení a příprav k rozvoji kulturnímu.

Exhl. V. - o cizomluvcích

ovčič

"Jde nám jen o to, aby se z takových záležitostí [že se určitě nemusí germa-
nizací přezahřovaly v našich lidech neváženost k vlastní sféře.
Když se v podobě hodnoty záleží v něm zcela jistě, než je
naprostá neporušenost cizí sféry (jak špatně jsem k tomu
sféře angličtina!); formální cizomluvnice je jen přirozený a neubráněný
se mu dokonce záleží, jak? Naopak: čím více se focituje jistě
zvyšuje kulturní úroveň národa a hodnotu jeho lidu, tím přirozeněji
jsem pochopil že vnitřní cizomluvnice; neporušenost cizí sféry
je zásadou národa; doboručná veličina a omezení v sociální
strukturu na uzly druhé formy domácího života... Proto přirozeně
přidání pro vnitřní cizomluvnice mlýva, jak se každý učil, doba
úspěchu, učil naopak, doba rasová a fytograj a rozmanitost
kulturnímu 4

NR 11, 727, 218

cit. podle SČSK 9-10

[E]l, IV. - dialektismy

- 175 "dívodau... je požadavek obhacování, směřování a zmlazování
spis. j-a, at' způsobem intenzivním či extenzivním"
intenzivní zdobonačování: "to není jen frasté přejímání podle
lid. slovnice, užší ležebce, vnikání a vrací poměru do
organismu žive' odči lidové, do její vnitřní struktury a
osobitosti"
požadaví "přích zárovní tvorivosti, souměrnosti a přesnosti vztahu
lystnosti a přívodnosti metafor, originalní a rozmanité stavby
vět, virtuosity v ovládnutí slovesného vidu, vrozené myš-
livosti, přesnosti a jasné účelnosti v formě slov atd."
extenzivní téženi s užitím "rozmněrování slovních základů slov
"dialektismy" "nežaté plus"
"pojmenování nepojmenované představy, noví odtku, svěžíš'
harva"
někdy "uadrada obřelch. v ~~záru~~ spis. vztazem soežejšim"

[Euf], [V] - dialektismus

"Když jsem z bohatství žil ve věči v dílech mělo
záležet v tom, že by měl každý spisovatel
stýsati dialektický výraz stýsati se umí franc
záleží, na výraz spis., meti s chom zádrabro ze
spis. věci harlequina, ale dále ne do rovnější
jazyk."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MÚZEUM

l. NR 8, 174

E[skl, V.] - ditant. brunnici' destium

„dobrá vůle nahrazení odborné' vzdělání' a znalostí j-a“
„jejich' vzhledy přifomnají' si to hned fo v'ulata“;
zmi, plecy, zuna, zadina atd. v' jedné' smětici. Zalec
odborné' vzdělání' rozoznal zmi' od bezceunných' přitacích;
ale ten, kdo teprve hledá, se v' tom saku nevyzna'“
poučení

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
NR 10 282
(Příloha k tomu Škrtova)

Ertl - dobrý autor - mezi kritika

- 21 "pověřil upřísněná víra, Eterou Masilu má v dohled,
22 zejména jde-li o dohled z autora, Eterou Masilu má v dohled,
kvalce Čes-j-a. Správnost učeb. výrazu není možno zalehlát
na jedinou nebo dvou dohledech, Gt' Gt' ze spis-u sebe
lepší, neboť i nejlepší spisovatel může chybiti; teprve
hojnost přesných dohledů souhlasných anebo naopak
malý počet jejich proti hojnosti dohledů nesouhlasných,
neboli, jak se říká, nesprávných, může Gt' svědčit o
správnosti nebo nesprávnosti. Přecizování dohledů může
býti s omylem a zmatkem."

E. NŘ 10,

(v rec. 2. vyd. Masilovy
{lovníku})

Ertl - dobry spisovatel

- 38 kde vlastně jáz. cit. přednáška Gt. Evertovému j-ové práce, podrobil se autoritě dobrých spis-u nebo j-ové vědy na nich založené
- 42 v dobrym autorem se rozumí... u autorů vynikající hodnot uměleckých, výtvarných spis., jehož jáz. jest tak čistý a správný, že může být vzorem a přímou funkcí všem, kdož se chtějí naučiti bezvadnému j-ě spis. autorita ne věcech j-ových (Čel, Havl, Kub, Jir, Rais, J. Winter j-ová klasika)
- 43 nejprve spis-e v klasice, zlatého věku i vesel a jeho současnici } na nich
spis-e bratřích (zv. Kralovic, Kova) } podléhá
velký něm. a lat. } od j-ě do slov
- 44 zdějí se hledají dobří spis-u před dobrou vesel. (Snt, Hus; MB, Baxto, Geb (ten uvádí u svých uctívá uctívá. Vas, Negkat, Sibel, Kaly, ...))
- 50 ze stanoviska spolevnosti j-ové a její autor literární živý "především spis-e umělecké hodnoty, vynikající a oblíbené", ale i podnětů (něm, Ker, Čel, Krell, Jir, Rais)
- 51 i u dobrych autorů zjišťujeme j-ové chy
- 52 "nemí záhadu s hlediska j-ového ... absolutně dobrých spis-u" "jeu relativně dobří" /

Ertl, V. - dublety - jejich diferenciacce

193 "Vznikne-li v j-e z parjehroli přičin vedle tvaru
dosavadních tvarů novj' také platnosti, stává se zpravidla,
že jeden z obou tvarů s příchodem nových Generací
bude upadá v zapomnění (např. stc. tajny' vedle
tajny', vsichy' vedle vsuchy' etd.), anebo může-li se
takového slova zdvojením užívati v něčoli šerše významu,
vyvíjí se časem z něj užívati jediného z obou tvarů
jen v jednom významu.

194

a druhého v druhém (tak se např. v. bába, plere'
znamenalo i babice v starém, rozdvojilo, Edž podle
tvarů babou, bal, babaku abot. vznikl novotvar
baba, i významové v slova dvě, baba = babička a
baba = starána) . Ertl NR 8,

[Epitl] - dikazy o církevní

"nemí přece možno rozhodovati o donacím či cizím převodu
jednoho ze dvou souznačných výrazů ani podle skla,
ani podle částky utváření, ani podle záliby dobrých
spis-u"

pril. 8 svrta // na svrt odsouditi

E-NR 12 45

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ortl, V. - Germanismus

- 25 "Germanismus je to jako s ferdvanem 'jou lidi', ebet se u nich tak neboji', bermon-
-li fero do ruky, jako germanismus"
"hypochondrii germanismus" "Ebri vtrni g. beruata ve vdem, co zai v c. stejne jako
v u."
jini: "flegmatikove s mardou slope" "vidi v uidi v'nyh' beruata v'ch babe
pro strach neposlunijte spis-uem"
"Germanismus je chyba jako cista jina"
"vsem ufilozofim mollo h' lyti uaramne jduo, co germanismus je a co uem"
27 g. - "jeu et'kata uadavaji' firood chy"
meni obvatelstvem dvojnazycny nebo j'ov' s'it' froui' senz'u
28 "Uzije-li u nich schematu nemeckeho a Josadi do ucho slova francouzda... anebo
cista'... dopoviti se chyby v j'ctone i onom, neboť frouneji z'irob, f'bery' si ten
i onem jazy? pro tento typ mysleny ustati."
29 "g. v ustech cista degraduje sveho firoodce v uarich ocich na folovzdelance"
30 "g. je nepr. v'raz, ston' v'zici' h'u z'irobem, ze se orobe, chystaji' se v'padnuti svou
myl'ndne sloz' c'ist'ni, v'zou' uiste f'it'olniveho v'z'azov'ci' schematu c'ist'ho
schemu nemecke"
7.

Ertl - Germanismy
foto dal vyfotigovat ibrcir

O germanismech, Nuč 7, 28,
83

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - Germanismus

[blíže poznati, bližší zpráva]

"... dříve než tato věc^v církevní prohlášení za Germanismus, třeba-li
odforničeti na obázem, mají-li skutečné vlastnosti toho, co nazývá-
me Germanismem, t. j. byla-li do j-á vpravena uměle a uměle
(mechanickým přeladem) jsou-li v něm bez významové spoji-
tosti s ostatními pohledem slovními, anebo je-li jejich dorozuce
užitá proti skutečnému nebo možnému významovému vývoji
slov, s nimiž se tvárem hlaví."

Ertl NR 3, 144

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exl, V. - Germanismus

„Občasná cesta, kterou Germanismus (nához věci vjímané) vniká
do řeči lidové na území míno (rozhraní j-ové, je cesta krátká
(z knih, z novin, z úřed. spisů atd.). Ale to je cesta dlouhá,
neboť Germanismus tohoto způsobu se upíná ucelení fonemu.“

Nč 11 57

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - Germanismus

- 38 „najodari-li se fohlariti germ. lued v zrodle, je boj proti nemu, zlasti
pro nemu primerne nedostatocene vzdelavani j-ovetu, umobem ne-
smodneji“ a v drube bisti generaci slovo najisto merny“
„germ. forma lingvisti suadus z toho je to cizi teleso v organizmu j-a
ktere neni v souvlasti s ostatni strukturou reci; uziva vezi v ul' f-
kulta vstoleni do tela“
- 40 „germ. umze cesty a dluhy uzivaly zobecuti a asimilovati se
vrazovemu materialu domacimu
stari, rozvitkem v j-e (u dobrih spis-u), mta asimile ce
- 72 kedto vykl, ze „jis. cistiim nutno fohlariti najed do nemu,
alyji sloven rozumel“

MORAVSKÉ
ČESKÉ
MUZEUM

ČW

Ertl - Germanismy

"... flequati, dove' ... neveri' ... v germanismy, vidi'
v nich vyjmyly brandy, baba z pro' strach
neferlunymu sfidovabelim, kteri se nechcely riditi
jejich radami, a byli by' slovo ochotni prohlaniti:
je dokonce za ryp zdnav' a prospesny'..."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

O germanismech, Nuč 7, 28, 89

Ertl - Germanismus

"... jsou byfochondrii Germanismu, kteří větrí
Germanismus bezmála ve všem, co žije
v české společnosti jako v němčině."

O Germanismech, Nič 7, 28,
61

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Örtl - gramatič

"Je-li dobrý autor hospodář, který seje, sází, sklízí,
plní sípky a sklady a rozmožuje státek, je gramatič
pečlivý a zručný šafář, který o všem ví, zna
cenu a hodnotu věch bohatství a chrať je
fied škodou i rozplýtváním. Jen dorozumění
může způsobiti rozpor mezi dobrým hospodá
řem a dobrým šafářem.

Čas uvaly a naši maberštině

MURAVSKÉ

229/16
ŽENSKÉ

MUZEUM

Ertl - historické kritérium j-ové správnosti.

Nejzajímavější poučnou pro nás bude starší správnost j-ové
ještě zejména historický slovník, který obsahuje výrazové bohat-
ství období dostatečně dlouhého a umožňuje tak stopovat
vznik a vývoj jednotlivých výrazů až po naše dny. Řeční,
pro něž v vztahem slovníku dostal nejednoznačně
jehož dohledy jsou teprve z doby nejnovější a které
jsou obecnou a nebo náhradou slovní jazyka dosud živého
a bohatě dnes i v minulosti dochované, bude užitečné
s opatrností, než se rozhodneme dáti mu přednost
před jeho přirozenou a živou.

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

E. NR 10 14

'26

[151], [V.] - gramatika v 80. l. 19. st.
X gramatika 20. l. 20. st.

... [v 80. letech] si gramatika u nás ještě osobovala pa'vo
jazyk Romanovat a vnucovat mu i formy a výrazy,
jichž se dávno vzdal. Dnesní gramatika, jochofivší nepřehlednost
a marnost tohoto názoru, stala se jen filonou pozorovatelnou
j-a, v sledacím jeho zájmu a shazely jeho přiroze-
něho vývoje "

NR 8, 24, 170
MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[Eel]e, [V] - Handra

rukopisní spis. čet.

- e NR 8, 182

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exh. V. — Hlavnička

patří k „mudroslavním“, šlo se z fermy pudy ferd a dohledu
radí uchylyjí do oblah jednou jidebni neomy luetu j-ovet
citu jind srozumitelosti a logy, jindy zase osobnosti vrasu
a srasoditu, do oblah, zde uobou provadeti sve filologicke
looping a zde jich nete pofadovati za kudu
[podobne z Hasavec] NR 5, 21, 59

„nad dovele korovati o Erase obrazi v rēci lidove, vi, ze rēc
lidu fochari z detin, z foli piv a lesu, ze jiu tam vse
koste a svete v slova, kstve a frimovdui a ze mēstha rēc,
vsazena do asfaltu a drcena drcem, potrebuje fon. z pr-
rody“, ale saku se v padruje gafirone NR 6, 48 n.
„afitol ja foli a lesu“, ale uetva mōdnuh vyrazi frazke
Zurnalistickē cētiny # t. 50

Ertl, V. — Hlavinka

"... Hlavinka nezavisi' jcu syke slovníkem na fražde' fapírove'
čestné, ou ma' i jji' dlyh, nepřímoti a nepřávnosti jilít
nemí v řeci líbve, a dohuce ne v lid. moravské
a slovenštině, kterou H. považuje za normu jazyka."

E. NR 6, 22, 53
„Dusost a nejspolehlivost joveho citu Hlavinkova" f. 55

Jak může mluviti s takovým opovržením o vybledlé,
zražené fapírove' čestné západní, když sám právě v té
fapírove' námi do ústou fapírove' čestné vězí až
po uši? f. 58

Ertl, V. - Hlavinda

"Jestli obratiji se jeni' Eurost a neupodobnost j-ovho citu
Hlavindova v tom, ze nasleduji prazdou cistinu nejen
v jejich chybah domacich, ale Take v chybah zflozenych
nakazou nimeckou. Hlavinda se stava na obranu ja
jesti bade' cistine pribliziji z nim belidla (89),
choz uplaci jaz? "z to jezde na fivodni skennou
svetnatou nive slovensky" (93) a brati ho proti
germanismu, Etre, cizim sosa' em a ceranem
Ondaji do 'neradne' reci lidsy."
Sami nah' na' ve vlastnem textu germanismy
NR 6, 55

[Est] l, [V.] - chyba

"Co se říká formální a tendencí spis. úzu, jistěže ten,
kdo si vytvořil co nepřijetí si jeho formální, ab' je to spis.
či filolog, jako chyba, jako faux pas, jeho nepřijetí,
dojem jeť analogický s dojmem vzbuzeným na fr.
přetoupením tradice ustálených společenských nádiv
a zvyklostí

"...odfor proti formálnímu usu je o to podstatnější, věcnější a
hlubší, že závažnost usu tradice ustálených je podložena
... účelností, která je v podstatě vždy jako funkční obecně
dovzrumbat."

- E. N. 8, 178

Exk. V. - chyba

- 13 z hlediska normativní ulehovnice : odchytka od fraxe dobrých spis-u
proti chybě bádá se společně dle nové ulehovnice
pokusují se jednotka frází a zvýšené ustálená (sov. formování frází
společně. chováni)
chyba písní, eze, ulehovnice, až současně, deklarační křivky, vřídění mu
především ulehovnice, inferiority
- 14 "šlechty na j-e ulehovnice z ulehovnice znalosti j-a"
- 15 "zpívání odfor řeči proti odchylkám a ulehovnicím má důvod nejen v setrvač-
nosti vlastních zájmků, nýbrž i v jistém
vůle, vlastních zájmků, nýbrž i v jistém
vůle, vlastních zájmků, nýbrž i v jistém
- 26 chyby - "odchylky od řeči spis." - první se jimi jednotnost spis. řeči. ČU
- 36 "Chyba je záda' odchylka od j-ové fraxe ČU, které se doplní jednotk-
ně z ulehovnice, vlastních zájmků této fraxe ČU

Ertl, V. - chybné tvary

"I chybné tvary možou v j-e ualyti práva, jestliže
jme j-ová fráze, usus, dopomize & vitezství nad
tvary správnými".

cit z L Jazolova, Spr. čis. a paz. Kult.
1932, 85

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erbl, V. — jazyk zákonů

"A proto, i když nepřijmeme, že rákoska a účta k zákonu
sama toho záda, měla by být j-ova forma u nich zákonů
dobrou, j-ové neformální, stihlých virtuosů."

"... dostáváme k nejbolestnější stránce u nich zákonů
k jeho četným germanismům a k celému v podstatě ne-
dobrému a nestrojenému způsobu vyprávění. Je to třeba
dlouholeté nárouže otročiny uafili úradů, z uče se
dosud nedovedly vymaniti z velké části pro svou
vlastní pohodlnost a ~~nepravost~~ vlastnů, u u
státním j-i

NEPRAVOST

ZEMSKÉ

MUSEUM

21, 277
0.9
?

Ertl - formální období j-ové kultury

práce věnována v posledních letech vedle Ertla ^{pro Ertla} z Ertla
něj- a umožnila posuzovati rozličné typy v dnešní věci suctové
kritiky a zbarila spis-e praktičtější formy, jako je Ertla
Maňubva, one nedůvěry, která se zakorenila na vrchle strandek
vínou starych Brusů, zakládajícího svo' varovná poučení
části na čirých domněnkách vzájemně si odporujících."

NR 10 26 12

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - j-ové vzdělání čes. inteligence

65 má je registrovat střed. škola
ale vyučování čes. se věnuje málo času
metoda "absolutní a bezducha"

čl

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ortl - jazeroj' cit

33 "Bezpečnou ochranou proti jazyčným chybám je správný a co možná
nejistší j-ovj' cit, který je výsledkem obecné j-ové kultury,
vytvořené učením a tradicí předcházejících generací"

"že bohužel u nás ušlo v těchto úvahách"

naši otce a dědeci zůstali fiktivní pod vlivem němčin"
"nejistý anebo fiktivní formou jazykové myšlenky
dvojzajčovit

36 "malé-li se j-ovj' u vytržitelnosti, umíme si ~~to~~ být představitelům vědomí,
že je to výraz chyb

38 "podstatou j-ové kultury je vždy velká frekvence chyb obecní cit
53 = "j-ová paměť"

ČU

E [48, V.] - Klenot

"zpet v dobale nepocti + brumšhe' a pruvitche' horec,
kdy nevzdoumst opravci mtila ukuviti tak, jak uideš
nepulnovi, olipujic zaroven jaz & o cele' bohaticke yrazu
a slov škeriti pirozanyln vyvojem a z fobily vytvořit
a ustalit. ..."

šroky stare' brasišské » manby « tu obživuť a bruci'
nam, do un' fomling na nejnevinajši' ošs. slova
a yrazu. ..."

Nic finkeu než nahodila' shoda nebo foelba s nemičnou,
jatek p' v rozdelenj e bez foebu, nemohlo přimět
kadeho nejnevejzho brumšhe' a tomni, že odsoudil & zabra-
ceni' sjaustu škeriti a dobuzel yrazu, p'žylh ..."

NR 7, '23, 271

Četl V. J. - Klenot

„Ale spisovatel, který v svých neobratných / ale světlých postech
prohlašuje bohatství j-a a odhazuje s jistotou a nebo i místo
jistoty jery, svého j-a ani faktivně nezna“.

opravuje často zhrady efr; přičemž návrhy na opravu mají

jiný význam
dovědčích. Eomni co X frissuedčiti

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
E. N. 7, 275-6

Exbl, V. - codificace umíe odlišovat normu

- 15 " profese věci bez újmy objektivnosti bude ho [gramatika] & tomu
nabádati, aby se přimlouval v dobrých spis-u a všech umělcích
j-a o restituci toho, co v něm ještě dokonale nezamělo a co by
suzem zduřem zřídilo sledu v j-e ztenčení jeho bohatství
nebo odabemí jeho přimostí "
- 16 tvoretě ne jako zámělní darce, vyběs spise jako soudce nebo krasivator,
chránil ji [řec] od zřazy podle zákonu, které si sama vytvořila,
a vzhledem k učení, který má "
- dobry autor - krasivator (normovný statek)
x gramatik - šafar (ma bohatství, chránil je před zřadon
i rozplychnutím)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

1
Oll

[Prk, V.] - Slovník

„Pravidla, jež určí gramatiku a jiné podobné věci o j-ě
lidem, aby se jimi v své práci j-ově řídili; musí být
z j-ě samého, a ne z hlavy; i když slo o uřad sebe
dýchají.“

NR 13 29 12

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erkl. V. - Evidentnost

"Evidentnost zrazu jest ovsem v'zrucnou vlastnost' cu. j-a, ale
v'znamu jejeho zace precizovat' do te'mery, alychom v'raz usuelni,
dovadi a v'zby' jeste zavrhovani jazu z'razeny' jen proto, ze
se na'ce nejevi dost evidentni, zvlaste' jte-li o vyjadreni
predstav' duklice' abstraktnich."

NR 3, 19, 27

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exl, V. - Criteria spis. jazyka

12 "Doma se, že nejvonejším címkem v rčci je rozš, ne rozum a vůle,
hlavním rozbočím společností, ne jednotlivce, hlavním pramenem
formální tradice, neholi gramatiky."

33 "hodnoty jsou' jsou v přiměsti a bohatství jeho vpracovaných prostředků,
které je možné jen jako výsledek stálého práce mnohých generací,
a které se nedá nahradit ani, yvožit' žádnou, ani absolutní
čistotou, i když se vůbec možná"

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

V. Erb - o kritice j-ovho úzu

Príkladu s tvarech ředitel - ři- (Erb doporučuje ře-):

"Tvaru ředitel za ob. ředit (podle prav. řidit), zviřábro za ob. zviřábro (prav. zviřábro) anebo ředitel, řed m. řid do spis.

j-a řavádeti nemizeme a nesmíme, byt ^{u řidit} byt ^{ly} theoreticky sebe
spalnuji, protože jich jazyk spis. bud' nikdy nemel anebo
jich dávno fožyl; naopak zase, fožud v usu spisovatelu
budou žiti tvary rozsvit, diravj a f., nemá ušdo
práva řavádeti za ně ^{u řidit} a svolně obecně novotvary
rozsvit, diravj a f. MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM, ředitel - řidit, NO 1, 17, 278

[Exp. IV.] - Světa j-a

- 178 první podnět: "co nejúplněji a nejjemněji kvalita ... jazyka"
- 182 "Světa Náv'níci od samého počátku bojují proti rostoucí jazykové rozdílnosti a neživotnosti spis. věsty a umělecké i vědecké rozdílnosti profasti mezi ní a kříd' živou, která je hlavně prostředkem druhé Světe franc. j-a spis."

— l. N. 8, '24

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exh. V. - lidová řeč

ují mnohokrát bylo upozornováno, jakou důležitost má
formální lid. řeč pro práci j-ovou, jakho osvětování
a oživování se může dostávat spíš j-u, svůj význam
kážem přirozeně funkcionem, nejen ze slovním, ale hlavně
kež ze sklady lidové

NR 6, 105

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - lidová řeč

175

" Živá řeč lidu, a zvláště dialekt, má anebo měla by mít
na podstatě a vzhov spís. j- a stejný vliv jako prvky
lid-umění, na vědomé a individuální tvoření umělců
" působení živé řeči lidové, dialektu a j- a obecněho, na jazyk
spís. je možné jen na těch folích, kde spís. jazyk, " konečný vý-
sledek staletých proměn j-ovžeh, je schopen ještě dalších
vzhovů.

176

" Živá řeč lidu má tu velkou přednost před j- em Evropanem že
je se skutečným světem v shledu mnohem živější a intenziv-
nější. Její výrazy mají ^{velkou} barvu svěžeji, její metafory
a trohy mají ^{konkrétní} uvozd tam, kde v spís. řeči
dlouhým a častým užíváním barvy vybledly, obrazy ^{každ-}
něly, relief se ochladil. Živá řeč lidu je i zachovalejší,
jsou mnohem méně vydána rozkladným a křivým vlivem
cizím než jazyk spís. zvláště edyž, jak tomu je právě u nás,
nemí utvořovat a udržovat živou spojitost s literárním j-

177

Ercl, V. - literární historie

„skvělý sloh našich dnešních literárních historiků,
odchovaných dějinami Vlachovými“

F. NR 5, 278

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl, V. - logika v j-e

"Nemí počely by, že v j-e vládnou zásady logické, ale právě
sám je daleko více výsledkem psychologického
střene se neždi vždy zásadami logického myšlení. Proto
je velmi nerozumné chytit rozumovým divydy fotirati
a vypraceti ustálené formy j-ové, neboť tak by se ualun
cela stavba věci rozrypala zahrabro jako domek
z karet."

V. Ertl NR 8, 136

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Estl, V. - marasolovica

[fotě dal vyfíglovat íbrčír >

vyplňování čes. formy neces. slov

perspektivní smysl, že je to hrubší chyba než uaf. ministerstvo

nechalo předat vyšetřiti.

v
č. 29

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Exkl - masářiuv slovník čes. vazeb a řeči

- 10 uložiti jím o slovníku čes. vazeb a řeči, s úvahou a sympatic
- 11 "jichá umělost a liberalnost, víc ovšem vyčítána než věcně odůvodněná"
- "životní svéžest"
- "dohlady ze spisovatelů nč."
- "suezil se fondovati víc sledně než záporně"
2. vyd. - náda nových berel semaziolog., hojné ukázky písloví a foichadel
- hojnéjši v' stáhu před nepr. výrazy,
- oasto se opírá o NR
- 12 "nejisto zřítala fo strážce instrukcioní"
- 20 Masáři "nemel dosti vlastní Exkl. a vlastního fonému & j-u at srovnávacímu, či idealizujícímu"
- "registrovaní archaismů ... jichž umetě' zavaďem' by spíše jiu rozumozilo dnešním smetě"
- 22 "nedostatek vlastních usudků ve věcech jových", přijímaní z brání

Ertl, V. — MB

MB³ jest „jakkurší kompromisem mezi stanoviskem
starších vydání a opravami Bartošových“

NR^v 5, 129

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[Erf], [V.] - NR

"... linguistka jako každá věda staví a mění stanoviště na
formálních stáncích, formu je upevňuje a neopravuje kousek?
a gramatiky! Tak i Naražková formulu své gramatiky o j-ke
od svých předchůdců. Pokud se vlastním záměrem nepřemě-
nila o její nepravdivost, měla je; když se dopracovala
sama formulu gramatiky, odlišila je."

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

NR 8, 24, 171

[Erf], [V] - udory na spis ps.

"udory, s kimm se u na's se bavame o jazyce a zvalat te o ruci
spis. pou domd namore tal je dvostranne' nedovyslene' a jiri
tome tal prostichodne' ze edly se jazyz mel jimi viditi, zmital by
se jako soured borcu na vlnah. Jednu' mysl, ze by se spis. j.
jodmenel, edly se bla'slove a levice'le' p'rimel k zachoval'jim
na'vicku' ubravoz'ju; druzi' soudi, ze by se z uche' melo vyloucti.
Vedeno, co odformuje logice a suaze je istincnost; k'ati by vyuzili.
Z uche' vedena slova jich z' nezivla' na's lid; chvrtul je
svrchovan'ku a absolutnu' m'eri'kem dohodlosti; j. dvoe' su
spis-u, stue' f'ratve' zna' (anebi se domluvi' zhat); jati by
zu dili nad j-em ^{suatku} ^{suatku} s'era' by omisila z'becny' lukus
spis-forem; k'ati su o s'ub'ic'nu' je csl., stuy' by se
hybroic' diplomatic' vzajemny' u'stup' m'eri' obama
vetveni csl. naroda, atd."

- l. N. 8, 24, 188

Erkl - načuvosovi'

74 „nemáme skoro v žádném oboru pozitivní načuvosovi', leda otravě
a nevěře' obich termínů' netušíte“

Ch'

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

[E+f], [V.] - neologismy

181 podmlada: znalost spis. úzu

182 "NL fonetická' ked' spis-ism plnou volnost v tvorání slov, pouli-
utvořena ve chvátce s dynamickými, tvůrčími zářadami, odvo-
zanými ze sameho uč. j-a spis. a pouli- odhodnotěna potřebou
... ab' první dorozumívání čí estetickém, rozumí se jóbřehem,
střnou citi' nejen tvůrčí básně, ale střnou v jélu v'šobem,
zycitují v' stejné inteligentní střně, s učinná' formouva'."
"kari' avováři' zapominají' také' zjavně na to, že hlavním' prostřed-
jímě' živý' jazyk' rozumově' své' bohatství' slovní', nejen morfolog-
gické', ale i' také' příjímání' nových' slov, užité' semasiologické',
tj. významové' obměňování' daného' materiálu' slovného'."

183

"stáří' formálně' gramatick' utvoření, stáří' chody s tvůrčími
zářady j-a"

- e NR 8, 24

Ettl - utulisanus 90. let

"jakyz j'ouz utulisanus let devadesit'lych projevnic' se v zasade,
ze vsocho je spravne, cemu je rozumet a co si jazyk vytvoril"

Čl' 47

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Čestl, V. - obrození

„Jazyk prvních let obrození byl se stále archaisuje
v teorii i praxi, vracejí se do neto neture tvary,
jichž v 18. stol. ; ba ani v 17. už nelze a s tímto
francem se objemuje v teorii (u Polka) i v praxi
zase převládající jich.“

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM
Čestl NR 8, 205

Ertl, V. - obrana jaz,ka proti ciroulnému

„... v každém je se najdou předobrovi, jejichž prví cit není dost fevny
anebo ochabne fířlů částem a hojně se stýem s l-rou ciroulnou.
Nebezpečí a úraz nastává keřve tím, jestže se ochablost j ověho citu
stává obecnou, jinými slovy, jestže se v celku lidé fířlů částem
sfis. j-em neprojeví odpor proti takovému muřívnu odchýlen
předobrovců, které by zřídobem vlovem j-a cizích. A fo te!
obrace není možno vytržati Čes. sfis. j-a, že by se by nebralil
- teoretický i praktický - proti fířlů ciroulnu a budoucí historii?
Čes. sfis. j-a bude vřídě fířlů částem soustavati zavrubně, jareho
umístoví germanisemí, navěšených přechodně do sfis. řoci gene-
racemí vřrostlymi fířlů vřvem uem l-ry, jazyč sfis. se zbaril
a domů zbaruje.“

V. Ertl NR 11 219

„mužem naši vědy jde zpravidla jen o věc, na předání správnosti
 a čistoty jové hleděva se rádo s povýšeného stanoviska jako na mali-
 cherant a ve učení vedlejší, o uklazenosti a osobitosti slohu, Etera,
 firičím učenci franc. je předmětem nemensi čtřádsti než bolatství,
 hloubka a novost myšlenek, ani nemluví. A tak naše ovlb. spisy,
 vpriskajici a vznikající pod vlivem ovlb. literatur cizozemních, zvl.
 německé, přirobi velmi často dojem český psané němčinou, zard-
 zěji se nadto česky četende i zájlovou cizích slov, jimž si naši bodá-
 tele a učenci zřehodlňují svoji české vzhledy a zabývají nezalost
 vlastního jazyka. Zdá se, jako by se umělcem vzhled vědy zdála ještě
 o j-ovon přímot a dohodou eleganci čimni nedůstojným, čimni,
 čeho musno požadovati krome filologů jen na beletristech, nebo nauj-
 vší tak ještě na literárních historiků nebo historických vědec,
 kteří v jejich očích jsou bestohi tak na folovic beletristů.“

Evil - odd. l-ra

Je v tom slovo kus rozvoře' tragič u našich věstev
šes-ti odbořitel, kteri jsou opravdovou snahu o jistou
spravednost, zabývají často až do záměru, jise' jice
j-emu, který nejen že není výrazně čerstvý, ale je často
si faktus nečerstvý. Neznalost lid. věci a dobře' l-ry
na jedné straně, na druhé straně staly' s' s l-rou
cizoparčnou a slova v' brachni' jsou čelba našich kovin,
které jsou frany snad nejběžnějším j-emu pod sluncem,
plníť pak naši odd. l-ru výraz, a obraty, nedost' mi, ...
F. NR 3, 19, 53 (0)

Učel - oddychť od spis. j-a

↳ "mater. j-g je hodnota sociálnu a její obrát a inody jsou
tedy shodou společenosti, která má právo a povinnost se jím bránit,
jako se brání souze osoby s touto povolání formování práva,
moravnosti a jiných rádiu obecně prospěšných.

Káida' oddychla od utatelných forem rčení působí na lidi
s jistým vzděláním j-ovím anebo přirozeným j-ovým cítem
ciše, nelibě, až sáčíne, tedy když způsobem, jazykem př-
sobí na lidi společenstvy vyhované' podle na čloneka
operujícího přsty v talíři nebo vidličkou v zubech; jde-li
o rčení společenstvy vyhované' o rčení spisovnou, oddychť
od ní minkelné delkovi' a vtiskují u ní píčet' red-
vzdělanosti ...

LIBRAVSKÉ
ČESKÉ
MUZEUM

Čas. úvahy o naší mater. 29, 13
14

Ertl, V. - odchyľ od úzu

[uapř. josen. jich]

"Riznicou pídu nalézají takové odchyľ v jednobližce
v nedostatku j-ového cítu, v nezručnosti spis. tradice
a v mylné domněnce, že vyší než spis. je záležet
v jeho umělosti a strojenosti. Z fraxe takových spis-ů,
okřásajících ustáleným usem spis., jímž takové odchyľ
zřetelně odrazem i na spis-e dobře a zavinně, opodine-
le, bezděčně lapa v fraci jých jinak vzome a
frakladne."

"prošedí j-ové tal. lami, jaký je duem"

Ertl NR 8, 210

MORAVSKÉ
ZEMLSKÉ
MUZEUM

Ertl - odněmcem'

"Naš' povinnost jako národa samostatného je starati se nejen o zajištění svého spisu. I-a v situaci, kterou můžeme předvídat za nezměnitelnou (tj. v svobodném státě českém), bychom usilovali o to, abychom jej zbavili důsledků toho stavu, do něhož jej přifrávila dlouholetá nadvláda německá v německém státě rakouském."

Čas. rivaly o naši materiálu, 29

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Ertl - pravopis

• Dovoláváme-li se však svědectví starších spisů ne věcch
j-ových, v obzvláštních pravopisných nemá jich svědectví valy
autoritativní, neboť pravopis není jazyk, vybrž souvence,
stora' se zase dohodou může změnit, jak to už na vytvoři
ně pravopisu je vidět.

Ertl NR 8, '23, 40

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Erst - provincialismy

"Jako spis-e' stane' doh' svědění bez dostatečné
kritiky & archaisování, tak řeč lidová, zpravidla
lokalně zbarvená, svědčí & hlásá provincialismy,
spisovněm usm' cíle."

E. NR 10, 21 (v roc. 2. vyd.
Anabáza Slovák)

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM